

Sosyoloji / **Journal of**
Araştırmaları / **Sociological**
Dergisi / **Research**

Cilt / Vol.: 8

řayı / Nr.: 1

Bahar / Spring 2005

Sosyoloji Araştırmaları Dergisi / Journal of Sociological Research yılda iki kez yayınlanan hakemli bir dergidir.

- TÜBİTAK ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanına dahildir.
- TÜBA tarafından desteklenmektedir.
- “International Bibliography of the Social Sciences” endeksine kabul edilmiştir

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Yakın ERTÜRK (ODTÜ)

Prof. Dr. Birsen GÖKÇE (H.Ü.)

Prof. Dr. Aytül KASAPOĞLU (A.Ü. DTCF)

Prof. Dr. Faruk KOCACIK (C.Ü.)

Prof. Dr. Enver ÖZKALP (Anadolu Ü.)

Prof. Dr. Sevinç ÖZEN (Akdeniz Ü.)

Prof. Dr. A. Yaşar SARIBAY (Uludağ Ü.)

Prof. Dr. Önal SAYIN (E.Ü.)

Prof. Dr. İhsan SEZAL (Gazi Ü.)

Prof. Dr. Barlas TOLON (Galatasaray Ü.)

Prof. Dr. Müzeyyen GÜLER (Mimar Sinan Ü.)

Sosyoloji Derneği
Adına Sahibi, Genel
Yayın Yönetmeni,
Yazı İşleri Müdürü
ve Editör/General
Director

Birsen GÖKÇE

Yayın Kurulu/
Editorial Board
Ayşe GÜNEŞ –
AYATA
Nilgün ÇELEBİ
Aykan ERDEMİR
Ayşe GÜNDÜZ
HOŞGÖR
Demet ULUSOY

Yazışma Adresi/Address
Sosyoloji Derneği
Mareşal Fevzi Çakmak Cad. No:
9/7 Nur Apt.
Beşevler / ANKARA
Tel-Faks: 0(312) 222 12 52
e-posta:
sosder@gmail.com
sosder@sosyolojiderneđi.org.tr
<http://www.sosyolojiderneđi.org.tr>

Teknik Sorumlular: Zuhal GÜLER PARLAK ve Gökhan SAVAŞ

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Sayfa/Pages

D. Ali ARSLAN

Educational Bases of Turkish Democracy: Educational
Backgrounds of Turkish Elites 5

Mustafa KEMAL COŞKUN

Bayram ÜNAL

Kayıtdışı Ekonomide Gündelikçilik 31

Rüstem ERKAN

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Etnik Yapısı
Üzerine Bir İnceleme 57

Zahir KIZMAZ

Göç ve Yoksulluğun Patolojisi: Siyasal Őiddetten Sosyal Şiddete 85

Özden ÖZBAY

The Factors Leading to Juvenile Delinquency:
School, Family, District and Substance Use (Case of Ankara) 115

TEŐEKKÜR

Dergimizin bu sayısına, gelen makalelere hakemlik yaparak katkıda bulunan ve soyadları alfabetik sıra ile aşağıda verilmiş olan meslektaşlarımıza teőkür ederiz.

Yayın Kurulu

Ayřegül AYDINGÜL (ODTÜ)

Ali ÇAĞLAR (Hacettepe Üniv.)

Yıldız ECEVİT (ODTÜ)

Yakın ERTÜRK (ODTÜ)

Birsen GÖKÇE (Bilkent Üniv.)

Sibel KALAYCIOĞLU (ODTÜ)

Nilay ÇABUK KAYA (A. Üniv. DTCF)

Aslıhan ÖĐÜN (Hacettepe Üniv.)

Yusuf ZİYA ÖZCAN (ODTÜ)

Helga TILIÇ (ODTÜ)

EDUCATIONAL BASES OF TURKISH DEMOCRACY: EDUCATIONAL BACKGROUNDS OF TURKISH ELITES

D. Ali ARSLAN*

ABSTRACT

The main aim of this study is to analyse the educational background of the contemporary Turkish elite, including political elites, labour union elites and media elites. As known, education is one of the most important social indicators in the contemporary world. As a result of the rapid transformation from capital based society to knowledge based society, education has become more important than ever before, in determining success. The multi-method approach was used. In other words, the "positional" approach was used for identifying the elites who have a potential for power because of their status and social position within society; the "reputational" approach was used to select those respondents who have a reputation for power and influence. Findings show that the level of education experienced has a significant importance in the recruitment process of contemporary Turkish society. Holding at least one university degree has become one of the most necessary conditions of the elite recruitment process. The quality and type of education obtained also have significant influence in achieving an elite position.

Key Words: Democracy, Education, Elite. Elite Theory, Power, Turkey, Turkish Elites.

ÖZ

Çalışmanın temel amacı çağdaş Türk elitlerinin eğitimsel özgeçmişlerini incelemektir. Stratejik toplumsal kurumların en üst konumlarını işgal ettikleri ve karar verme sürecini en etkin şekilde etkileyebilecek pozisyonda oldukları için, seçkinin toplumun hiyerarşik yapısı içinde ayrı bir yeri ve önemi vardır. Bu nedenle seçkin araştırmaları sosyoloji ve siyaset bilimi açısından oldukça büyük önem taşır. Bu araştırma kapsamında üç elit grubunun üyeleri ile yüz yüze görüşülerek, çağdaş Türk elitlerinin almış oldukları eğitim niteliksel ve niceliksel boyutları

* Yrd. Doç. Dr., D. Ali ARSLAN, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, TOKAT

ortaya konmaya çalışılmıştır. Araştırma evrenini ve örneklem kümesini belirlerken “konumsal” ve “ünsel” yaklaşım birlikte kullanıldı. Sermayenin temel teşkil ettiği kapitalist toplum yapısından, bilginin en önemli değer olarak kabul edildiği bilgi toplumuna geçişe paralel olarak, eğitim, çağdaş dünyadaki en temel toplumsal belirleyicilerden ve başarı ölçütlerinden biri haline gelmiştir. Araştırmanın bulguları, yaşanan hızlı toplumsal değişim ve dönüşüme paralel olarak eğitim ve bilginin, çağdaş Türk toplumunda da temel toplumsal başarı kriterlerinden biri haline gelmeye başladığına işaret etmektedir. Türk siyasi elitleri, medya elitleri ve işçi elitlerine yönelik olarak gerçekleştirilen eldeki araştırmada, alınan eğitimin düzeyinin, türünün ve kalitesinin, elitlerin deveranı sürecinde, bir başka deyimle bireylerin elit pozisyonlarına ulaşmalarında oldukça önemli ve belirleyici rol oynadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: *Demokrasi, Eğitim, Elit, Elit Teorisi, İktidar, Türkiye, Türk Elitleri*

INTRODUCTION

Inequalities in the distribution of power, wealth and prestige are common features of contemporary societies. According to Mosca (Arslan, 2003), although absolute political equality, majority government and free elections are a “myth”, they are essential elements of an open ruling class. Researchers of elites aim to understand and explain the existence and persistence of inequalities in the distribution of power and the relationship between power and control in contemporary societies.

The term elite (Jary & Jary, 1991: 188) is of French derivation. It originally derived from the Latin “eligere” which means select and shares a common root with “electa” that means selected (Arslan, 1995: 3). Theoretically, elites can be defined as those people who hold institutionalised power, control social resources (including not only wealth, prestige and status but also the personal resources of charisma, time, motivation and energy) and have a serious influence (either actively or potentially) on the decision-making process. They can realise their own will in spite of opposition (Arslan, 1999: 79). According to this definition, the term elite does not necessarily involve only the occupier of the top strata. It may comprise both those people who are at the top, bottom or outside the organisations. Also it may include the people in the capitalist, middle or working class. Power, control and influence are the major concepts in this definition. If the people have power actively or potentially, they have a

direct or indirect effect on the decision-making process and control the social resources, thus they can be identified as the elite.

The concept of elite acquired world-wide popularity in social science as a result of the writings of Italian sociologists Vilfredo Pareto (1968) and Gaetano Mosca (1939). Then it became popular in Britain and America in the 1930s. Elite theory (Arslan, 2004-a) was concerned almost exclusively with inequalities based on power or lack thereof. This distinguishes it from class theory. Power in turn, is based on other resources (such as economic assets and organisational strength) and may give rise to control over other resources as well. Societies are divided into the 'few' who hold power and rule and the 'many' who are ruled. The ruling group, called the elite, effectively monopolises power and makes the important decisions. On a general basis "Elite Theory" was used in this study to understand, to examine the educational backgrounds of the Turkish elites.

1. METHODOLOGY

According to Mills (1956: 363), it is not too difficult to understand the middle classes, but understanding the very top of modern society needs discovery and description. This is a very difficult task, because they are usually inaccessible, busy and secretive. It is always difficult to get information about their backgrounds and their activities.

Elite studies (Etzioni, 1993; Frey, 1965; Turhan, 1991; Çağlar & Arslan, 2000; Arslan, 2004-b) obviously stress elites, their existence, their positions and reputations, their careers, their roles in society. These particular kinds of study has great importance within sociological and political studies, because elites are the main agents of social change. They manage the direction, the speed and the form of social change, because they hold institutional power, and influence social decisions on a macro level.

This study has a descriptive kind of quantitative research character and will concern itself with the Turkish elite, including Turkish political (Arslan, 2001), labour union elites and media elites. The main aim of the study is to analyse their educational backgrounds. The "multi-method approach" (Moyser & Wagstaffe, 1987) was used in this study. Both the "reputational" and "positional" approaches were used for identifying the elites: the "positional" approach was used to identify the individuals who have a potential for power because of their status and social position within society; the "reputational" approach was used to select those respondents who have a reputation for power and influence. In addition, the positional approach was

used to define the elite universe. Firstly, a list of elite sectors was drawn. Following this, the most important organisations within each sector were specified. Then, the top positions within each organisation were determined. Finally, the current incumbents of these positions were considered as members of the elite. Furthermore, the reputational approach was also used as a supplementary approach to select the effective members of some elite groups, such as mass-media elites and political elites following the simple random sampling techniques.

No single source for data or data collecting techniques was chosen. The study was operationalised using the multiple methods of observation, documentary analysis and focused interviews. The majority of the data used in this study was obtained from field research and documentary sources. Observations helped the researcher to get more detailed and reliable information concerning elites and the existence and operation of elite organisations.

As Hertz and Imber argue (1995: 78), semi-structured interviews have a very special importance for elite studies. Following this tradition, these particular types of interview techniques were chosen. The questionnaire was used for semi-structured interviews to get more detailed and specific data from the field. In addition to completely structured questions, open-ended (unstructured) questions have also been used. In general, semi-structured questionnaires have been widely used in elite studies and have great popularity amongst elite researchers. This particular kind of interview schedule is more suitable and valuable than the fully structured or unstructured questionnaire for realising the major goals of this research. It will be especially helpful in gaining more detailed information about the respondents' social backgrounds, attitudes, beliefs, values, behaviour and roles.

In addition to field research using questionnaires and the data archives, publications and bulletins of the related private and state institutions. Semi-structured interview schedules, written and printed materials which were gathered from were used for data collection. The data were analysed by using the SPSS program (Altunışık & Coşkun, 2004; Fielding, 1994).

1.1. Sampling

Higley (1979: 29) defines national elites as “those people who hold power individually, regularly and seriously to affect political outcomes at the macro level of organised societies”. For pragmatic methodological purposes and simplification, a “positional” definition of elites will be used during the sampling procedure. In accordance with the positional approach, elite can be

Educational Bases Of Turkish Democracy: Educational Backgrounds Of Turkish Elites

defined as those people who occupy a position at or near the top of important institutional hierarchies, such as economical, political, judicial, civil service, military, mass media, educational. They have power because of their social positions.

The researcher carried out about 120 face to face interviews with the elite members of the three elite groups which are media, politics and labour unions. The research was done in the period of 1995-1999. The political elites were chosen because they are one of the most powerful elite groups in Turkey. As there has been a great deal of speculation about Turkish media and its power. Therefore, media elites were included.

Labour union elites were selected because this elite group was relatively less studied. Labour unions have enormous potential power. If they wished they could mobilise millions of people in a period of time. This kind of action has already taken place several times in the recent history of Turkey. Therefore, governing political elites are forced to take into account the views and the desires of the leaders of the most influential union confederations, such as TURK-IS (The Confederation of Turkish Trade Unions), DISK (The Confederation of Revolutionary Workers' Union), HAK-IS (The Confederation of Rights of Turkish Workers' Trade Unions).

Table 1: The Sampling Group

SECTORS	ORGANISATIONS	POSITIONS	RESPONDENT NUMBER
Political Elites	- Presidency - Government - Major Turkish Political Parties (DYP, CHP, DSP, ANAP, BBP, YTP, MHP, İP)	- The President - The Prime Minister - General Presidents, Presidents, Deputy Presidents and General Secretaries of Parties	45
Media Elites	The Largest and Most Influential Media Institutions (Hürriyet, Milliyet, Cumhuriyet, Türkiye Sabah, Kanal D, Atv)	Columnists and editors	40

Labour Union Elites	6 Most powerful Confederations of Turkish Labour and White Collar Workers Unions : - TURK-IS : The Confed. of Turkish Trade Unions - DISK : The Confed. of Revolutionary Workers' Union - HAK-IS : The Confed. of Rights of Turkish Workers' Trade Unions - KESK : The Confed. of Public Sector Workers' Unions - KAMUSEN : The Confed. of Civil Servants' Unions - EGITIM-SEN : The Teachers' Union	- General Presidents - Chief Executives	35
----------------------------	--	--	----

For the reasons given above, 5 major and most powerful confederations of the Turkish labour and white collar unions were included in the sampling group. Their historical-financial-physical powers, membership density, reputation and their previous militant actions were taken into account in the selection procedure. Three of them were the most powerful labour union confederations of Turkey: TURK-IS, DISK and HAK-IS. The other three confederations and labour unions were mostly white collar workers' unions: KESK, KAMUSEN, EGITIM-SEN. The presidents and chief executives of these organisations were classified as the Turkish labour union elites.

The selection of the Turkish political elites was quite difficult and complicated at the beginning as there is a plurality in Turkish politics: more than 30 political parties are competing and trying to become influential in the social and political life of Turkey. To overcome this problem, the researcher first looked at the composition of the 20th Period Turkish Parliament (1997-8): 7 political parties have their members in the Turkish Grand National Assembly as a result of the last general election which was held in 1995. Three of them were liberal rightists, two of them were social democrats and the remaining two were radical Islamists parties. Six of the seven political parties had their own group in the assembly and only one of them did not have enough MPs to set up a group in the parliament.

Educational Bases Of Turkish Democracy: Educational Backgrounds Of Turkish Elites

In addition to these 7 parties, there were two other important and influential Turkish political parties outside the Parliament: the Workers' Party (IP-Turkish Socialist Party) and Nationalist Action Party (MHP) were included in the sampling group. The general presidents, the presidents and deputy presidents, and general secretaries of these Turkish political parties, the President of the Turkish Grand National Assembly, Prime Minister and the President of the Republic were accepted as the most powerful Turkish political elites.

There was the same plurality and complication existing in the Turkish media as well: there were a large number of small and large scale media groups which were publishing or broadcasting in Turkey. Almost every political and ideological group had their audio-visual or written media tools. There were hundreds of local-national-international television channels, more than one thousand radio stations and countless small or large-scale weekly or daily newspapers. Nevertheless, the BIMAS (the united organisation of the two largest Turkish media groups) has control of more than 70 percent of Turkish media.

Almost all the powerful groups were active either in written media or visual media, and most of the columnists or journalists were working both for a newspaper and television channels. It is quite difficult to separate newspaper journalism and television journalism in Turkey. The three (Hurriyet, Milliyet and Sabah) largest and the most influential Turkish daily newspapers belonging to the BIMAS (United Media Group) were selected. Two of them were known as liberal rightist and one of them was a moderate leftist paper. In addition to them the Cumhuriyet newspaper was chosen as the most intellectual and most effective leftist newspaper of Turkey, and a daily paper was chosen from the Islamist papers. Finally, the well known columnists and editors of these papers were accepted as the most effective Turkish media elites.

At the beginning of the research, it was planned that the owners of the most powerful Turkish media groups would be accepted as the media elites. However, after preliminary research it was discovered that almost all the owners of Turkish media groups were operating in many different sectors (from finance to automotive) and they were businessmen much more than being journalists. For this reason, they were excluded from the media elites.

2. EDUCATIONAL BACKGROUND OF TURKISH ELITES

2.1. Educational Levels of Turkish Elites

As occurs in most other countries, it can be argued that education is one of the most important factors which effects the nature of the elites in Turkey. The extent of education has a large impact on the elite circulation process. University degrees in particular are an almost universal precondition for recruitment to elite positions. This precondition is valid for the elite recruitment process in Turkey as well. Almost all Turkish elites have at least a high school (lycee) degree. In addition, the vast majority of Turkish elites have at least one university degree.

Table 2: The Educational Level of Turkish Elites and Entire Turkish Population

Education Level	Turkish Elites	
	Male	Female
Primary School	-	-
Junior High School	2.4	-
High School	13.3	-
University	84.3	100
Total	100	100

Source: Reorganised from Arslan, 1999.

(*) The data about Turkish population is reorganised from the official internet web site of the State Institute of Statistics, Prime Ministry of Turkey and covers the findings of the 1994-1995 census year.

Educational Bases Of Turkish Democracy: Educational Backgrounds Of Turkish Elites

Table 3: The Educational Level of Entire Turkish Population

Level of education	2000/'01		2001/'02		2002/'03*		2003/'04*	
	Gross	Net	Gross	Net	Gross	Net	Gross	Net
Primary Education General	96.18	90.80	96.63	89.79	96.40	90.91	98.17	91.95
Males	99.95	93.62	100.04	92.37	99.48	93.20	100.49	93.57
Females	92.15	87.78	93.00	87.04	93.11	88.47	95.67	90.21
Secondary Education Gen.	55.96	40.09	60.90	43.16	76.70	43.70	84.04	46.47
Males	63.44	43.87	68.64	47.29	89.02	48.07	95.98	50.24
Females	47.97	36.06	52.67	38.77	63.49	39.01	71.19	42.41
Higher Education General	20.77	11.49	21.32	11.49	24.04	12.99	24.08	13.09
Males	23.87	12.26	24.13	12.58	27.55	13.98	27.49	14.18
Females	17.53	10.61	18.17	11.07	20.37	11.96	20.48	11.95

Source: *The data about Turkish population is reorganised from the official internet web site of the State Institute of Statistics, Prime Ministry of Turkey and covers the findings of the 2000-2004 census year.*

It is possible to observe this situation in **Table 2**. According to the figures, 92.15 percent of Turkish elites possess at least one university degree. On the other hand, the rate of elite respondents with only junior high school school education is just 2 percent for all the three elite groups. It means that Turkish elites differ sharply from the adult population of Turkey in terms of education. Whereas about 92 percent of the Turkish elites hold at

least one university degree, the rate of university educated people among the general Turkish population (**Table 3**) is 13 percent (DIE-SIS, 2005).

As occurs in Germany (Hoffmann, 1985: 67), Turkish labour union leaders have less formal education than other elites (Arslan, 1999: 158-161, 134-137, 109-112). The proportion of labour union elites with a university degree is about 67 percent whereas the proportion of elite respondents with university education among the political elites is 97 percent and among media elite is higher than 93 percent. Furthermore, almost all Turkish political elites and media elites, and 98 percent of the labour union elites have at least a high school diploma. This situation is correlated with the occupational career patterns and class backgrounds of the elites. Thus, whereas white collar occupations necessitate a more advanced education, a moderate or lower educational background is enough for blue collar occupations.

On the other hand, the family's social status determines the kind and extent of the education of their children. (Two different questions asked to the respondents to define their own class position and their family's socio-economic status: 1. *How do you specify your father's socio-economic status?* and 2. *How do you define your own class position in society?* a) Lower class, b) Lower middle class, c) Middle class, d) Upper middle class, e) Upper class.) Generally, those people who have a higher class background have greater chance and opportunity to acquire a better quality and a higher level education than others. The people with a lower class background are more restricted socially and economically. They not only have economic barriers but also social barriers blocking their careers. Therefore, people from lower class backgrounds have to spend much more time and effort than others to be successful in the competition.

Family background also has indirect effects on the elite circulation process. A better family background (socio-economically) opens up connections with the top strata and provides social networks with 'the cream of the cream' of society. Those people who come from bourgeoisie and petty bourgeoisie families do not need to make much more effort to gain power, wealth and prestige in social/economic and political life in comparison with those who come from a poor family background.

Table 4: Educational Level of Turkish Elites by Their Social Class Origin

Educational Level	Respondent's Social Class Background % (Number)				
	Lower Class	Lower Middle Class	Middle Class	Upper Middle Class	Upper Class
University	9 (7)	22 (17)	40 (31)	25 (19)	4 (3)
High School	-	18 (2)	46 (5)	27 (3)	9 (1)
J. High School	50 (1)	-	-	50 (1)	-
TOTAL	(8)	(19)	(36)	(23)	(4)

Source: Reorganised from Arslan, 1999.

Table 5: Social Class Origin of Turkish Elites by Their Educational Level

Respondent's Social Class Background	Educational Level % (Number)			
	J. High School	High School	University	TOTAL
Lower Class	12.5 (1)	-	87.5 (7)	100 (8)
Lower Middle Class	-	10.5 (2)	89.5 (17)	100 (19)
Middle Class	-	13.9 (5)	86.1 (31)	100 (36)
Upper Middle Class	4.3 (1)	13.1 (3)	82.6 (19)	100 (23)
Upper Class	-	25 (1)	75 (3)	100 (4)

Source: Reorganised from Arslan, 1999.

The findings which are presented in **Table 4** and **Table 5** shows that, those elite respondents who have the highest class origins have the lowest educational levels among Turkish elites. Whereas, roughly 89 percent of Turkish elites with lower (87.5 %) and lower-middle class (89.5 %) origins possess a university degree, almost 75 percent of the elites from upper class origins have a university degree.

Table 6: Educational Level of Turkish Elites by Their Fathers' Occupations

Father's Occupation	Elite's Educational Level			Total
	University %	High School %	J. High School %	
Tradesman-Artisan	81	15	4	100
Public Administrator	91	9	-	100
Farmer	78	17	5	100
Worker	87	13	-	100
Professional	100	-	-	100
Civil Servant	100	-	-	100
Law	75	25	-	100
Soldier-Police	100	-	-	100
Businessman	100	-	-	100
Teacher	100	-	-	100
Journalist	50	50	-	100
Doctor	100	-	-	100
TOTAL	86	12	2	100

Source: Reorganised from Arslan, 1999.

There is a relationship between the educational level of the elites and their fathers' occupation. **Table 6** shows that those elites whose fathers have a white collar occupations have a higher educational level than those elites whose fathers have a blue collar occupations. In addition, there is also a relationship between the educational level of elites and their mothers' occupation. Almost all the elites whose mothers were employed in paid work (non-housewives) have university degrees.

2.2. Education Types of Turkish Elites

Type of education is also an important variable which effects future career patterns of individuals. It appears that the social sciences (including economics and political science) and technical sciences lead most often to other areas of study among contemporary Turkish elites. The least popular types of education among Turkish elites are medical sciences and engineering of agriculture (agriculturist). Nevertheless, if one looks at **Table**

Educational Bases Of Turkish Democracy: Educational Backgrounds Of Turkish Elites

7, a relatively higher level plurality in terms of type of education among Turkish elites can be observed.

Table 7: Educational Types of Turkish Elites

Educational Types of Elites	Elite Groups (%)			Total
	Political	Trade Union	Media	
Not Applicable	3.3	33.3	6.7	14.4
Social Sciences-Politics	6.7	16.9	30.2	17.9
Management	-	9.9	-	3.3
Philology-Turkish Language	-	6.7	3.3	3.3
Mathematics	3.3	6.7	-	3.3
Technical Sciences	23.1	9.9	10.1	14.4
Economy	20	6.7	13.2	13.3
Education	17	9.9	10.1	12.3
Law	13	-	13.2	8.9
Public Administration	3.3	-	-	1.1
Medical Sciences	7	-	-	2.3
Agriculture	3.3	-	-	1.1
Journalism	-	-	13.2	4.4
Toplam	100	100	100	100

Source: *Reorganised from Arslan, 1999.*

Although, no single field of study dominates any sector, the study of politics, economics, public administration, management and engineering are more popular than other subjects. It is also important to note that, whereas legal studies were popular among Turkish elites in the early period of the Republic and early-years of the multi-party period (Arslan, 1995: 54-55, 65-66), their popularity has been sharply declining for two decades. This finding supports Hoffmann's speculative conclusion that "the law has lost its functions as a general intellectual training and (re)gained the status of a specialised training in legal matters" (Moore, 1985: 70).

2.3. Educational Backgrounds Of Turkish Elites' Fathers

Table 8 demonstrates that a large majority of Turkish elites come from less educated families. Most of the elites' fathers have primary school education. The number of those elites whose father have no school education (17) or only a primary school education (42) is 59 percent. Only 23 percent of the elites' fathers have had a university education.

Table 8: Educational Levels of Turkish Elites' Fathers

Elite Group	Respondent's Father's Educational Level (%)					Total
	University	High School	Middle School	J. High School	No School Education	
Political	13	13	7	40	27	100
Trade Union	13	7	3	64	13	100
Media	43	20	3	24	10	100
Mean	23	13	5	42	17	100

Source: *Reorganised from Arslan, 1999.*

It is worth remembering that about 86 percent of Turkish elites possess at least one university degree. On the other hand, only 8.5 percent of the total Turkish population have a university education. Nevertheless, though educational levels of Turkish elites' families are lower than the actual educational levels of Turkish elites, the educational levels of their families is still higher than the average educational level of Turkish society. If the educational level of Turkish elites' families is compared with the general educational level of the Turkish population it can be said that Turkish elites come relatively from highly educated families.

The educational levels of Turkish elites' fathers differ from those of elite groups. The fathers of media elites have a higher educational level in comparison with the two other elite groups'. More than 60 percent of media elites are the children of fathers who have at least high school education. In addition, approximately 43 of their fathers have a university degree. Only 13 percent of the fathers of both political elites and labour union elites have had a university education.

Educational Bases Of Turkish Democracy: Educational Backgrounds Of Turkish Elites

In contrast with media elites, about 67 percent of political elites' fathers and 77 percent of labour union elites' fathers have experienced maximum primary school education. Another important finding is that nearly 17 percent of Turkish elites' fathers have had no school education.

Table 9: Educational Level of Turkish Elites By Their Fathers' Educational Level

Elite's Educational Level	Respondent's Father's Educational Level % (Number)				
	University	High School	J. High School	Primary School	No School Education
University	26 (20)	14 (11)	5 (4)	39 (30)	16 (12)
High School	9 (1)	9 (1)	-	64 (7)	18 (2)
Middle School	-	-	-	50 (1)	50 (1)
TOTAL	23 (21)	13 (12)	4 (4)	43 (38)	17 (15)

Source: *Reorganised from Arslan, 1999.*

There is also an important degree of association between the educational level of the respondents and the educational level of their fathers. It can be seen in **Table 9** that there is a positive relationship between the educational level of elites and educational levels of their fathers: those members of the elite whose fathers had higher level of education also enjoyed education at a higher level. When father's educational level decline, the educational level of Turkish elites also decreased. Those Turkish elites who have had the least education are the children of those people who have had only a primary school education or no school education at all. Almost all the middle school (junior high school) educated elite and 82 percent of high school graduate elite come from more poorly educated families (the families of those fathers who have had a primary school education or no formal school education).

2.4. School Types of Turkish Elites and Elite Schools in Contemporary Turkey

The majority (about 65 percent) of the members of all elite groups mostly attended the state (public) school. The number of people who attended prestigious schools (both state colleges and private colleges) is about 33 percent. **Table 10** shows that the number of media elites who were educated in prestigious schools is worth noting: whereas about 80 percent of political elites and labour union elites have had a normal (ordinary) state school education, a majority (which is about 60 percent) of the media elite

have received a prestigious private or state school education. Only 40 percent of media elites have been educated in state schools.

Table 10: School Types of Turkish Elites by Elite Groups

Elite Group	Elite's School Type (%)			Total
	State Normal (High School)	State Colleges (High School) (*)	Private High School (High School)	
Political Elites	80	10	10	100
Trade Union Elites	80	17	3	100
Media Elites	40	20	40	100
Mean	67	15	18	100

Source: Reorganised from Arslan, 1999.

(*): This category includes Anadolu and Fen High Schools.

There is a big difference between Turkish elites and the general population in terms of the quality of education received. As can be seen in **Table 10**, about 18 percent of Turkish elites have been educated in prestigious private high schools and 15 percent of them graduated from prestigious state colleges (high schools). On the other hand, **Table 11** and **Table 12** demonstrates that the average rate of private high school educated people is just 3.1 percent amongst the general Turkish population.

Table 11: The Proportion of Primary, Junior High and High School Graduates in Turkish

Society (*)

	General Graduates % (Number)		
	Male	Female	General Total
Primary	691809 (53.4)	604529 (46.6)	1296338 (100)
Junior High School	423636 (62.3)	256462 (37.7)	680098 (100)
High School	226525 (61.3)	142742 (38.7)	369267 (100)

(*): The data about Turkish population is reorganised from the 1994 Yearbook of Turkey (the State Institute of Statistics Prime Ministry of Turkey).

Educational Bases Of Turkish Democracy: Educational Backgrounds Of Turkish Elites

Table 12: The Proportion of Private School (primary, junior high and high school) Graduates

Among Whole Graduates in Turkish Society (*)

	Private School Graduates		
	Number (%)		
	Male	Female	Total in Whole Graduates in Turkey
Primary	5391 (55.6)	4244 (44.4)	9635 (0.74)
Junior High School	9320 (55.8)	7379 (44.2)	16699 (2.5)
High School	6026 (52.8)	5385 (47.2)	11411 (3.1)

(*): *The data about Turkish population is reorganised from the 1994 Yearbook of Turkey (the State Institute of Statistics Prime Ministry of Turkey).*

As mentioned before, another highly important finding is on the relationship between class origin and educational background. **Table 13** shows that there is an association between the class background of Turkish elites and the quality of their education. Those respondents who come from higher class families were mostly educated in prestigious schools (both private and state): Whereas 65 percent of those of upper-middle class originated elites have a prestigious school education, only 12.5 percent of those elites who come from lower class backgrounds and 21 percent of the elites who come from the lower-middle class have enjoyed a prestigious school (both private and state) education.

Table 13: School Types of Turkish Elites by Their Social Class Origins

Elite' Social Background	Elite's School Type (%)			
	State Normal High School	State (College) High School (*)	Private High School	Total
Lower Class	87.5	-	12.5	100
Lower Middle Class	79	10.5	10.5	100
Middle Class	83	11	6	100
Upper Middle Class	35	35	30	100
Upper Class	-	-	-	100
Mean	67	15	18	100

Source: Reorganised from Arslan, 1999.

(*): This category includes Anadolu and Fen High Schools.

Also it seems that there is an association between the educational level of respondents' fathers and the educational quality of the respondents. If Table 14 is examined this positive relation can be seen: when the educational level of the respondent's father increases the quality of the respondents' education increases, and when the educational level of the respondent's father decreases, the quality of the respondent's education also decreases. Statistically, whereas 62 percent of the elites whose fathers possess a university degree graduated from prestigious elite schools (both private and state), only 16 percent of the respondents whose fathers only received a primary school education were educated in prestigious schools (both private and state). In addition, none of the uneducated fathers' children had received a prestigious private school education.

Table 14: School Types of Turkish Elites by Their Fathers' Educational Levels

Elite' Father's Educational Level	Elite's School Type (High School) (%)			Total
	State Normal	State College (*)	Private College	
University	38	14	48	100
High School	42	42	16	100
J. High (Middle) School	75	-	25	100
Primary School	84	8	8	100
No School Education	80	20	-	100

Source: Reorganised from Arslan, 1999.

(*): This category includes Anadolu and Fen High Schools.

Educational Bases Of Turkish Democracy: Educational Backgrounds Of Turkish Elites

As in other countries, there are a number of famous and prestigious elite schools in Turkey. Some private exclusive high schools are highly prestigious and have long historical roots. Galatasaray High School, Robert College and some French High Schools can be named among them. Their graduates have very close and strong relations and friendship ties with one another which are extremely effective in many aspects of political, economic and social life.

On the other hand, almost all the universities have traditionally been owned by the state and there were no privately owned universities in Turkey until the 1980s. As a result, the owner of almost all the prestigious universities was the state. Ankara University (especially the Faculty of Political Sciences-MULKIYE), Istanbul Technical University, Bogazici University, Istanbul University and METU (Middle East Technical University) may be named among the most prestigious state owned universities.

Nevertheless, as a result of changing governmental policies, some privately owned universities have sprung up since the 1980s. The first and most famous privately owned university is Bilkent University. A number of other private universities founded in the 1990s. Now, there are 77 universities (both state owned or privately owned) in Turkey.

Table 15 demonstrates that Ankara University is the most prestigious and well known elite university in Turkey. The Faculty of Political Sciences, in particular, has a very long tradition and has a very effective clique character. The Faculty of Political Sciences of Ankara university has traditionally been called the "Mulkiye" and 36 percent of Turkish elites have graduated from this school. Its graduates represent all the peculiarities of group conspiracy, coherence and consciousness. They are highly effective not only in Turkish politics but also in every part of the administration of society. Also, Istanbul University (14 percent) , Istanbul Technical University (9 percent), Gazi University (6 percent), METU (Middle East Technical University) (3 percent) and Bogazici University (2 percent) are highly popular universities among Turkish elites.

Table 15: Elites Universities in Turkey

Names of the Universities	Elite Groups (%)			
	Political	Trade Union	Media	Mean
Not Applicable	3	33	7	14.33
Gazi University	-	13	3	5.33
Ankara University (SBF-FPS)	50	20	37	35.67
METU (Middle East Technical University)	3	4	3	3.33
Other Universities	10	20	13	14.33
Istanbul University	17	7	20	14.68
ITU (Istanbul Technical University)	17	3	7	9
Bogazici University	-	-	7	2.33
Foreign Universities	-	-	3	1
TOTAL	100	100	100	100

Source: Reorganised from Arslan, 1999.

2.5. School Preferences of Turkish Elites For Their Children

As discussed earlier, not only quantity but also the quality of education has great importance for the future careers of individuals. The quality of acquired education is rather influential in accessing higher positions in society. Therefore, one of the most common goals of people is to obtain a high quality education from prestigious private or public schools for their children. Nevertheless, only a tiny minority have the opportunity to obtain this kind of education.

The children of Turkish elites have the best opportunity to obtain a high quality of education. As a result of their privileged social and economic resources, they do not usually have any problem in obtaining a privileged education either in prestigious state schools or in the private schools. The findings which are shown in **Table 16** are proof of this argument: the overwhelming majority of children of Turkish elites have been educated in prestigious schools (both state and private).

Educational Bases Of Turkish Democracy: Educational Backgrounds Of Turkish Elites

Table 16: School Types of Children of Turkish Elites

Children's School Type	Elite Groups (%)			Total
	Political	Trade Union	Media	
Not Applicable	10	10	10	10
Mostly State Normal	20	23	7	16
Mostly State College	10	37	-	16
Mostly Private College	60	30	83	58
TOTAL	100	100	100	100

Source: *Reorganised from Arslan, 1999.*

There is a positive association between the social status of Turkish elites and the quality of education received by their children. Parallel to the increase in social class status of Turkish elites, the quality of education which is received by their children increases. **Table 17** shows that the vast majority of the children of those elites who have upper class status have received their education from prestigious elite schools.

Table 17: School Types of Children of Turkish Elites (Media, Political, Labour Union) by

Their Social Status

Elites' Children's School Type	Elites' Social Status (%)		
	Middle Class	Upper Middle Class	Upper Class
Not Applicable	11	6	16
Mostly State Normal	44	18	6
Mostly State College	11	21	9
Mostly Private College	34	55	69
TOTAL	100	100	100

Source: *Reorganised from Arslan, 1999.*

3. THE GENERAL FINDINGS AND CONCLUSION

Elite studies have great importance within sociological and political studies, because elites are among the primary agents of social change. They manage the direction, the speed and the form of social change, because they hold institutional power and make and influence social decisions at a macro level, and they can affect the political outcomes within society.

On the other hand, the media is one of the most important institutions in contemporary societies. It is a reality that media plays very substantial role in the production and social distribution of knowledge. Also, contemporary media wields very distinctive weapons to obtain power, wealth and prestige in the society. If media owners and elites are so powerful, the identification of media elites is of great importance. The managers, editors, influential columnists and reporters of major Turkish media elites are defined as Turkish media elites.

Additionally, as a result of rapid transformation from the capital based society to the information-based society, education has become more important than ever before, in determining success in contemporary world. Not only the extent but also the type of education has a large impact on the elite circulation process. University degrees in particular are an almost universal precondition for recruitment to elite positions. This argument is also valid for contemporary Turkish society. Turkish political elites present a highly elitist character in terms of their educational backgrounds. According to the findings, a large proportion of the Turkish elites possess at least one university degree.

Generally, contemporary Turkish elites differ sharply from the adult population of Turkey in terms of educational background. Specifically, Turkish labour union leaders have less formal education than the members of the other elite groups. This situation is correlated with the occupational career patterns and class backgrounds of the elites. Thus, whereas white collar occupations necessitate a more advanced education, a moderate or lower educational background is sufficient for blue collar occupations. In addition, the family's social status is very effective on the kind and extent of the education of the children: i.e. those people who have a higher class background have greater chance and opportunity to acquire a better quality and a higher level education than others. The people with a lower class background are more restricted socially and economically. They do not only have economic barriers but also social barriers blocking their careers. Therefore, people from lower class backgrounds have to spend much more time and effort than others to be successful in the competition.

SONUÇ

Toplumların sosyal ve politik yapılarının anlaşılmasına yaptığı katkılardan dolayı, elitlere yönelik araştırmalar sosyoloji, siyaset bilim yazınında oldukça önemli bir yer tutar. Günümüz Türk elitlerine yönelik olarak gerçekleştirilen bu çalışmada ağırlıklı olarak yapısal yaklaşım

kullanıldı. Toplumsal yapı içinde önemli yer işgal eden temel toplumsal kurumlar araştırma evreni olarak seçildi. Söz konusu kurumların en üst konumlarını işgal eden bireyler elit olarak tanımlandı. Bu kurumlardan üç tanesi (siyaset, sendika, medya) ise örneklem kümesi olarak belirlendi.

Öncelikli olarak siyaset kurumunun ve siyasi elitlerin seçilmesinin temel nedeni, bu kurumun toplumsal değişimin yönünü ve hızını belirlemede dominant rol oynuyor olmasıdır. Hem toplumun rotasını, hem de toplumu oluşturan milyonlarca insanın uyacağı kuralları ve oynayacağı rolleri büyük ölçüde siyasi elitler belirler. Türk siyasi elitleri (Arslan, 2004-c) kapsamında başta siyasi parti liderleri olmak üzere, parti yönetiminde en üst beş konumu işgal eden bireylerle görüşmek hedeflendi. Toplumsal yapıdaki stratejik öneminden dolayı araştırma kapsamına alınan bir diğer kurum ise medyadır. Bilginin toplum geneline yayılmasında da önemli işlevler üstlenen medya, günümüz toplumlarında medya elitlerine (Arslan, 2001-a) güç, servet ve prestij edinme yolunda önemli araçlar sunan bir kurum haline dönüşmüştür. Bu nedenle yazılı ve görsel basının önde gelen yöneticileri, editörleri ve köşe yazarlarına da araştırma kapsamında yer verilmiştir.

İşçi sendika konfederasyonlarının liderleri ve konfederasyon yönetiminde en üst düzey beş yönetici ise işçi elitleri olarak nitelendirilmiştir. İşçi konfederasyonları ve elitleri, potansiyel olarak çok büyük bir güce sahiptirler. Son derece organize bir yapıya sahip oldukları için, istediklerinde bir anda milyonlarca insanı harekete geçirebilecek bir gücün kontrolünü ellerinde bulundurdıkları için, bu grup da çalışma kapsamında incelenmeye değer görüldü. İşçi elitlerinin araştırma kapsamına alınmasının bir diğer nedeni de, göreceli de olsa bu elit grubunun öteki elit gruplarına oranla daha az araştırılmış olmasıdır.

Özetle, çalışmanın bulguları da göstermektedir ki, sermaye temelli toplumdaki bilgi temelli topluma doğru yaşanan hızlı değişimin de bir sonucu olarak, günümüz çağdaş toplumlarında eğitim, belki de daha önce hiçbir dönemde olmadığı kadar önemli bir toplumsal faktör ve başarı belirleyicisi konumuna ulaşmıştır. Özellikle alınan eğitimin miktarı ve niteliği, toplumda etkin ve güçlü olabilmenin en temel unsurlarından biri haline dönüşmüştür. Bunun da ötesinde, yalnızca alınan eğitimin miktarı ve kalitesi değil, türü de günümüzde büyük önem taşımaya başlamıştır. Bu kriterler doğrultusunda değerlendirildiğinde, günümüz Türk elitleri, oldukça elitist bir görünüm sergilemektedir. Türk elitlerinin çok büyük bir çoğunluğu üniversite mezunudur. Bununla birlikte, elti grupları içinde işçi elitleri, en düşük eğitim düzeyine sahip elit grubudur. Bu durum, söz konusu elit grubu mensuplarının yapmış oldukları mesleğin doğası ile yakından ilişkilidir.

Beyaz yaka mesleklerinin, mavi yaka mesleklere oranla daha yüksek bir eğitim düzeyi gerektirdiği yadsınamaz bir gerçektir. Ancak araştırmanın bulguları işçiler arasında, diğer toplumsal ve psikolojik faktörlerin yanı sıra, niteliksel ve niceliksel olarak daha iyi eğitilmiş olanların, elit pozisyonuna ulaşmada daha avantajlı olduklarını ortaya koymaktadır.

Öte yandan ailelerin sosyal ve ekonomik statüsü, bireylerin alacakları/alabilecekleri eğitimin kalite, miktar ve türü üzerinde hem doğrudan, hem de dolaylı olarak etkili olmaktadır. Ortanın üstü ve üst sınıf mensubu ailelerin çocukları, ortanın altı ve alt sınıf ailelerin çocuklarına göre çok daha ayrıcalıklı durumdadırlar. Ekonomik ve sosyal olanaksızlıklar eğitim konusunda, alt sınıflara mensup ailelerin bireylerinin önüne en büyük engel olarak çıkmaktadır. Toplumda etkin ve güçlü olmanın en temel belirleyicilerinden birinin eğitim olduğu gerçeği yeniden hatırlandığında, söz konusu sınıfsal kimliğe sahip bireylerin toplumda etkin ve güçlü bir konuma ulaşabilmek için, şanslı ve ayrıcalıklı bireylere oranla, harcaması gereken eforun, alması gereken yolun ve vermesi gereken uğraşın büyüklüğü, daha açık bir şekilde gözler önüne serilmektedir.

REFERENCES:

- ALTUNIŞIK, R. & Coşkun, R. (2004), **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri (SPSS Uygulamalı)**, Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- ARSLAN, A. (2004-a), "The Theories on the Power: Elite Theory", "**İş-Güç**" **Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi**, cilt: 6, Sayı: 1, 2004, http://www.isguc.org/arc_view.php?ex=193
- ARSLAN, A. (2004-b), "Modern Türkiye'nin Sosyo-politik Yapısı ve Türk İktidar Seçkinleri", **Değişen Dünyada Türkiye'nin Önemi - I. Ulusal Genç Bilim Adamları Sempozyumu**, Cilt: 1, s. 25-38, Bursa: Uludağ Üniversitesi Kültür Sanat Kurulu Yay.
- ARSLAN, A. (2004-c), "Tek Partili Dönem Ve Çok Partili Dönem Türk Siyasi Elitlerinin Toplumsal Profillerinin Karşılaştırmalı İncelemesi" **Akademik Bakış Türk Dünyası**
- Celalabad İşletme Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 1, 2004, <http://www.tdcif.org/e-dergi/index.php>.
- ARSLAN, A. (2003), "Eşitsizliğin Teorik Temelleri: Elit Teorisi", **Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 2003-2, s. 115-135.

Educational Bases Of Turkish Democracy: Educational Backgrounds Of Turkish Elites

- ARSLAN, A. (2001), "Cumhuriyet Dönemi (1920-1995) Türk Siyasi Elitlerinin Toplumsal Profili", **Sosyal Bilimler Dergisi (Osmangazi Üniversitesi)**, Sayı: 2, 2001, s. 5-16.
- ARSLAN, A. (2001-a), "Türk Medya Elitleri: Bir Durum Tespiti", **Sosyoloji Araştırmaları Dergisi (Journal of Sociological Research)**, Cilt: 4, Sayı: 2, Kış 2001, s. 135-164.
- ARSLAN, A. (1999), **Who Rules Turkey: The Turkish Power Elite and the Roles, Functions and Social Backgrounds of Turkish Elites**, Guildford: University of Surrey,
Department of Sociology (PhD Thesis), UK.
- ARSLAN, A. (1995), **Turkish Political Elites: Top Political Leadership in Turkey and Social Construction of Turkish Political Elites**, Guildford: University of Surrey,
Department of Sociology (MSc.Thesis), UK.
- ÇAĞLAR, A. & ARSLAN, A. (2000), "Cumhuriyet'ten Günümüze Türk Siyasi Liderleri: Atatürk'ten Demirel'e Üst Siyasi Elitler", **Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 18, Sayı: 2, 2000, ss. 499-514.
- DIE-SIS (State Institute of Statistics Prime Ministry) (2005), **Türkiye İstatistik Yilligi 2004 (Statistical Year Book of Turkey 2004)**, 24.05.2005, http://www.die.gov.tr/yillik/06_Egitim.pdf.
- DIE-SIS (State Institute of Statistics Prime Ministry) (1995), **Türkiye İstatistik Yilligi 1994 (Statistical Year Book of Turkey 1994)**, Ankara: DIE Matb.
- ETZONI, H. (1993), **The Elite Connection**, London: Polity Press.
- FIELDING, J. (1994), **SPSS for Windows V. 6.0**, Guildford: University of Surrey.
- FREY, W.F. (1965), **The Turkish Political Elite**, Massachusetts: MIT Press.
- JARY, D. & Jary, J. (1991), **Dictionary of Sociology**, Glasgow: Harper Collins.
- HERTZ, Rosanna & Imber, Jonathan B. (1995), **Studying Elites Using Qualitative Methods**, London: Sage.
- HIGLEY, J. & et al. (1979), **Elites in Australia**, London: Routledge & Kegan Paul.

- MILLS, C.W. (1956), **The Power Elite**, London: Oxford University Press.
- MOSCA, G. (1939), **The Ruling Class**, New York: McGraw Hill.
- MOORE, G. (1985), **Studies of the Structure of National Elite Groups**, London: Jai Press.
- MOYSER, G. & Wagstaffe, M. (1987), **Research Methods for Elite Studies**, London: Allen & Unwin.
- PARETO, V. (1968), **The Rise and Fall of the Elites**, New Jersey: The Bedminster.
- TURHAN, M. (1991), **Siyasal Elitler (The Political Elites)**, Ankara: Gündoğan.

KAYIT DIŞI EKONOMİDE GÜNDELİKÇİLİK

Mustafa Kemal Coşkun*
Bayram Ünal**

"Televizyon izler gibi bakıyorum
gittiğim evlerdeki insanlara. Hepimizin
derdi, hepimizin hayatı birbirimize
yalan."

Gündelikçi Ayşe Kadın
(Radikal 2- 5 Mart 2000)

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü, ataerkil toplum yapısı ve kadın emeğinin kayıt dışı kullanımı arasında doğrudan bir ilişki kurarak, Ev İçi Hizmet Sektörünün gündelikçilik formunun (EİHS) alt sınıfa ait kadınlar için, yeni bir meslek alanı olarak ortaya çıkışını açıklamaktır. Bu çalışma, kayıt dışı ekonomik ilişkilerin belirlediği ev içi hizmet sektörüne ait temel özelliklerin neler olduğunu ele almaktadır. Daha sonra, kayıt dışı ekonomi ile ilintili olarak, sektörde sosyal ilişki ağlarının varlığı ve bu ilişki ağlarının sektörün kayıt dışı doğasına olan katkıları ele alınacaktır. Son olarak da, bir iş alanı olarak gelişen ev kadınlığının ataerkil toplumsal yapı ile olan ilintileri ele alınacaktır.

DAILY WORK IN INFORMAL ECONOMY

ABSTRACT

The aim of this study is to establish a direct correlation among division of labor based on gender, patriarchal social structure and, informal labor utilization of women in In-House Service Sector, and to explain the field of "daily Labor" in In-House Service Sector as a new occupation for those women of lower classes. This study deals with the primary characteristics of the "daily work" belonging to the In-House Service Sector determined by the informal economic relations. Then, it copes with the presence of social networks along with the impacts of them on the nature of informal

*AraŐ. Gör., Ankara Üniversitesi, DTCF, Sosyoloji Bölümü

** AraŐ. Gör., Niyde Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

economic relations. Finally, the relationship between "daily work" and patriarchal social structure is examined.

GİRİŞ

Cinsiyete dayalı işbölümünün ortaya çıkmasının ve ev işlerinin kadımların "doğal görevi" olarak görülmesinin tarihi şüphesiz ki oldukça eskilere dayandırılabilir. Bununla birlikte, ev içi işlerin, ev içi işler için sağlanan ücretli emekle yapılmaya başlanmasının tarihi çok da gerilere gitmemektedir. Özellikle 19. yy.'dan sonra sanayileşmenin artması ve teknolojideki hızlı değişimler, başlangıçta ev ile işyerinin birbirinden ayrılmasını beraberinde getirmiş ve evin/hanenin kadına özgü özel alan olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur (Kalaycıoğlu ve Tılıç, 2000: 38). Bu tarihsel gelişme, toplumsal yaşamın bizzat kendisini sembolik üretim ve materyal üretim alanları olarak tanımlamış¹ (Habermas, 1989), bu ayrımı da toplumsal cinsiyet ilişkilerinde somutlaştırmıştır (Fraser, 1989). Toplumsal cinsiyet üzerine kurulan hiyerarşiler bu ayrım ile geliştirilmiş ve yeniden üretilmiştir (Aklan, 1981). Sembolik ve materyal üretim alanının toplumsal olarak iki farklı cinsiyete atfedilmesi, toplumsal ilişkilerin cinsiyet üzerinden kurulmasına neden olmuş ve toplumsal cinsiyet ayrılaşmasının da meşrulaşmasını sağlamıştır (Benhabib, 1992). Bu farklı olduğu iddia edilen iki alanın cinsiyete yansımaları, kadının ekonomik pozisyonundaki değişimlere rağmen devamlılığını korumuş ve kadının görev ve sorumluluklarında herhangi bir devinime neden olmamıştır.

İlerleyen yıllarda teknolojik gelişmeler, üretimde, erkeğin yanında kadın emeğine de duyulan gereksinimi artırmıştır (Thompson, 1989: 183). Uluslararası çalışma örgütünün verilerine göre, ekonomiye entegre olan kadınların oranı son 10 yıldır gözle görülür bir şekilde artmaktadır. 1994 ve 2003 yıllarının verilerine bakıldığında çalışma hayatına katılan kadın işgücü oranı Arjantin'de % 126, Avustralya'da %26, Kanada'da %22, İtalya'da %20, ve İspanya'da %55'lere varan oranlarda artış göstermiştir. Bu gelişmelerin sonucu olarak, kadının kapitalist üretim ilişkileri içerisine daha fazla girmesi ile birlikte, ev işlerinin de aynı paralelde değişeceği ve bu işlerin kadının ilgi alanının dışına çıkacağı, hatta ileri aşamalarda ortadan

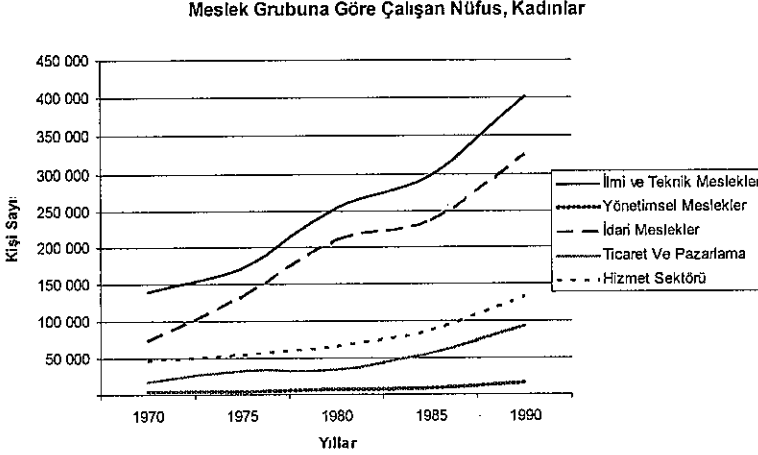
¹ Burada kullanılan Sembolik Üretim, sosyal aktiviteleri toplumsal cinsiyet açısından tanımlayabilmek amacı ile kullanılmaktadır. Sembolik üretim, maternal kabul edilen, materyal üretimin dışında kalan ve kadına atfedilen çalışmalardan ibarettir. Paternal olarak kabul edilen ve erkeğe atfedilen çalışmalar ise materyal üretim olarak isimlendirilmiştir.

kalkacağı tezi modernleşmenin savunduğu en önemli tezlerden biri olarak ileri sürülmüştür (Milkman, Reese vd., 1998; Moors, 2003). Bu tez, kadın emeğinin ekonomide giderek artan oranda kullanılmasına bağlanmış, ev ile iş yeri ayrılaşmasının da böylece sonunun geleceği varsayılmıştır.

Fakat burada, tüm kadınlar homojen olarak kabul edilmiş ve kadın kimliği, ekonomik ve sosyal ilişkilerinden soyutlanarak kullanılmış, dolayısıyla hangi sınıfa ait kadının hangi ekonomiye ne derece katılacağı ortaya konulamamıştır. Bir başka deyişle kadın, sadece toplumsal cinsiyet yaklaşımları içerisinde ele alınarak, aynı cinsiyetten olanların arasındaki sınıfsal farklılıklar göz ardı edilmiştir. Bugün geldiğimiz nokta ise işte bu “hangi” sorusu ile kadının toplumsal cinsiyet ayrımına paralel olarak bir de sınıfsal ayrıma tabi olduğunu göstermektedir. Özellikle son yıllarda, Ev İçi Hizmet Sektöründe (EİHS) çalışan kadınlarla, işveren konumundaki hemcinsleri arasındaki ekonomik ilişki, ancak sınıfsal faktörler göz önüne alınca anlaşılabilir. Dolayısıyla, “toplumsal cinsiyet” açısından ayrıma tabi tutulan ve sembolik üretim alanında tanımlanan kadın, sosyal ve ekonomik durumun belirlemiş olduğu sınıfsal kriterlere göre de aynı “cinsiyet” içerisinde ayrılmıştır. Ev işlerinin farklı sınıfsal kökenlere sahip kadınlar tarafından ücretli olarak yerine getirilmesi, küreselleşmenin de etkisi ile hızla artmaktadır (Constable, 1997; Anderson, 2000; Gamburd, 2000; Parreñas, 2001). Bu süreç, aynı zamanda aynı cinsten olan insanlar arasındaki sınıfsal ayrımların artmasına gösterilebilecek iyi bir örnektir (Brenner, 1986; Balibar ve Wallerstein, 1991). Bu görev ve sorumluluklardaki devir, farklı sınıfsal kökenlerden olan kadınlar arasında emek sömürsünün ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Fernandez vd., 1995; Stola, 1998; Wallace, 2001). Dolayısıyla, en azından EİHS’de çalışan kadınlar açısından bu çalışma biçiminin, bu kadınların sosyal statülerinde herhangi bir değişme getirmeyeceği söylenebilir. Yeni bir çalışma alanı olarak ortaya çıkan EİHS’de kadına atfedilen görev ve sorumlulukların, çok daha düşük ücretlerle daha alt sınıfa ait kadınlara aktarıldığı görülmektedir. Bunun en önemli nedenlerinden biri, üst sınıflara ait kadınların hem ekonomiye gittikçe daha fazla entegre olmaları hem de ev içi işleri statü gereği yapmayı istememeleridir (Ünal, 2003).

Son yıllarda Türkiye’de kadınların ‘bir kısmının’ gittikçe artan oranlarda tam gün-kariyer ve iş yaşamına katıldıklarını, diğer kısmının ise bu katılıma tam tersi örnek teşkil ettiğini görmekteyiz (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1999; Tunali, 1997). Kayıtlı ekonomide artan kadın emeği talebine rağmen, farklı sınıfsal kökenlerden gelen kadınların konumu ve kazanımları arasında ciddi farklılıklar söz konusudur. Örneğin, kadınların bir kısmının son yıllarda yüksek gelir getiren ve prestijli işlerde çalışmalarına rağmen, büyük bir

kısının ise genellikle vasıfsız, beceri gerektirmeyen hizmet sektöründe ve diğer servis işlerinde, daha düşük ücretlerle istihdam edildiğini görmekteyiz (Bakınız Şekil 1).

Şekil 1: Meslek Gruplarına Göre Çalışan Kadınlar

Birinci grupta yer alan ve kayıtlı ekonomide tam-zamanlı çalışan kadınların 'sembolik üretim' söyleminde² tanımlanmış ev içi sorumluluklarını fiziki olarak tam anlamı ile yerine getiremediklerini ya da bunu zaman sorunundan dolayı çok zor başardıklarını tahmin etmek zor değildir. Diğer yandan, orta ve üst sınıf kadınların tanımlanmış 'materyal üretime'³ katılmasa bile, yani dışarıda çalışmıyor olsa bile ev içinde kendilerine atfedilen görevleri sosyal statü gereği bir başka sınıfa ait kadına aktarma yoluna gittiği de görülmektedir. Bu sektördeki çalışmaların bir çoğunda, işveren kadının herhangi bir işte çalışmadığı, fakat ev işlerini başka sınıfa ait kadınlara yaptırdığı tespit edilmiştir (bkz. Özyeğin, 2001 ve Ünal, 2003). Ev içi görev ve sorumlulukların aktarıldığı kadınların ise bu tür işleri hem sosyal-kültürel hem de ekonomik olarak yapmaktan başka tercih hakları yok görünmektedir.

Bu iki değişkene bağlı olarak, ev içi işlerin başka kadınlara devri yolu ile, yeni bir meslek olan "ev işçiliği"nin ortaya çıktığını görmekteyiz. Bu işleri hem zaman yokluğundan yapamayan hem de kendi boş vakitlerini daha

² Bakınız Fraser, N. (1989).

³ Bakınız Habermas, J. (1984).

çok eğlence, alışveriş ve dinlenmeye ayırmak isteyen kadınlardan belirli bir ücret karşılığı devralan kadınlar, kayıt dışı bir formda bu işleri belirli zamanlarda yerine getirmektedirler.

Bu ortaya çıkan çalışma biçimine bakarak, modernist yaklaşımların iddia ettiğinin tersine, ev-içi işlerin ortadan kalkmadığını, tam tersine, toplumsal cinsiyet temelli iş bölümünde kadına yüklenmiş görev ve sorumlulukların devam ettiğini görmekteyiz. Farklı olan ise, daha üst sınıfa ait kadınların görev ve sorumluluklarının, başka sınıfa ait kadınlar tarafından yerine getirilmesi ve EIHS'in yeni bir çalışma alanı olarak ortaya çıkmasıdır. Fakat bu alan, tamamen kayıt dışı ilişkiler ile tanımlanmaktadır (Özsoylu, 1996). Öte yandan, ev işlerinin bir başkasına devri ile bu işleri devreden kadınlar toplumsal cinsiyet temelli iş bölümünde *evinin hanımı* ya da *evinin kadını* olmasına rağmen bu işlerin tek takipçisi ve sorumlusu olmaya devam etmektedir.⁴

Özellikle son yıllarda kadın emeğinin küresel rekabet için vazgeçilmez ve kaçınılmaz olduğu düşünülen "geçici ve ucuz işgücü" tanımlaması içinde çocuk emeği ve yasadışı göçmen emeği ile eş anlamlı tutulduğu gözden kaçmamalıdır. Sürekli işsizlik ve ailelerin toplam gelir kaybının, yeni dünya düzeninin kaçınılmaz sonucu olduğu hatırlanırsa, bu düzende özellikle kadınların kayıt dışı ekonomik ilişkilere nasıl zorunlu kılındığı daha net anlaşılacaktır.

Sık sık yaşanan ekonomik sorunlar, bir taraftan işsizliği artırırken, onun doğal yansıması olarak ücretlerin düşmesine de neden olmuştur. Nitekim, sadece 1987-1988 yılları arasında ücretler yaklaşık %28 gerilemiştir (Ecevit, 1990; Yeldan, 2001). Ekonomik sorunların çoğalması, bir taraftan işsizliği artırırken diğer taraftan evin geçimini sağlama kaygısıyla, özellikle ekonomik krizler sonucu işsiz kalan kadınların emek arzını artırmasına neden olmuştur (David, vd., 1998; Sassen, 1998; Anthias ve Lazaridis, 2000;

⁴ Bu çalışmada, evinin kadını, ev kadınlığı ve ev hanımlığı şeklinde kullanılan kavramsal ayrım, EIHS'de işlerin fiziki olarak kimin tarafından yerine getirildiğini gösterebilmek için analitik olarak kullanılmıştır. Bir hanede, ev içi işlerden sorumlu olan fakat bu işleri kendisi yapmayarak, başka sınıfa ait bir başka kadına yaptırtan kadın "*ev hanımı*" olarak tanımlanmıştır. Klasik anlamda kendi evinin işlerinden sorumlu olan ve bu işleri fiziki olarak bizzat kendisi üstlenen kadın "*evinin kadını*" tanımlaması ile, belirli ücret karşılığı başka hanelerde ev işleri yapan *ev kadını*'ndan ayrılmıştır. Fakat bir çok örnekte görüleceği gibi, *ev hanımı* kısmi de olsa ev işlerini bizzat kendisi yerine getirebilmektedir. *Evinin kadını* olarak tanımladığımız kadınlar, özellikle ağır işleri kendileri yerine getirmemekte, bunu meslek olarak yapan *ev kadınlarına* yaptırmaktadırlar. Dolayısıyla bu kavramsal ayrım daha çok analitik amaçlı kullanılmakta olup kesin sınırlar ile tanımlanamamaktadır.

Ibarra, 2000; Willis ve Yeoh, 2000). Ne var ki, yeterli istihdam yaratılmadığı için, kadın emeğinin önemli bir bölümü, “enformel”, “kayıt dışı”, “düzensiz-geçici işler” olarak adlandırılan ekonomik alanlarda istihdam edilmeye başlanmıştır. Kendi evlerinin dışında para karşılığı ev içi işler yapan gündelikçi kadın işçiler böylece, bu ekonomik-toplumsal süreçte, üst sınıf kadınların kadınlık yükünü belirli ama düşük bir ücret karşılığında üstlenerek, aile ekonomileri için gelir sağlamaktadırlar. Kadının değişen dünya ekonomisindeki konumunun ülkemizdeki gelişmelerden farklı bir seyir izlediğini söylemek olanaklı değildir. Yapılan araştırmaların bir çoğunda, kadınların çoğunlukla düşük statülü işlerde, vasıfsız, kısmi-zamanlı olarak çalıştırıldıkları ve daha kolay işten çıkarılabildikleri ileri sürülmüştür (Arat, 1980 ve 1984; Tekeli, 1988 ve 1990; Ecevit, 1990; Özbay, 1990).

Bu çalışmada yukarıda sunulan teorik çerçeve başlangıç noktası alınarak, EİHS’deki 68 kadın ile yapılan görüşmeler ışığında, özellikle bu sektörde çalışan kadınların demografik bir analizini yapmak amaçlanmaktadır. Daha sonra, kayıt dışı ekonomik ilişkilerin belirlediği EİHS’e ait temel özelliklerin neler olduğu açıklanmaya çalışılacaktır. Bir başka deyişle, kayıt dışı ekonominin bir parçasını oluşturan gündelikçiliğin, hem kadın işgücünün istihdam koşullarını hem de kayıt dışı ekonominin temel özelliklerini ne ölçüde yansıttığını göstermek bu çalışmanın temel amacıdır. Daha sonra, kayıt dışı ekonomi ile ilintili olarak, sektörde sosyal ilişki ağlarının varlığı ve bu ilişki ağlarının sektörün kayıt dışı doğasına olan katkıları ele alınacaktır. Son olarak da, bir iş alanı olarak gelişen ev kadınlığının ataerkil toplumsal yapı ile olan ilintileri tartışılacaktır.

Örneklem ve Varsayımlar

Gündelikçi olarak çalışan kadınların kayıt dışı sektörde oluşu, hem araştırma evrenini hem de örnekleme belirlemeyi, kısaca onlara ulaşmayı oldukça güçleştirmektedir. Bu nedenle, görüşülecek kadınların seçimi, evlerine temizlikçi kadın çağıran işverenlerden yola çıkılarak kar topu yöntemi uygulanarak yapılmıştır. Böylece, Ankara’nın Yenimahalle, Demetevler, Etlük, Keçiören ve Batıkent semtlerinde 56’sı ev işlerinde çalışan ve 12’si hem çocuk bakıp hem de ev işlerini yapan kadın olmak üzere toplam 68 gündelikçi kadınla görüşmeler yapılmıştır. Araştırmada sorulan birinci grup sorular, gündelikçi olarak çalışan kadınların kendilerinin ve geldikleri ailelerinin sosyo-ekonomik statüleri ve eğitimlerine ilişkin sorulardan oluşmaktadır. İkinci olarak kayıt dışı ekonominin özelliklerine ilişkin sorular sorulmuştur. Daha sonra, sosyal ilişki ağlarının sektöre katkılarının neler olduğunu bulmaya yönelik sorular gelmektedir. Son olarak, ataerkil toplumsal ilişkilere yönelik sorular sorulmuştur. Sorulan

soruların tamamı açık uçlu sorulardan oluşmaktadır. Araştırmaya ilişkin temel varsayımlar aşağıdaki gibi sınıflanmıştır.

1. Kadınların sosyo-ekonomik durumuna ilişkin varsayımlar

- a. Ev hizmetinde gündelikçi olarak çalışan kadınların sosyo-ekonomik konumu ve eğitim seviyeleri düşüktür.
- b. Bu kadınların aileleri çekirdek aile özellikleri göstermekle beraber, kalabalık ailelerden gelmektedirler.
- c. Gündelikçi kadınlar daha çok kırsal kökenlidirler.

2. Kayıt dışı Ekonominin ve Sosyal İlişki Ağlarının Özelliklerine İlişkin Varsayımlar

- a. Ev içi hizmet sektörü, kayıtlı ekonomi içerisine eklenemeyen kadınların çalışma alanı haline gelmiştir.
- b. Ev içi işlerden alınan ücretler en fazla asgari ücret düzeyinde olmak üzere işveren ile yazılı bir anlaşma olmadan sözlü olarak belirlenmektedir. Dolayısıyla, işin tanımı, çalışma saati, ve günü tamamen işveren tarafından belirlenmekte ve çalışan açısından belirleyici olmaktadır.
- c. Gündelikçi kadınlar çalıştıkları işi daha çok yakın akrabalar, komşular ya da tanıdıklar aracılığıyla bulmaktadırlar.
- d. Sektörün bilinen kayıt dışı yapısına uygun iş bulma ilişkileri, sosyal bir ağ niteliğinde ortaya çıkmakta ve bu ağ aynı sektörün güçlenmesini de beraberinde getirmektedir.

3. Ataerkil İlişkilerle Yürütülen Toplumsal Cinsiyet Üzerine Varsayımlar

- a. Ev hizmetinde çalışan kadınlar, geleneksel kültürel ve toplumsal simgelerle davranmaktadırlar.
- b. Kadınlar aile gelirine katkıda bulunmak amacıyla çalışmaktadırlar. Dolayısıyla, elde ettikleri gelirleri tamamen evin temel ihtiyaçları için harcamakta, kendilerinin özel tüketimi için kullanmamaktadırlar.
- c. Kendi evlerindeki işler, işten döndüklerinde çoğunlukla kendileri ya da evdeki kız çocukları tarafından yapılmaktadır.

Bu durumda gündelikçi kadınların dışarıda gelir getiren bir işte çalışmalarına rağmen ev içi görevleri değişmemektedir.

Değerlendirme

A. Gündelikçi Kadınların Demografik ve Sosyo-Ekonomik Özellikleri

“Ev İçi Hizmet Sektörü”nde çalışan kadınların yaptıkları işler açısından önem kazanan en önemli değişkenlerin başında yaş ve eğitim gelmektedir. Bu sektörde çalışan kadınların, daha önceki çalışmalarda da tespit edildiği gibi (Özyeğin, 2003; Kalaycıoğlu ve Tılıç, 2000; Ünal, 2005) özellikle orta yaş grubundan oldukları tespit edilmiştir. Tablo 1 dikkatle incelendiğinde bu çalışmada da gündelikçi kadınların çoğunluğunun (%66.1) 30-40 yaş arasında yani orta yaş grubunda olduğu görülecektir. Bu değerlerin altındaki ve üzerindeki yaş grubu örneklemimizde çok fazla temsil edilmemiştir. Örneklemin yaş ortalaması ise 35.10 olarak bulunmuştur.

Tablo 1: Gündelikçi Kadınların Yaş Durumu

	Sayı	%
20-29 yaş	12	17.6
30-40 yaş	45	66.2
41 ve daha fazla	11	16.2
TOPLAM	68	100

Bu sektörde çalışan kadınların eğitim seviyelerinin yaptıkları işler açısından önemli olmayacağı düşünülmüş ve eğitim seviyelerinin düşük olacağı tahmin edilmişti. Örnekleimde yer alan kadınların eğitim düzeyleri çoğunlukla ilkökul düzeyindedir. Tablo 2’ye bakıldığında, ikinci sırada orta okul mezunu kadınların, üçüncü sırada ise okur yazar olmayan kadınların geldiği görülecektir. Daha da önemli bir sonuç, lise mezunu kadınların oranının en düşük değer ile temsil edilmesidir. Bu durum, kadınların eğitim seviyelerinin düşüklüğü ile EIHS’deki çalışmaları arasındaki ilişkinin kurulması açısından önemlidir. Daha önce yapılan araştırmaların ileri sürdüğü gibi, bu sektörde daha çok eğitim seviyesi düşük ve orta yaş grubuna ait kadınlar iş bulmaktadırlar (Özyeğin 2003; Kalaycıoğlu ve Tılıç 2000).

Tablo 2: Çalışan Kadınların Eğitim Durumları

	Sayı	%
Okur yazar değil	6	8.8
İlk okul mezunu	49	72.1
Orta okul mezunu	11	16.2
Lise mezunu	2	2.9
TOPLAM	68	100

Benzeri bulgular Türkiye dışındaki bir çok ülkede yapılan çalışmalardan da elde edilmiştir.⁵ Çalışanların iş içindeki konumlarının eğitimle doğru orantılı olarak arttığı bilinmektedir (Ünal, 2005; Fernandez, vd., 1995; Heath, Roberts vd., 1999). Bu kadınların eğitim seviyeleri ise daha çok kendi anne ve babalarının eğitim durumlarının düşüklüğü ile ilintilendirilmektedir. Tablo 3’de görüldüğü gibi, sektörde çalışan kadınların annelerinin %60.3’ünün okuma yazma bilmediği ve %25’inin İlkokul mezunu oldukları, babalarının %48.5’inin ilkökul mezunu olduğu ve %31’inin ise okur yazar olmadıkları görülmektedir.

Tablo 3: Çalışan Kadınların Anne ve Babalarının Eğitim Durumları

	Baba		Anne	
	Sayı	%	Sayı	%
Okur yazar değil	21	30.9	41	60.3
İlk okul mezunu	33	48.5	2	25
Orta okul mezunu	2	2.9	17	2.9
Lise mezunu	3	4.4	-	-
Üniversite	1	1.5	-	-
Cevapsız	8	11.8	8	11.8
TOPLAM	68	100	68	100

Diğer taraftan örneklemimizdeki kadınların eğitim seviyelerinin düşük olmasının nedenleri arasında, çoğunun kırsal kesimden gelmeleri de

⁵ Burada Türkiye’de EİHS’de çalışan göçmen kadınları ayırmakta fayda var. Bu kadınların eğitim seviyelerinin çok yüksek olduğu, sadece, Türkiye’de yasal durumlarından dolayı sektörde mecburen çalıştıkları tesbit edilmiştir (Ünal, 2005). Benzer durum Türkiye dışında da geçerlidir (Gamburd, 2000).

sayılabilir. Öte yandan, bu kadınların küçük yaşta ya da gençlik dönemlerinde köyden kente göç etmiş olmaları büyük şehirlerdeki eğitim olanaklarını yakalamaları açısından önemli bir kazanım yaratmamıştır. Bunun en önemli nedenleri arasında, Tablo 4 ve 5’de görüldüğü gibi, örneklemimizdeki kadınların ağırlıklı olarak köy doğumlu olmaları, on yaşına kadar büyük çoğunluğunun köyde yaşamış olmaları, kadınların büyük çoğunluğunun okul çağında göç etmeleri ve kente geldikten sonra büyük olasılıkla ekonomik nedenlerden dolayı eğitimlerine devam edememeleri sayılabilir.

Tablo 4: Çalışan Kadınların Doğum Yerleri

	S	%
Köy	45	66.2
Kasaba	11	16.2
Şehir	12	17.6
TOPLAM	68	100

Tablo 5’de kadınların çoğunlukla on ile yirmi yaş arasında kente göç ettikleri, yirmi yaşından sonra gelenlerin oranının ise oldukça düşük olduğu gözlenmektedir. Bu durumda, çoğunlukla ilkökul çağını köyde geçirmiş olmalarına rağmen, orta okul çağına geldiklerinde kente göç etmişlerdir. Buradan yola çıkarak çalışan kadınların çoğunluğunun ilk kuşak göçmenlerin çocukları olduğu sonucuna varılabilir.

Tablo 5: En Uzun Yaşanan Yer

	On yaşına kadar yaşanan yer		On-Yirmi yaş arası yaşanan yer		Yirmi yaş sonrası yaşanan yer	
	S	%	S	%	S	%
Köy	45	66.2	25	36.8	4	5.9
Kasaba	8	11.8	9	13.2	2	2.9
Şehir	15	22	34	50	62	91.2
TOPLAM	68	100	68	100	68	100

Diğer taraftan, kendi çocuklarının eğitimine verdikleri önem giderek artmaktadır. Dolayısıyla, çocuklarının daha vasıflı ve beceri gerektiren işler bulma olasılığı da buna paralel olarak yükselmektedir. Çalışan kadınların çocuklarının cinsiyetlerine göre eğitim durumu Tablo 6’da verilmiştir. Tablodan izlenebileceği gibi, çalışan kadınlara oranla hem kız hem de erkek çocukların eğitim düzeyi giderek yükselmektedir.

Kayıt Dışı Ekonomide Gündelikliklik

Tablo 6: Çocukların Eğitim Durumu

1. ÇOCUĞUN EĞİTİM DURUMU (%)							
	Çocuğu Yok	Okula Gitmiyor	İlk Okul	Orta Okul	Lise	Üniversite	Toplam %
Çocuğu yok	4.4	-	-	-	-	-	4.4
Kız	-	5.9	8.8	7.4	19.1	2.9	44.1
Erkek	-	5.9	14.7	7.4	13.2	2.9	47
Cevapsız	-	-	-	1.5	2.9	-	4.4
TOPLAM	4.4	11.8	23.5	16.3	35.2	5.9	100
2. ÇOCUĞUN EĞİTİM DURUMU (%)							
	2. Çocuğu Yok	Okula Gitmiyor	İlk Okul	Orta Okul	Lise	Üniversite	Toplam %
Çocuğu yok	13.2	-	-	-	-	-	13.2
Kız	-	2.9	16.2	13.2	8.8	1.5	44.1
Erkek	-	10.3	14.7	10.3	2.9	-	38.2
Cevapsız	-	-	2.9	1.5	-	-	4.4
TOPLAM	13.2	13.2	33.8	25	11.8	1.5	100
3. ÇOCUĞUN EĞİTİM DURUMU (%)							
	3. Çocuğu Yok	Okula Gitmiyor	İlk Okul	Orta Okul	Lise	Üniversite	Toplam %
Çocuğu yok	63.2	-	-	-	-	-	63.2
Kız	-	5.9	7.4	2.9	2.9	-	19.1
Erkek	-	2.9	7.4	2.9	2.9	-	16.2
Cevapsız	1.5	-	-	-	-	-	1.5
TOPLAM	64.7	8.8	14.8	5.8	5.9	-	100

Tablo 7’de ise hanelerin çocuk sayıları verilmektedir. Çocuk sayısının 2-3 arasında değişmekte olduğunu, bazı çocukların evden ayrıldığı da düşünülürse, bununla orantılı olarak da hanedeki toplam kişi sayısının çoğunlukla 3-5 kişi arasında değiştiğini görmekteyiz. Dolayısıyla, aile yapısının daha çok çekirdek aile yapısına sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 7: Çalışan Kadımların Hanelerindeki Toplam Kişi Sayısı

	S	%
1-2 Kişi	4	5.9
3-4 Kişi	40	58.8
5-6 Kişi	22	32.4
7-8 Kişi	2	2.9
TOPLAM	68	100

Aile bireylerinin eğitim seviyelerine ve yapılan işlere bağlı olarak, Tablo 8’de görülebileceği gibi toplam aylık hane geliri 500 milyondan yüksek olanların oranı %16.2 iken, 100-350 milyon arasında gelire sahip olanların oranı ise % 47.1’e ulaşmaktadır. Aylık 500 milyon ve daha fazla hane gelirine sahip ailelerin örneklemimizdeki oranı ise oldukça düşüktür.

Tablo 8: Toplam Hane Geliri*

	Sayı	%
300 Milyondan az	32	47.1
301-500 milyon	19	27.9
501 milyon ve daha fazla	11	16.2
Cevapsız	6	8.8
TOPLAM	68	100

* 2002 yılı itibariyle asgari ücret brüt yaklaşık 250 milyon TL’dir.

Kadımların çoğunluğunun aldığı yevmiye miktarı ise günlük 20 milyondan azdır.⁶ Ne var ki, Tablo 9’da görüldüğü gibi, kadınların %40’ı ve %15’i sadece haftada bir ve iki gün çalışmaktadır. Fakat yine küçümsenemeyecek bir oran ile (%22), bazı kadınların haftada en az 4 gün işe gittikleri tespit edilmiştir. Dolayısıyla ev içi hizmet sektörü bazı kadınlar

⁶ Bu rakamlar 2002 yılının ortalarında Amerikan Doları’nın 1.387.000TL olduğu dönemde elde edilmiştir.

için tam-zamanlı temel çalışma alanı haline gelirken, büyük oranda kısmi zamanlı çalışma yolu ile hane gelirine katkıda bulunmak isteyen kadınlar için de önemli bir iş alanı olmaktadır.

Tablo 9: Toplam Çalışma Zamanları

	S	%
1 gün	27	39.7
2 gün	10	14.7
3 gün	8	11.8
4 gün	15	22.1
5 ve daha fazla	8	11.7
TOPLAM	68	100

Bu bulgular toplu olarak değerlendirildiğinde bazı temel sonuçlara ulaşmak mümkündür. Nitekim, bu sektörde çalışan kadınların gelirleri alt gelir grubunda yer almaktadırlar. Diğer taraftan, içinden geldikleri aileler ile karşılaştırıldığında onlara göre daha yüksek bir gelir seviyesine ulaştıkları görülmektedir. İleride de görüleceği gibi bunu kayıt dışı sistemin bütün olası olanaklarını kullanarak yapmaya çalıştıklarını ve kırsala göre daha yüksek ekonomik olanaklara ulaşmış olduklarını söylemek daha doğrudur.⁷ Bu anlamda, bu kadınların şimdilerde yaşanan küreselleşme koşullarının yarattığı sistem dışı kalmış “yeni yoksullar” olduklarını söylemek olanaklı değildir.

B. Kayıt Dışı Ekonomi, Sosyal İlişki Ağları ve Kadın: Toplumsal Cinsiyet Üzerine Kurulmuş Kayıt Dışı Ekonominin Temel Analizi

Türkiye’de 1999 yılı itibariyle kayıtlı olan kadın işgücününün erkek işgücüne oranı % 17’dir. Buna karşılık, kayıtlı olmayan kadın işgücününün erkek işgücüne oranı ise % 81 olarak karşımıza çıkmaktadır (Devlet Planlama Teşkilatı, 2001; Yeldan, 2001). Bu istatistiklere bakıldığında kadın işgücününün kayıt dışı ekonomide çok ciddi boyutlarda kullanıldığı görülmektedir (Feuvre, 2002). Kadın işgücününün kayıt dışı ve kayıtlı

⁷ Bizim çalışmamızın konusu olmamakla birlikte, Türkiye’de göçle birlikte kentsel olanakların sınıfsal olarak yukarıya doğru hareketliliği nasıl sağladığına ilişkin bak. Işık ve Pınarcıoğlu, (2001).

ekonomideki istatistiksel dağılımının bir tesadüf olmadığı ve içinde bulunduğumuz küresel ekonominin dinamikleri ile şekillendiğini söylemek mümkündür (Portes, vd., 1991; Norman, 1994; Sassen, 1998). Dünya şehirleri ve bu şehirlerin içerisindeki sınıfsal kutuplaşmanın giderek kayıt dışı ekonomide barındırılması, bu tesadüfi olmayan yeni dengelerin bir kaynağı olarak düşünülmektedir (Portes, vd., 1991; Sassen, 1991). Bu küresel mekanlar, dünya ekonomisindeki yönetsel ve hizmetsel bölünmeye ev sahipliği yapmış ve bu mekanlarda, daha önceleri yoğun olarak yaşamadığımız hizmet sektörü son on yılda beklenmedik hızda artmıştır. Hizmet sektörünün büyük kısmının kayıt dışı ekonomiye devredilmesi dünyanın bir çok küresel şehirlerinde yaşanan yeni ekonomik ilişkileri ortaya çıkarmıştır (Norman, 1994). Hizmet sektörünü çok geniş bir yelpaze içerisinde tanımlamak mümkündür. Fakat burada EİHS ile sınırlı kalınmıştır.

Kayıt dışı ekonominin bizzat kendisi bu çalışmanın konusu olmadığından burada detaylara girilmeyecek, sadece EİHS'in özellikleri üzerinde durulacaktır. Kayıt dışı ekonomiye entegre olan bu sektörün, çalışmamız açısından temel belirleyicilerinden olduğunu düşündüğümüz birkaç özelliği şöyle özetlenebilir: (i) Sektör, çoğunlukla kayıtlı ekonomiye entegre olmayan kentlere göç etmiş birinci ve ikinci kuşak kadınların çalışabildikleri bir alandır. Bu kadınların eğitim durumları ve geldikleri yerler daha önce Tablo 2, 4 ve 5'te verilmişti. Gerek eğitim, gerekse geleneksel nedenlerden dolayı bu nüfus kente entegre olamamış ve daha önceleri kayıtlı ya da kayıt dışı ekonomide herhangi bir iş tutmamıştır. Eğitim seviyelerinin düşüklüğü, bu kişiler tarafından çoğu zaman kırsal bölgelerin eğitimde geri olmasına bağlanmış, ailede ek gelire aşırı bir ihtiyaç duyulmadığı için ise herhangi bir iş düşünülmemiştir. Bugün, küresel ekonominin baskısı dikkate alınmadan EİHS'de çalışan kadınların bu sektöre yönelişleri tam olarak anlaşılabilir.

Kayıt dışı ekonominin bir parçası olan EİHS'de, (ii) genellikle asgari ücret düzeyinde veya altında para kazanılmakta ve çalışan kadınlar sosyal güvenceden yoksun olarak ve herhangi bir sendikal koruma olmaksızın çalışmaktadırlar. Toplam hane gelirinin 300 milyondan az olduğu ailelerin oranı örneklemimizde % 47 olarak bulunmuştur (Tablo 8). Bu ailelerin 3-4 kişilik bir aile olduğu düşünüldüğünde, elde edilen kazancın azlığı daha da belirginleşecektir. Ayrıca gündelikçi kadınların % 49'u gündelik olarak 20 milyonun altında bir gelir elde etmektedir. Gündelikçi olmayıp temizlik şirketlerinde aylık maaş karşılığı çalışan kadınların geliri daha da düşüktür. Elde edilen toplam gelirin bu denli düşüklüğü sosyal güvence gibi yaşamsal unsurların çalışana yüklenmesi ile daha da vahim bir boyuta ulaşmaktadır.

Dolayısı ile kayıt dışı sektör, tamamı ile işgücünün kontrolsüz ve kuralsız bir şekilde talebin en yüksek faydasına boyun eğdiği bir sektör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kayıt dışı ekonominin bir başka tipik özelliği ise (iii) kadınların da içerisinde bulunduğu sosyal ilişki ağlarının sektörde aktif rol almasıdır. Özellikle EİHS’de sosyal ağların bu kadınların iş bulmalarında çok etkili olduğu görülmektedir. Bu ağların hem iş bulmaya yönelik işlevi olduğunu, hem de sosyal uzamlarda, kadının çalışmasını düzenleyen/engelleyen ataerkil ideolojinin gereklerini yerine getirme gibi görünmeyen işlevleri olduğunu söylemek olanaklıdır.

Bu ağların birinci klasik işlevi, Tablo 10’da özetlenmektedir. Özellikle ev hizmetinde çalışan kadınların işi nasıl bulduklarına ilişkin elde edilen veriler, kayıt dışı ekonominin bahsettiğimiz “ağ” özelliğini yansıtmaktadır. Bu sektördeki sosyal ağların, daha çok aynı işi yapan ya da yapan birini tanıyan komşu ve arkadaş grubunun içerisinde olduğu görülmektedir. Buna ek olarak, tabloda yer alan “kendisi” seçeneği, daha çok “gündelikçi kadınların çalıştığı evlerdeki ilişkileri kanalı ile bulunan işleri” kapsadığından, bu yöntem de, tipik bir sosyal ilişki ağı örneği olmaktadır. Öte yandan eşinin yardımı ile sektörde iş bulan kadınlar, çoğunlukla kapıcı ailelerinden gelmektedir. Gemelde bu kanalın kapıcı ailelerde daha yaygın kullanıldığı daha önceki çalışmalardan bilinmektedir (Özyeğin, 2001).

Tablo 10: Yapılan İşin Bulunma Biçimi

	S	%
Komşu Tavsiyesi	29	42.7
Arkadaş Aracılığı ile	14	20.6
Akraba Aracılığı ile	9	13.2
Tesadüfen	1	1.5
Eşinin Yardımı ile	3	4.4
Kendisi	10	14.7
Şirket Aracılığı ile	-	-
Cevapsız	2	2.9
TOPLAM	68	100

Yukarıdaki Tablo'dan görülebileceği gibi, herhangi bir aracı kurum ya da şirket aracılığıyla iş bulan hiçbir çalışan yoktur.⁸ Çalışanların çoğunluğu komşuların birbirlerine tavsiye etmesi ya da kendi arkadaşları aracılığıyla iş bulabilmektedir (yaklaşık %63). Bu ağlar, kayıt dışı ekonomiye cevaben oluştuğu gibi, belirli bir işlerliğe kavuştuktan sonra, kayıt dışı ekonomiyi de besleyen en önemli kaynak durumuna gelmektedir. Kayıt dışı sektör içerisinde çeşitli ağların oluşumu ve geri dönüşte kayıt dışı sektörü güçlendirmesi bir çok çalışmaya konu olmuştur (Hugo, 1981; Tilly, 1990; Miller ve Smith, 1996). Daha önce de belirtildiği gibi, bu ağların iş bulma işlevi kadar, ataerkil toplum yapısının devamlılığını sağlama işlevinden de bahsetmek olanaklıdır.

C. Ataerkil İlişkilerle Yürütülen Toplumsal Cinsiyet Üzerine Varsayımlar

Görüşme yapılan kadınların hemen hemen hepsi, çalıştığı işinde eşinin rızası ile çalıştığını beyan etmiştir. Alınan bu çalışma izninin ise daha çok ev içi hizmet sektörü ile sınırlı olduğu görülmektedir. Dolayısı ile görüşülen kadınların her işte çalışmaları pek de mümkün gözükmemektedir. Yukarıda verilen iş bulma yolları ve sosyal ilişki ağlarının işlevleri hatırlandığında, sektörde toplumsal kontrol mekanizmasının önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Burada, ağ içerisinde gözetilen en önemli olgu, toplumsal kontrolün kadın üzerinde devamı ve kadının namusuna bir zarar getirmeden çalışabileceği bir yerin/işin bulunmasıdır. Böylece, kayıt dışı ekonomik çalışma olarak gündelikçilik, geleneksel aile düzeni aracılığıyla verilen toplumsal cinsiyet işbölümü şablonlarını hayata aktararak, adı geçen işbölümünün yeniden üretilmesini sağlamaktadır.

Bu süreçte, kadının ücretli olarak başka hanelerin ev işlerini yerine getirmesi, toplumda ev içi işlerin kadının görevi olarak görülmesi ile birebir örtüşmektedir. Bu uyum, kadınların geleneksel, kültürel ve toplumsal

⁸ Son yıllarda sosyal "danışmanlık firmaları" adı altında hizmet veren aracı kurumlar, ev içi hizmete yönelik talep ile çalışmak isteyen kadınlar arasında aracılık yapmaktadır. Fakat, bu aracılık işlevinin sadece ev işleri ile sınırlı kalmadığı ve bu aracı kişi ve kurumların özellikle kadınların para karşılığı cinsel ilişkilere girmesine de aracı olduğu inancı, bir çok kadının bu yolu denemesine engel olmaktadır. Öte yandan bu aracılardan, daha çok yatılı çalışan kadınlara yönelik hizmet verdiği de bilinmektedir. Bu iki nedenden dolayı, bir çok kadının, bu aracılardan kullanmayı istemedikleri görülmektedir (Ünal, 2004). Dolayısıyla geleneksel ataerkil aile ilişkilerinde tanımlanan kadınların bu tür aracı firmalara gitmediği ve çoğunun da gitmesinin ataerkil erkekler tarafından yasaklandığı söylenebilir. Bu tür geleneksel ilişkilerde tanımlanan kadınların daha çok komşu, aile ve arkadaş ilişki ağlarını kullanarak iş buldukları diğer ağlardan uzak durdukları görülmektedir.

simgelerle davranması ile daha da önem kazanmaktadır. Kadınların ev içi ilişkileriyle ilgili olarak ne düşündükleri Tablo 11'de verilmektedir.

Tablo 11: Çalışan Kadınların Ev İçi Tutumları*

	S	%
Ev işleri kadının görevidir	42	61.8
Kadının esas yeri evidir	46	67.6
Kadınlar mutlaka ev dışında çalışmalıdır	10	79.4
Ailenin reisi erkektir	36	52.9
Kadın kocasından habersiz bir şey yapmamalıdır	52	76.5
Kadın kocasından izin almadan dışarıda çalışabilir	22	32.4

* Yukarıdaki veriler Likert tipi sorulara “fikrime çok uygun” ve “fikrime uygun” biçiminde verilen yanıtların toplamını göstermektedir. Bu nedenle oranların toplamı %100 değildir.

Örneklelimizdeki kadınların % 62'si ev işlerinin kadının görevi olduğuna inanmakta ve % 68 gibi büyük bir oranı kadının yerinin evi olduğunu düşünmektedir. Dolayısıyla bu kadınların geleneksel erkek-egemen aile modelini benimsemiş olduklarını söylemek mümkün. Aynı şekilde, bu kadınların %53'ü, aile reisinin erkek olduğunu kabul etmektedirler. Bu önerme, örneklemdaki bir çok kadının (%77), kocasından izin almadan bir şey yapmaması gerektiğini düşünmesi ile de desteklenmektedir.

Elimizdeki verilerde belirgin bir çelişkinin de ortaya çıktığını hemen belirtmek gerekir. Kocalarının izninin gerekli olduğuna ve kadının yerinin evi olduğuna ilişkin yaygın inanışa rağmen, örneklelimizde %79 oranında kadınların “ev dışında çalışmaları gerektiği” gibi bir tercihleri söz konusudur. “Kadının yeri evidir” düşüncesini destekleyen kadınların ev dışında çalışma istekleri, ilk bakışta çelişkili gibi gözüke de, küresel ekonominin hane gelirlerini düşürmesi ile ilintilendirildiğinde oldukça anlamlı gözükmektedir. Dolayısıyla bu kadınların çalışmalarına ilişkin bakışları, aile ekonomisinin gittikçe bozulması ile ilintilidir.

Kadının aile içerisinde tanımlanmış temel görevlerinin başında önce aile ve ev içi işler geldiği için, burada kadını ekonomik getiri sağlayacak bir işe yönelten temel güdünün, ailenin ihtiyaç duyduğu ek gelirin elde edilmesi

olduğu söylenebilir.⁹ Kadının gelir getirici bir işte çalışmasına ilişkin nedenler Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12: Kadınların Çalışma Nedenleri*

	S	%
Maddi zorluklardan dolayı	30	44.1
Başka iş yok	11	16.2
Aileme katkı yapmak istiyorum	21	30.9
Çalışmayı seviyorum	3	4.4
Kadınlar mutlaka dışarıda çalışmalıdır	8	11.8

* Yukarıdaki birden fazla yanıt verilebilecek biçimde sorulmuştur. Bu nedenle oranların toplamı %100 değildir.

Fakat Tablo 12’de, “kadınlar mutlaka dışarıda çalışmalıdır” seçeneği Tablo 11’deki “kadınlar mutlaka ev dışında çalışmalıdır” seçeneğinden farklıdır. Tablo 12’deki seçenek, kadınların çalışması gerekliliğine olan inanç ile ilgilidir. Tablo 11’deki seçenek ise, daha çok ekonomik zorluklar ile ilintilendirilmiştir. Tablo 12’ye göre, kadınların % 12’si kadının bir işte çalışması gerektiğini ve bunda gayet normal olduğunu ifade etmişlerdir. Buna, % 4’lük olan “çalışmayı sevdiği” için çalışan kadınları da eklemek gerekmektedir. Örneklemimizin %77 gibi büyük çoğunluğu, ekonomik zorunluluklardan dolayı ve/ya da aile ekonomisine katkı amaçlı çalışmak zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir.

Aileye ek gelir sağlama anlayışına paralel olarak gelişen diğer bir faktör, bu işlerden elde edilen ek gelirin nasıl harcanacağıdır. Genel olarak kazanılan paranın kişisel olarak harcanması ya da eğlenceye aktarılması pek söz konusu olmamaktadır. Bu ek gelir, tamamı ile aile düzeyinde günlük ihtiyaçların giderilmesi için tahsis edilmektedir. Bu davranış ekonomik hayatın getirdiği baskı ile kaçınılmaz olmaktadır. Dolayısıyla, kadınların gündelikçilik işlerine aktif olarak katılımı, onun bağımsızlaşma sürecinden çok, toplam hane gelirinin artırılmasına yönelik bir aile stratejisi niteliğindedir. Bu aile stratejisi, kişisel olarak kullanıma açık bir gelir elde etmek amacıyla şekillenmemektedir. Buradaki strateji, ailenin yaşamsal seviyesini belirleyici olmamakla birlikte, ana gelire destek olması beklenen bir gelir elde etme amacını taşımaktadır. Bu durumda, aile içerisinde ailenin geçimini sağlayan gelirin erkek tarafından elde ediliyor olması, aile

⁹ Uluslar arası düzeyde aynı sorunun detayları için bkz. (Shah, vd., 1991; Anderson, 2000; Vasil, 2001).

içerisindeki ataerkil ilişkilerin devamlılığını da sağlamaktadır. Tablo 12'den izlenebileceği gibi, gündelikçi kadınların böyle bir işte çalışmalarının nedeni olarak gösterdikleri gerekçeler bu durumu destekler niteliktedir.

Bu kadınların gelir getirici bir işte çalışıyor olmaları, ev içindeki konumlarını etkilememekte ya da çok az etkilemektedir. Bu bulgu, farklı toplumsal ilişkilerin incelendiği bir çok çalışmanın bulgularıyla da desteklenmektedir (Morris, 1990; Brines, 1994). Gelir getirici işlerde çalışan kadınlar, kendi evlerindeki işleri de çoğunlukla kendileri yapmakta, yani çalışıp gelir elde etmelerine rağmen ev içi görevleri değişmemektedir. Tablo 13'de çalışan kadının ev içi işlerinin kimler tarafından yapıldığı verilmektedir.

Tablo 13: Çalışan Kadının Kendi Ev İşleri İle Çocuklarının Bakımı ve İhtiyaçlarının Karşılanması¹⁰

	Sayı	%
Eşim yapar	4	5.9
Annem yapar	1	1.5
Eşimin annesi yapar	2	2.9
Ablam-Kızkardeşim yapar	7	10.3
Çocuklarım-Çok küçük değiller ¹¹	13	19.1
Ben yaparım	38	55.9
Cevapsız	3	4.4
TOPLAM	68	100

Gündelikçi olarak çalışan kadınların ev içi görev ve sorumlulukları % 56 gibi bir oran ile değişmeksizin sürmektedir. Fakat çalışan kadın dışında aynı işler başka kadınlar tarafından da yapılabilmektedir. Bu "kadın", tablodan da anlaşılacağı gibi, anne, kayınvalide, kız kardeş, abla ve kız çocuk olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısı ile ev-içi görev ve sorumluluklar, % 6 gibi küçük bir oranda erkeği de kapsarken, genel olarak kadında kalmaktadır. Dışarıdan alınan yardımın, daha çok yakın aile çemberinden olması ve bunların kadın olması ise, aile içi işbölümünün sosyal olarak kabullenilmiş olduğunu göstermektedir. Bu noktada, çalışan kadının yakın aile çevresi, çalışan kadının hem evlerindeki işlerini yapabilmeleri hem de dışarıda çalışma zorunluluklarını yerine getirebilmeleri için önemli bir destekte bulunmaktadır.

¹⁰ Türkiye ortalaması için bakınız: The General Directorate on the status and the Problems of Women, 1999.

¹¹ Çocuklar olarak ifade edilenlerden en az birinin kız çocuğu olduğu ve sorumlulukların büyük bölümünün ise onun üstünde olduğu beyan edilmiştir.

Bu desteğe rağmen, asıl önemli olan nokta, yapılan işin kadının ev içi görev ve sorumluluklarına engel olmamasıdır. Örneğin, Türkiye üzerine yapılan bazı araştırmalarda, kadınların aile görevlerini aksatmadan çalışmalarının en ideal yol olarak görüldüğü ortaya çıkmıştır (Eser, 1997: 145). Dolayısıyla kısmi zamanlı çalışma burada kilit değişken olarak görülmektedir. Örnekleminizdeki kadınlardan beklenen toplumsal görev ve sorumlulukların yerine getirilmesi, kayıt dışı ekonomide bu kadınların kısmi zamanlı ve sürekli çalışmasını daha çok ön plana çıkarmıştır. Kadınlar daha çok kısmi olarak çalışabilecekleri alanlara yönelmekte ve bu durumda esnek olarak tanımlanan işgücünün vazgeçilmez bir tamamlayıcısı olmaktadır.

SONUÇ

Burada tartışılmaya çalışılan konu, kayıtdışı ekonomi ile cinsiyet temelli sosyal işbölümü arasında birebir ilişkilerin varlığına ilişkindir. Kayıtdışı ekonomideki cinsiyet dağılımı, toplumda yerleşikleştirilmiş cinsiyet temelli sosyal işbölümünün bir yansıması olarak ortaya çıkmaktadır. Bu dağılım ise kadının ekonomik ilişkilerdeki konumu itibarı ile sosyal konumunu da olumsuz bir biçimde etkileyebilmektedir. Kadının kayıt dışı bir çalışma olan EİHS'ne katılımın temel belirleyicileri arasında alınan ücret, çalışma süreleri ve yaptıkları işlerin kendi doğal görevleri ile aynı olması gelmektedir. Bu yönü itibarı ile örnekleminizdeki kadın işgücünün kayıtdışı alanda kullanılmasının temel nedeni, daha fazla ekonomik istismar iken, kadın açısından bu bir *olanak* olarak karşılanmakta ve dolayısıyla kadın bunu ekonomik bir getiri olarak kabullenmektedir.

Bu çalışmadan elde edilen verilere göre, ev hizmetinde gündelikçi olarak çalışan kadınların ekonomik gelirleri ve eğitim seviyeleri oldukça düşüktür. Ev içi işlerden alınan ücretler en fazla asgari ücret düzeyinde olmaktadır ve işveren ile yazılı bir anlaşma olmadan sözlü olarak belirlenmektedir. Dolayısıyla, işin tanımı, çalışma saati, ve günü tamamen işveren tarafından belirlenmekte ve çalışan açısından belirleyici olmaktadır. Gündelikçi kadınlar çalıştıkları işi daha çok yakın akrabalar, komşular ya da tanıdıklar aracılığıyla bulmaktadırlar. Sektörün kayıt dışı yapısına uygun olarak iş bulma ilişkileri, sosyal bir ağ niteliğinde ortaya çıkmakta ve bu ağ aynı sektörün güçlenmesini de beraberinde getirmektedir.

Bütün bunlara ek olarak, ev hizmetinde çalışan kadınlar geleneksel kültürel ve toplumsal simgelerle davranmaktadırlar ve çoğunlukla aile gelirine katkıda bulunmak amacıyla çalışmaktadırlar. Kendi evlerindeki işler ise genellikle işten döndüklerinde yine kendileri ya da evdeki kız çocukları

tarafından yapılmaktadır. Bu durumda gündelikçi kadınların dışarıda gelir getiren bir işte çalışmalarına rağmen ev içi görevleri değişmemektedir.

Bu sonuçlar bize, ataerkil toplumun sosyal ağlar aracılığıyla kadının çalışmasını, yani, nerede, nasıl, ne zaman ve ne kadar süre ile çalışacağını kontrol altında tuttuğunu göstermektedir. Dolayısıyla kayıt dışı çalışma, kadının ev içi statüsünü ve kadına yüklenmiş toplumsal sorumlulukları değiştirmekten çok bu ataerkil ilişkileri yeniden üretmektedir.

SUMMARY

In this study, women's employment in In-House Service Sector (IHSS) has been examined in relation to the informal economy and patriarchal societal structure. After outlining the demographic characteristics of women working in IHSS, the patterns of informal economy limited to IHSS, the presence of social networks along with their impacts on the employment of women in IHSS and the importance of patriarchal structure for this sector have been interrogated. First of all, IHSS has been primary filed of work for those women with low level of socio-economic background. Therefore, amount of the money earned from this work has been primarily low and there was no written agreement between employer and employee organizing the rules of work. Furthermore, most of the women found their works throughout the social networks. Therefore, social network is important factor for deciding the type of work and place of work. This shows us that through the social networks, patriarchal society socially indirectly controls these women's work, i.e. where they can work, how they can work, how long they work, when they can work and so on. Lastly, these women have been in accordance with the patriarchal societal codes, and reproduce patriarchal relations rather than altering their predefined social responsibilities and status.

KAYNAKÇA

- Alkan, T. (1981). **Kadın-Erkek Eşitsizliği Sorunu**, Ankara: SBF Yayınları.
- Anderson, B. (2000). **Doing the Dirty Work? The Global Politics of Domestic Labour**, London: Zed Books.
- Anthias, F. - G. Lazaridis, (2000). **Gender and Migration in Southern Europe: Women on the Move**, Oxford ; New York: Berg.
- Arat, N. (1980). **Kadın Sorunu**. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Arat, N. (1994). Türkiye'de Kadınların Çalışma Yaşamında Karşılaştıkları Zorlukların Sosyo-Kültürel Nedenleri. **Türkiye'de Kadın Olmak**, (der.: N. Arat), İstanbul: Say Yayınları.
- Balibar, E. - I. Wallerstein, (1991). **Race, Nation, Class: Ambiguous Identities**, London-New York: Verso.
- Benhabib, S. (1992). **Situating the Self: Gender, Community and Postmodernism in Contemporary Ethics**, New York: Polity Press.
- Brenner, R. (1986). "Kapitalist Gelişmenin Kökenleri: Yeni-Smith'çi Marxizmin Eleştirisi." **11. Tez** (3): 10-27.
- Brines, J. (1994). "Economic Dependency, Gender and the Division of Domestic Labour at Home." **American Journal of Sociology** 100 (2): 652-688.
- Constable, N. (1997). **Maid to Order in Hong Kong: Stories of Filipina Workers**, Ithaca: Cornel University Press.
- David, C., - J. DeFiore, et al. (1998). "The Demand for Female Labor." **American Journal of Sociology** 103(6): 1673-1712.
- Devlet İstatistik Enstitüsü (1999). **Çalışma İstatistikleri**, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2001). **Kayıt dışı Ekonomi: Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

- Ecevit, Y. (1990). "Kentsel Üretim Sürecinde Kadın Emeğinin Konumu ve Değişen Biçimleri", **Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadınlar**, (der.: Ş. Tekeli), İstanbul: İletişim Yayınları: 105-116.
- Eser, Ş. (1997). **Part-time Çalışmanın Türkiye'deki Kadın İstihdamına Etkisi**, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- Fernandez, K. - M. Patricia, vd. (1995). "Recasting Women in the Global Economy: Internationalization and Changing Definitions of Gender", **Women in the Latin American Development**. (der.: C. Bose ve E. A. Belen), Philadelphia: Temple University Press.
- Feuvre, N. (2002). **Women, Work and Employment in Europe**, Helsinki: University of Helsinki.
- Fraser, N. (1989). **Unruly Practices: Power Discourse, and Gender in Contemporary Social Theory**, Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Gamburd, M. R. (2000). **The Kitchen Spoon's Handle: Transnationalism and Sri Lanka's Migrant Housemaids**, Ithaca, N.Y: Cornell University Press.
- Habermas, J. (1984). **The Theory of Communicative Action V. I The Reason and the Rationalization of Society**. Boston.
- Habermas, J. (1989). **The Structural Transformation of the Public Sphere**, Cambridge: MIT Press.
- Heath, A., - J. Roberts, vd. (1999). "Ethnic Differences in the Labour Market: A Comparison of the SARS and LFS", Oxford: SRC Research Center: Pp.40.
- Hugo, G. (1981). "Village Community Ties, Village Norms and Ethnic and Social Networks: A Review of Evidence from the Third World", **Migration Decision Making: Multidisciplinary Approaches to Microlevel Studies in Developed and Developing Countries**, (der.: G. F. Dejong ve R. W. Gardner), New York: Pergamon Press: 186-224.

- Ibarra, M. d. I. L. (2000). "Mexicant Immigrant Women and the New Domestic Labor", *Human Organization* 59 (4): 452-464.
- Işık, O. - M. Pınarcıoğlu. (2001). **Nöbetleşe Yoksulluk**, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kalaycıoğlu, S. ve H. R. Tılıç (2000). **Evlerimizdeki Gündelikçi Kadınlar**. Ankara: Su Yayınları.
- Milkman, R., E. Reese, vd. (1998). "**The Macro-Sociology of Housework**", *Work and Occupations* 25: 483-510.
- Miller, L. ve D. A. Smith (1996). "Women, Households, and Transnational Migration Networks: The Garifuna and Global Economic Restructuring", **Latin America in the World Economy**, (der.: R. K. W. Smith. Connecticut: Westport Press.
- Moors, A. (2003). "Migrant Domestic Workers: Debating Transnationalism, Identity Politics, and Family Relations. A Review Essay", **Society for Comparative Study of Society and History**.
- Morris, L. (1990). **The Workings of the Household: A US-UK Comparison**, Oxford: Polity.
- Norman, F. (1994). "Is Global Competition Making The Poor Even Poorer?" **New England Economic Review** Nov/Dec.
- Özbay, F. (1990). "Kadınların Ev İçi ve Ev Dışı Uğraşlarındaki Değişme", **Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadınlar**, (der.: Ş. Tekeli), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özsoylu, A. F. (1996). **Türkiye'de Kayıt dışı Ekonomi**, İstanbul: Bağlam Yayınevi.
- Özyeğin, G. (2001). **Untidy Gender: Domestic Service in Turkey**, Philadelphia: Temple University Press.
- Parreñas, R. S. (2001). **Servants of Globalization: Women, Migration and Domestic Work**, Stanford; Calif.: Stanford University Press.

- Portes, A. - Manuel Castells, vd. (1991). **The Informal Economy: Studies in Advanced and Less Developed Countries**, Baltimore: The John Hopkins University Press.
- Sassen, S. (1991). "The Informal Economy", **Dual City: Restructuring New York**, M. J. H. A. C. M. New Yorker: Russell Sage Foundation: 79-101.
- Sassen, S. (1998). **Globalization and its Discontents: Essays on the New Mobility of People and Money**, New York: New Press.
- Shah, N., S. S., vd. (1991). "Asian Women Workers in Kuwait", **International Migration Review**, 25(3): 464-486.
- Stola, D. (1998). "Migrations in Central and Eastern Europe", **International Migration Review**, 24(Winter).
- Tekeli, Ş. (ed). (1990). **Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadınlar**, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tekeli, S. (1988). **Kadınlar İçin**, İstanbul: Alan Yayıncılık.
- The General Directorate on the Status and the Problems of Women (1999). **Women in Turkey 1999**, Ankara: UNDP: 28.
- Thompson, P. (1989). **The Nature of Work**, London: McMillan Press.
- Tilly, C. (1990). "Transplanted Networks", **Immigration Reconsidered**, (der.: V. Yans-McLaughlin), New York: Oxford University Press: 79-95.
- Tunalı, I. (1997). "Labor Market Segmentation in Turkey", **Main Characteristics and Trends of the Turkish Labour Market**, (der.: T. Bulutay), Ankara: State Institute of Statistics.
- Ünal, B. (2003). "Natasas versus Marias: All Against Ayses", **Migrant Domestic Workers in the Middle East: Becoming Visible in the Public Sphere?**, Çalışma Atölyesinde Yayınlanmamış Bildiri.
- Ünal, B. (2004). "Three Phases of Turkish Domestic Services", **Boğaziçi Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü Yayınlanmamış Bildiri.**

- Ünal, B. (2005). "Sermaye Olarak Yaş ve Eğitim: Türkiye'de Ev İçi Hizmet Sektöründe Çalışan Kadınlar Üzerine Karşılaştırmalı Bulgular", **Sosyoloji Araştırmaları Dergisi**, Ankara, Cilt: 7, Sayı: 2, s137-161.
- Vasil, B. (2001). "Migration From Ukraine to Central and Eastern Europe", **Patterns of Migration in Central Europe**, (der.: C. Wallece ve D. Stola). New York: Palgrave.
- Wallace, C. (2001). "Conceptual Challenges from the New Migration Spaces", **Patterns of migration in Central Europe**, /der.: C. Wallece ve D. Stola), New York: Palgrave.
- Willis, K. - B. S. A. Yeoh (2000). **Gender and Migration**. Cheltenham, UK; Northampton, Mass., Edward Elgar.
- Yeldan, E. (2001). **Küreselleşme Surecinde Türkiye Ekonomisi: Bölüşüm, Birikim ve Büyüme**, İstanbul: İletişim Yayınları.

GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ'NİN ETNİK YAPISI ÜZERİNE BİR İNCELEME

*Rüstem ERKAN

ÖZ

Etnik sözcüğü bir çok farklı ölçütle tanımlanan esnek bir kavramdır. Genel olarak, benimsedikleri dil, din ve kültür itibarıyla diğer gruplardan farklı olan gruplar etnik bir kimlik olarak nitelenir. Bu nitelik dikkate alınarak nesnel ölçütlerle etnik grupların belirlenebileceği düşünülse de, bireyler çoğu zaman kendilerini bu ölçütlerin dışında bir kimlikle ifade etmektedir. Bu çalışmada Türkiye’de etnik kimlik tartışmalarında ve etnik kimlik geriliminin kaynağını oluşturan Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nin etnik yapısının incelenmesi hedeflenmiştir. Araştırma evreni Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer alan 9 ili kapsamaktadır. Bu 9 ilin nüfus büyüklüğüne göre kentsel ve kırsal alandan seçilen 2170 hane reisi ise araştırmanın örneklemine oluşturmaktadır. Bölgedeki etnik kimliği belirlemede, etnik kimlik için tanımlayıcı olan anadil, günlük yaşamda kullanılan dil, bireylerin kendilerini hangi kimlikle ifade ettikleri ve çocuklarının hangi etnik grup üyeleriyle evlenmelerini istemediği gibi sorulara yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: etnik yapı, etnik kimlik, Güneydoğu Anadolu Bölgesi, anadil

AN ANALYSIS ON ETHNIC STRUCTURE OF THE SOUTHEAST ANATOLIA

ABSTRACT

The word ethnic is a flexible term which can be defined as to many different criteria. In general a group who has different language, religion and culture from other groups can be described as an ethnic identity. Although it is thought that when we take into consideration this quality it is possible to identify ethnic identity, individuals usually

* Yrd.Doç.Dr., Dicle Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi

define their identities with other criteria. In this study we aimed to analyze the ethnic structure of the Southeast Anatolia which is the main source of the tension related with ethnic identity discussion in Turkey. The universe of the study consists of nine cities in this region. In respect of population size of these nine cities, 2170 family leaders are selected from urban and rural areas. To determine the ethnic identity in region we ask questions like 'native language', 'language used in daily life', 'with which ethnic group member you don't approve your child's marriage', 'with which identity you define yourself'.

Keywords: *ethnic structure, ethnic identity, Southeast Anatolia, native language*

GİRİŞ

Türkiye’de etnik gruplarla ilgili tartışma ve araştırmaların geçmişi yakın zamana dayanmaktadır. Bunun nedeni Türkiye’de Cumhuriyet söyleminin toplumda varolan kültürel, etnik, dinsel ve mezhepsel aidiyetlerden bağımsız bir üst kimliğe gönderme yapılmasıdır. Fakat bu üst kimlik etrafında bütünleşme çeşitli nedenlerle tam olarak sağlanamamış ve Türkiye Cumhuriyetini oluşturan unsurlar zaman içinde farklı kimlikleri vurgulamaya başlamışlardır. Buna bağlı olarak Türkiye’de Cumhuriyetin kuruluş felsefesinde bütün etnik kimlikleri kapsayan milliyetçilik anlayışı zamanla bazı etnik gruplar arasında gerilim alanı olmaya başlamıştır.

Türkiye’de etnik gruplarla ilgili tartışmanın kökeninde büyük ölçüde 1980’lerin ilk yarısında Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde başlayan terör olayları ve bu olayların giderek Türkiye’nin en önemli sorunu haline gelmesi yatmaktadır. Bölgedeki bu olayların nedeni kişi ve kurumların kendi ideolojik duruşlarına göre farklı biçimlerde adlandırılmıştır. “Güneydoğu Anadolu Sorunu”, “Ekonomik Sorun”, “Terör Sorunu”, “Bölgenin Geri Kalmışlığı”, “Kürt Sorunu” vs. Bölgedeki olayların kökeninde sözü edilen sorunların hepsi bulunmakla birlikte, sorunun dış dünyada algılanması biçimiyle de “Kürt Sorunu” kavramının öne çıkmaya başladığı görülmektedir. Bunun sonucu olarak da Türkiye’deki etnik tartışma ve çalışmalar daha çok Kürt etnik kimliği üzerine odaklanmaktadır.

Oysa Batıda etnik gruplar konusunun ilk gündeme gelişi XIX. Yüzyılda olmuştur. Gerçekte bugünkü biçimiyle konuyla ilgili kavramların, bugün kullandığımız kavramların, oluşturulması XIX. Yüzyılda gerçekleşmiştir. Yoksa Batı’nın bu yöndeki ilgisini Herodote’da, Jules Ceasar’da, Tacitus’ta görmek olasıdır (Türkdoğan, 1999:60).

Türkiye'de etnik gruplarla ilgili günümüzde yoğunlaşan tartışmaların nesnel koşulları da mevcuttur. Çünkü Türkiye Cumhuriyeti çeşitli etnik grupları bünyesinde taşıyan Osmanlı İmparatorluğu'nun mirası üzerine kurulmuştur. "Hiç bir şüphe yok ki Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayanları birçok etnik kökenden gelen gruplar oluşturmaktadır. Bu farklılaşma bilimsel eserlerde çeşitli şekillerde yansıtılmaktadır. Bir yandan Peter Andrews'in **Etnic Groups in the Republic of Turkey** (Andrews, 1989) kitabında olduğu gibi net sayı ve rakamlar verilmekte, diğer yandan da bir başka yazar, bir halk deyişimi olan "Türkiye'de 66.5 millet yaşar" sözünü farklılaşmayı göstermek için kullanmaktadır (Svanberg, 1989). Her ne kadar bu 'toplulukların' bir kısmı 20.yy'da bu coğrafyaya yerleşmişse de, deyimleşmenin olması farklılaşmanın oldukça uzun zamandır süregeldiğini göstermektedir. Diğer yandan 1980 sonrasında özellikle Kürt milliyetçiliğinin yükselişi ile beraber Türkiye'de 'etnik' farklılaşma sanki birden bire ortaya çıkmış veya yeniden keşfedilmiştir. Gündelik dilde ve kamu yaşamının bir parçası olarak Kürtler, Türkler, Çerkezler, Abazalar, Soydaşlar, Peşmergeler, Aleviler, Boşnaklar, Azeriler, Gürcüler, Lazlar ve birçokları anılmaya başlamıştır. Bu grupların yeniden tanımlanması ve yeniden keşfi 2000'li yıllar Türkiye'sinin en önemli siyasal ve sosyal problemlerinden biri olmaya adaydır. (Ayata, 1996:221).

1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Etnik Kavramının Tanımlanması

Etnik sözcüğü bir çok farklı ölçütle tanımlanabilen esnek bir kavramdır. Genel olarak, benimsedikleri dil, din ve sahip oldukları kültür itibariyle diğer gruplardan farklı olan gruplar etnik bir kimlik olarak nitelenir. Dolayısıyla dil ve dini inanç etnik kimliğin dışı dönük en önemli göstergeleridir. Ancak etnik kimliği belirlemede dil ve din birlikte önem taşıyabileceği gibi, ayrı ayrı da önem taşıyabilirler. Türkiye'de günümüzde sayıları çok azalan Müslüman olmayan etnik gruplar hariç diğer etnik gruplarda din ortak bir inançtır. Türkiye'de bugün etnik kimlik gerilimi genellikle din ve mezhep inancı ortak olan Sünni Türkler ile Sünni Kürtler arasında yaşanmaktadır. Bu gruplar arasında ayırıcı niteliklerden en belirleyici olanı dil farklılığıdır. Bazı durumlarda da etnik kimlikte ayırıcı nitelik din ve mezhep farklılığıdır. Türkiye'de sünni Türkler ile Alevi Türkler arasındaki ayrışma, Kuzey İrlanda'da Katolik-Protestan örneğinde olduğu gibi mezhep ayrımına dayanmaktadır.

Etnik kavramının etimolojik kökenine baktığımızda, bu kavramın köken

olarak Yunanca ethnos sözcüğünden geldiği görülmektedir. Ethnos sözcüğü, kesin bir siyasalılıktan çok, bir tür “birlik” biçimini ifade eder. Bu haliyle bir “halk”ı işaret ederek “ulus”a atıfla kullanılabilmekte, ama Yunanca’nın tarihinde ortaya çıkan kratos (devlet) – ethnos ayrılığına bağlı olarak devlet kavramına herhangi bir göndergesi bulunmamaktadır. Latince de natio kavramı da aslında siyasi bir içerik taşımaz; ancak modern kullanımlarda klasik devirde kastettiği grup, tür, ırk, kabile, halk, soy gibi anlamlarından genişleyerek, bunları aşan ve kapsayan bir siyasi üniteyi anlatmak üzere dönüşmüştür (Aydın ve Emiroğlu, 2003:276). Etnik durum, belirli bir insan topluluğunu ötekilerden ayıran kültürel pratiklerle bakış açısına göndermede bulunmaktadır. Etnik grupların üyeleri, kendilerini toplumdaki öteki gruplardan kültürel bakımdan ayrı görülürler; buna karşılık toplumun diğer üyelerinin onlara bakışı da aynıdır. Etnik grupların birbirlerinden ayırt edilmesini sağlayan farklı özellikler olmakla birlikte, bunların en yaygın olanları, dil, tarih, ya da atalar (gerçek ya da düşsel), din ve giyim, takı farklılıklarıdır. Etnik farklılıklar bütünüyle öğrenilmiş niteliktedir (Giddens, 2000:224).

Etnisite belirli dinsel, dilsel, mekansal ve/veya kültürel özellikler bakımından hem kendisini diğerlerinden “ayrı” gören hem de diğerleri tarafından “başka” sayılan, bütünlüklü bir kimliğe ve kendine özgü kültürelleme sürecine sahip, içerden evlenmek suretiyle bu grup kimliğini koruyan ve grubun sürekliliğini sağlayan toplumsal/kültürel ve bazen de siyasal oluşum. Etnisite olgusunda yukarıda sayılan öğelerin birisi, birkaçı veya tamamı önemli olabilir; zaman ve mekana bağlı olarak değişebilir. Bu bakımdan etnisite, durumsal bir olgu olarak tanımlanır ve tarihsel süreçte aynı grubun etnik kimlikler bakımından değişkenliğine tanık olunabilir ya da bir etnik adım tarih içinde aynı kalmasına karşın, işaret ettiği şeyin değiştiği görülebilir (Aydın ve Emiroğlu, 2003:276).

Etniklikten, etnik grupları karakterize eden kavramları, duygu düşünce ve hareketler anlaşılmalıdır. Bunlar, bir devletin içindeki diğer gruplarla örtüşmeyen özellikleri tanımlarlar. Etnik gruplar, kendi kültürel tanımlamaları için, geçmişten seçilmiş ortak gelenekleri kriter alan, genelde endogamik gruplardır (Andrews, 1992:10).

Etnisitenin analizinde üç temel araç kullanılmaktadır. Bunlardan birincisi bir grubun kendine içten bakışı olan emik yön, ikincisi grubun dışarıdan algılanışına işaret eden etik yön, üçüncüsü ise bu iki unsur arasında etkin bir denge kurarak iki yaklaşımı uzlaştıran ve bazı kaynaklarda dolayımına diye ifade edilen bakış açısıdır. Emik yön, doğrudan doğruya kültürel kimlikle ilgilidir. Kişilerin kendini hangi gruba ait saydığı kendilerini ne olarak hissettiği noktasında tamamen öznel bir yüklemidir.

Etik yön ise, başkalarının bir grubun varlığına ilişkin yerleşik ve yaygın kanaatlerini kapsar. Buna göre dışarıdan birilerinin bir “grup” olarak gördükleri insanlar kendilerini atfedilen o gruba ait saymayabilirler; yahut atfedilenden farklı bir kimlik duygusuna sahip olabilirler. Bu iki bakış açısının etnik kimliği açıklamada tek başlarına yetersiz olduklarını ileri sürenler, farklı bir etnik kimlik tanımlaması olarak her iki bakış açısının da bazı özelliklerini içerisinde taşıyan, başka bir deyişle iki bakış açısını uzlaştıran dolayımname bakış açısını da kullanmaktadırlar.

Bu kavramları açacak olursak etik bakış açısı, dışarıdaki bir grubun, bir başka grubu tanımlamasıdır. Örneğin Türkiye’de çok sayıda insanın bütün Karadenizlileri Laz, Doğuluların büyük bölümünü de Kürt olarak tanımlaması bu yaklaşımın sonucudur. Etik bakış, bilimsel olmaktan çok, genellemeye dayanan bir yaklaşımdır. Bu nedenle, etik bakış genellikle “çoğunluk” egemen unsurun önemsemediği azınlık grupların kimliklerine ilişkin görüşüdür. Bir ülkenin etnik yapısının değerlendirilmesinde fazlaca bir önem taşımaz. Etik bakış bir ülkenin etnik yapısının değerlendirilmesinde her ne kadar önem taşıyorsa da, çoğunluğun bakışı olarak etnik gruplar arası ilişkilerde etkili olmaktadır. Bir çok ülkede etnik gruplara yönelik devlet politikalarının belirlenmesinde etik bakışın etkin olduğu görülmektedir.

Etnik kimliklerin belirlenmesinde, etik bakış ise daha nesnel ölçütlere dayanmaktadır. Etik bakış grubun kendini tanımlamasıdır. Kendini tanımlamanın kendisi sabit bir şey olmayıp, deneysel olarak önem sırasına göre ayırt edilebilen bir dizidir (Andrews, 1992:12):

Kaçınılmaz kendini tanımlama

- Bir azınlık dininin, başka inançlardan olanlarla evliliğe izin vermemesinden kaynaklanan mecburiyet.
- Grubun engel olamadığı bir yan yana gelmenin sonucu olan yaptırım.
- Bir çoğunluk olarak aynı kategoriye giren bir grubun, dinsel ayrımlar, meslek ve yerellekle ayrılmaya başlaması geleneği.

Bilinçli kendini tanımlama

- Bir grup dışardan bir tehlikeye tepki olarak kimliğinin altını çizmek isteyebilir.

Sınırlı kendini tanımlama

- Diğer özellikleri çoğunlukla aynı olsa da bir grubu çoğunluktan ayıran kültürel özellikleri miras almak.
- Bir grubun aslında çoğunluktan çok az farklıyken, adetleri üzere, farklı

bir kültür biçimini sürdürmesi geleneği.

İçerden bakıştaki kendini tanımlamanın doğasında bulunan ince farklara duyarlılık, dışarıdan bakışta (etik) bulunmaz. Dışarıdan bakış, bazı pek bilinmeyen özellikler temelinde geliştirilen yaklaşımı nedeniyle daha kabadır ve kişiden kişiye değişen adlandırmalar içerir. Bu iki durumun özelliklerini bünyesinde toplayan dolayımına bir denge durumunu temsil eder. Grubun hem içeriden bir bireymişçesine kültürel ayrıntılara dikkat edilerek tanımlanması hem de dışarıdan tanımlanıyormuşçasına kültürel öğelerin grup amacının merkezine konulmadan ele alınması bu bakışın temelini oluşturur.

Etnik kimlik farklılığı insanlık tarihi kadar eski olmakla birlikte, bu farklılığın sosyolojinin konusu olması ve siyasete yansması nispeten yakın zamana dayanmaktadır. “Etnisitenin siyasi yapıyla neredeyse örtüştürüldüğü durum, ulus-devletin ortaya çıkmasıyla eşzamanlıdır. Ulus-devletin çekirdeği olan etnik varlık, kendisini maddi ve ideolojik olarak ulus-devletin sınırlarına kadar genişletme ihtiyacı duymuştur. Bunun için, etnik temizlik, tehcir, kültürel özümseme ve zorla kültürlenme gibi araçlar kullanılmıştır. Fakat yine de, bugün dünyanın pek çok yerinde ulus-etnik varlık özdeşliği kurulamamıştır. Zira etnisite, dinamik bir durumdur. Tarihsel kökleri ve sürekliliği olmakla birlikte, konjonktürel olarak yeni etnik varlıklar ortaya çıkarabilir; birkaç etnik grup birbiriyle içiçe geçerek yeni bir etnik grup oluşturabilir yahut biri diğerini özümleyebilir. Kavramın bu dinamik ve çok etkenli durumu nedeniyle, etnisite tek bir etkene bağlanamaz” (Aydın ve Emiroğlu, 2003:276).

Sonuç olarak etnik grupların temel özellikleri hakkında şunlar söylenebilir: “İlk olarak, etnik gruplar yaşamlarını sürdürdükleri daha geniş olan topluluktan çeşitli özellikleri dolayısıyla ayrıldığını iddia eden gruplardır. Diğerlerinden farklı olunduğu iddiası kaçınılmaz olarak o etnik grubun kendilerini başka bir gruba referans vererek tanımlamaları sonucunu doğurur. Bu yönleriyle etnik gruplar genelde sayısal olarak azınlıkladırlar. İkinci olarak, etnik gruplar dominant gruptan, ırk, dil, din, kültür açısından farklı olduklarını iddia ederler. Genellikle etnik gruplar sadece dili, dini, kültürü, ırkı ayırt edici özellik olarak belirtmek yerine, bunlardan en az ikisi ya da daha fazlası açısından farklı olduklarını ileri sürerler. Üçüncü olarak, her ne kadar etnik milliyetçiler kendilerinin ne kadar köklü ve asil bir gruba ait olduklarının bilimsel bir veri olduğunu ileri sürseler de, (yani kendi dışındakileri ‘yabancı’ olarak tanımlasalar da) etnik grupların farklılık iddiası genellikle bilimsel bir temele dayanmaz. Bu iddiaların bilimsel olarak temellendirilmesi değil, o etnik grubu oluşturan çoğunluğun bunlara ‘gerçekmiş gibi’ inanması önemlidir. Bu inanış etnik

grup mensuplarının geçmişte görkemli uygarlıklar kurduklarını, bir misyona hizmet ettiklerini, kendi kültürlerinin diğerlerinden farklı ve genelde üstün olduğu temaları üzerinde yoğunlaşır. Çünkü etniklik en geniş anlamıyla kültürel bir farklılıktır ve bu farklılıkları koruyabildikleri sürece vardılar” (Gökçe, 2004:225).

1.2. Türkiye'de Etnik Yapı Tartışmaları

Türkiye, tarih boyunca çeşitli kültürlere ve toplumlara ev sahipliği yapmıştır. Anadolu'da yaşamış olan tüm kültürler daha öncekilerle bağlar kurmuş, yerleşik nüfusun çok kültürlü bir yapıya sahip olmasına neden olmuş ve sonuçta zengin ve karmaşık bir kültürel ve etnik mozaik ortaya çıkmıştır. Türk toplumu, toplumsal birçok başka alanda olduğu gibi, kimlik bağlamında da farklılaşma ve çatışma süreçlerini yaşamakta olan ve henüz bütünleşme aşamasına ulaşmamış bir toplumdur. Kültürel kimliğimizin, dolayısıyla da toplumsal bütünleşmenin bugün hala oluşturulamamasının başlıca nedenlerinden biri, toplumun içinde bulunduğu kimlik arayışı/bunalımıdır (Durugönül, 2002:134).

Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünden sonra başlayan kimlik arayışları, Cumhuriyet'in kuruluşundan 1950'lere kadar ideolojik bir temele dayanmaktaydı. Bunun aracım ise resmi kültür politikası oluşturmaktaydı. Bu dönemdeki asıl çaba bir kimlik arayışından çok, "Türk Devrim"ini halka yaymak, bu arada ulusal kimliği, topluma benimsetmekti. Ancak 1950'lerde başlayan Batılı, laik kültür ve kimliği benimseyenlerce topluma sunulan ekonomik alandaki liberalleşme ve siyasal yasamdaki 'halkçılık' ile 'Kemalist' ideolojiye karşı, gittikçe güçlenen bir başkaldırı başlamış, bu hareket 1970'lerde doruk noktasına ulaşmış, günümüzde de devam etmektedir (Güleç, 1992:11).

Sınırları ulusal siyasi sınırlarla belirlenmiş olan hakim kültür anlayışı, 1980'lerde, dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yerini çoğul kimlikler ve çok kültürlülük yaklaşımlarına bırakmaya başlamıştır. Günümüzde tekil kimlikler, ve cemaat kimlikleriyle ulus-devletçi kültür tanımına uyan bir başka kimlik yaklaşımı çatışmaktadır. Aynı zamanda modernleşmeci gelişme modeli içinde nihai bir hedef olarak tanımlanan "uluslaşma", birçok kimliğin uyumu ve bir arada yaşaması olarak tanımlanmış post modern toplum anlayışıyla yer değiştirmektedir. Kimlik kavramı; cemaatler, halklar, dil grupları ya da ortak bir geçmişe olan inanç, cinsel gruplaşmalar gibi kurgusal ya da somut küçük grupları kapsamakta ve çoğullaşmaktadır. Böylelikle sosyal psikolojik ve siyasal olan referans toplumsal/kültürel hale gelmektedir. Sonuçta ise ulusal devletleşme süreci içerisinde bir yanda tek kültür yaratma çabaları kültürler/cemaatler/kimlikler arası ilişkileri zorlamakta ve bu süreç

Tablo 2. Türkiye’de Anadili Kürtçe Olanların Genel Nüfusa Oranları *

Yıllar	Oran (yüzde)
1927	8,7
1935	9,2
1945	7,9
1950	8,8
1955	7
1960	6,7
1965	7,1
1990	12,6
1992	13
1998	14,4

*Kaynak: 1927-65 arası DİE verileri, 1990 Mutlu, 1992 Özsoy, Koç ve Toros, 1998 TNSA

DİE verilerine göre 1965’e kadar anadili Kürtçe olan, dolayısıyla Kürt kökenli nüfusun Türkiye’de genel nüfusa oranı ortalama yüzde 8 civarındadır. 1965’ten sonraki rakamlar DİE’nin yaptığı genel nüfus sayımı kadar kapsamlı olmasa da Kürt kökenli nüfus hakkında bilgi verici niteliktedir. 1990 yılından sonra genel nüfus içindeki Kürt nüfus oranı yaklaşık yüzde 13 olarak görülmektedir. Kürt kökenli nüfusun oranını yaklaşık yüzde 13-14 olarak kabul edilirse, Türkiye’de 20 milyona yakın Kürt nüfusu bulunduğu savlarının abartılı olduğu görülmektedir.

1965’e kadar DİE verileri ve 1998’de TNSA’nın yapmış olduğu anadil sorusu temel alınarak gerçekleştirilen etnik kimlik belirleme araştırmaları dışında, doğrudan etnik kökeni ve benimsenen etnik kimliği belirlemeye yönelik araştırmalar da vardır. Bu araştırmalardan biri 1993 yılında Konda A.Ş. tarafından Milliyet gazetesi için İstanbul’da 15.683 gibi çok büyük sayıda deneğe dayalı kapsamlı araştırma -yerel bir gösterge olarak dahi kabul edilse- soy, dil ve etniklik ilişkisi hakkında bir ölçüde Türkiye genelini de yansıttığı söylenebilir. Bu araştırmanın sonuçları Tablo 3’te görülmektedir.

Tablo 3. İstanbul'da 19 Yaş ve Üstünde Türk Kökenliler Dışında Kalan Nüfusun Soy Kökenine Göre Dağılımı *

	Kürt	Balkan	Kafkas	Laz	Gayrimüslim	Arap	Toplam
Ana-baba tarafından	7.63	2.69	2.19	4.28	0.78	0.79	18.44
Ana-baba+hısım tarafından	13.30	6.81	5.75	8.77	1.39	2.57	39.59

*Kaynak: KONDA AŞ, 1993 araştırma verileri

Bu tablodan çıkarılabilecek sonuç, İstanbul nüfusunun ana-babaya dayalı soy olarak İstanbul nüfusunun yüzde 61.4'nün kendisini Türk, yüzde 18.44'ünün ise "farklı" kökenden kabul ettiği'dir. Yüzde 21.11'lik grubun ise "karışık" kökenli olduğudur. İstanbul'un Türkiye'nin etnik yapısını yansıtan bir kent olduğu düşünüldüğünde, bu oranın DİE'nin nüfus sayımlarındaki anadil sorusuna verilen yüzdelere yaklaşık aynı olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu araştırmada da Türkiye'de Kürt etnik kimliğinin ikinci büyük etnik kimliği oluşturduğu görülmektedir. Bu grubun akrabalık ilişkileri büyük çoğunlukla Türklerledir.

Tablo 4. Benimsenen Kimliğe Göre İstanbul Nüfusunun Dağılımı

Kimlik	Oran
Türk	65
Türk-Müslüman	21
Müslüman	4
Türk (Kürt Kökenli)	3.7
Arap	0.13
Çerkez	0.46
Laz	—
Kürt-Zaza	3.90

Tablodaki dağılıma göre deneklerin yüzde 89.7 oranında etnik kimlik olarak Türklüğü benimsedikleri görülmektedir. Türküm diyen yüzde 89.7'lik ve sadece Müslüman'ım diyen yüzde 4'lük grubun dışında "farklı" bir kimlik benimseyenlerin oranları şöyledir.

Tablo 5. İstanbul’da Türk ve Müslümanlık Dışında Kimlik Benimseyenlerin Oranı

Benimsenen Kimlik	Oran (%)
Kürt/Zazayım	3.90
Çerkezim	0.46
Ermeniyim	0.22
Arabım	0.13
Rumum	0.12
Çingeneyim	0.09
Boşnağım	0.06
Museviyim	0.05
Diğer	0.36

Tabloda da görüldüğü gibi İstanbul’da yaşayan nüfus içerisinde Kürtler dışında kendini diğer etnik kimliklerle ifade edenlerin oranı yüzde 1’in altındadır. Burada en ilginç olan, köken olarak ‘Hem ana hem baba tarafından Kürdüm’ diyen (Tablo 3) yüzde 7.6’lık grubun yarısına yakınının, benimsediği kimlik sorulduğunda kökeninden farklı bir etnik kimlikle kendini ifade etmiş olmasıdır. Bu sonuç etnik kökenle, benimsenen kimliğin farklı olabileceğini göstermektedir.

Tablo 6. Türkiye’de Anadil Gruplarının Bölgelere Göre Yüzde Dağılımları *

	Batı	Güney	Orta Orta	Kuzey	Doğu	Toplam Sayı
Türkçe	41,5	14,8	26,9	9,4	7,4	7079
Kürtçe	15,6	1,8	6,0	0,0	66,6	1222
Arapça	11,0	40,2	0,6	0,6	47,6	164
Diğer	44,4	0,0	11,1	44,4	0,0	45
Toplam	37,3	14,8	23,3	8,0	16,7	8510

*Kaynak: (Koç vd. 2002:242)

Türkiye’de anadil gruplarının bölgelere göre dağılımına bakıldığında, Türkçe anadil nüfusunun büyük bölümünün (yüzde 41,5) Türkiye’nin Batı Anadolu bölgesinde yaşadığını, Kürtçe anadil nüfusunun üçte ikisinin (yüzde 66,6) ise Doğu Anadolu’da yaşadığını göstermektedir. Arapça anadil nüfusunun büyük bir çoğunluğu (yüzde 47,6 ve 40,2) Türkiye’nin Doğu ve

Güney bölümünde yaşamaktadır, ilginç bir bulgu da Kürtçe anadil nüfusunun üçte birinin Doğu ve Güneydoğu dışında yaşamasıdır. Kürtçe anadil nüfusunun dörtte bir kadarı Batı ve Güney Anadolu bölgelerinde yaşamaktadır.

Tablo 7. Türkiye'de Kürtçe Anadil Nüfusunun Bölgelere Göre Toplam Nüfus İçindeki Payı

Bölgeler	1965*		1998	
	Yüzde	Nüfus	Yüzde	Nüfus
Batı	0,9	88420	6,0	1331709
Güney	5,0	190220	11,5	1031742
Orta	4,1	262640	3,7	517438
Kuzey	0,5	28720	0,0	-
Doğu	47,6	2562380	57,4	7278559
Türkiye	9,9	3132390	14,4	9120437

*1965 yılına ilişkin değerler, Mutlu (1995) tarafından 1965 Genel Nüfus Sayımı verileri düzeltilerek oluşturulmuştur.

Kürtçe anadil nüfusunda Türkiye'nin doğusundan Batı ve Güney bölgelerine doğru büyük bir hareket yaşandığı görülmektedir. 1965 yılında, Kürtçe anadil nüfusu Batı Anadolu bölgesi nüfusunun yüzde 1'inden azım, Güney Anadolu'nun yüzde 5'ini ve Orta Anadolu'nun yüzde 4'ünü oluşturmaktaydı. 1998 yılına gelindiğinde, Kürtçe anadil nüfusunun bu üç bölgedeki oranı sırasıyla yüzde 6, yüzde 11,5, ve yüzde 3,7'a ulaşmıştır. Batıdaki Kürtçe anadil nüfusunda on beş kat, Orta Anadolu'daki Kürtçe anadil nüfusunda iki kat ve Güney Anadolu'daki Kürtçe anadil nüfusunda yaklaşık beş kat artış gözlenmektedir. Ancak, bu gerçek artışlara rağmen Kürtçe anadil nüfusunun Batı Anadolu'da da Doğu ve Güneydoğu'da olduğu yoğunlukta bulunduğunu söylemek mümkün değildir. Kürtçe anadil nüfusunun çoğunluğu, 1965'te olduğu gibi, yine Türkiye'nin doğusunda yaşamaktadır. Bu rakam 1965'te yüzde 82 iken, 1998 yılında yüzde 80 düzeyindedir (Koç vd., 2002:242).

1.3. Güneydoğu Anadolu Bölgesinin Demografik Yapısı

Türkiye'de etnik yapı tartışmalarının kökeninde aslında Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve bu bölgede yaşayan Kürt kökenli nüfusun yattığını belirtmiştik. Türkiye'de Batıda yaşayan Kürt kökenli nüfusun büyük çoğunluğunun Güneydoğu Anadolu Bölgesinden ve Doğu Anadolu

Bölgesinden göç ettiği bilinmektedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki etnik yapı konusuna geçmeden bölgenin demografik yapısı hakkında kısaca bilgi vermek yararlı olacaktır.

Tablo 8. GAP illerinin nüfus artış hızı

İller	1990 Nüfus Sayımı Sonuçları	2000 Nüfus Sayımı Sonuçları	1990-2000 Dönemindeki Toplam Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)	Kent (%)	Kır (%)
Adıyaman	513 131	623 811	2.0	4.2	-0.1
Diyarbakır	1 094 996	1 362 708	2.2	3.2	0.9
Gaziantep	1 140 594	1 285 249	2.5	3.2	0.1
Mardin	557 727	705 098	2.3	4.5	0.1
Siirt	243 435	263 676	0.8	3.4	-1.9
Şanlıurfa	1 001 455	1 443 422	3.6	4.2	2.8
Batman	344 121	456 734	2.6	4.5	-0.6
Şırnak	262 006	353 197	3.0	5.3	0.4
Kilis	130 198	114 724	-1.3	-1.5	-0.8
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	5 287 663	6 604 205	2.5	3.7	0.7
Marmara	13 295 878	10 350 307	2,6	2,8	2,0
Ege	7 594 977	4 344 471	1,6	2,3	0,5
Akdeniz	7 026 489	4 051 596	2,1	2,5	1,5
İç Anadolu	9 913 306	6 412 910	1,5	2,2	0,2
Karadeniz	8 136 713	3 337 392	0,3	2,1	-1,1
TÜRKİYE	56 473 035	67 844 903	1.8	2.7	0.4

Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Türkiye'nin nüfus ve yüzölçümü bakımından yaklaşık yüzde 10'unu kapsamaktadır. 2000 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre bölgede 6 604 205 kişi yaşamaktadır. Bölge yıllık nüfus artış hızı olan yüzde 2,5 ile Türkiye'de nüfus artış hızı bakımından

ikinci sıradadır. İller bazında nüfus artış hızına bakıldığında ilk sırada yüzde 3,6 ile Şanlıurfa gelmektedir. Hemen ardından yüzde 3,0 ile Şırnak ve 2,6 ile Batman ili gelmektedir. Nüfus artış hızının en düşük olduğu il ise yüzde -1,3 ile Kilis'tir. Bu bölgede nüfus artış hızının yüksek olmasında doğurganlık oranının Türkiye ortalamasına göre yüksek olmasının rolü olmakla birlikte, bu bölgeyi kapsayan Güneydoğu Anadolu Projesinin (GAP) bölge dışına göçü azalttığı söylenebilir.

GAP'ın temel hedefleri, Güneydoğu Anadolu Bölgesi halkının gelir düzeyi ve hayat standardını yükselterek, bu bölge ile diğer bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını ortadan kaldırmak, kırsal alandaki verimliliği ve istihdam imkanlarını arttırarak, sosyal istikrar, ekonomik büyüme gibi milli kalkınma anlayışı ile ele alınan insan odaklı ve uluslararası platformlarda bu özellikleriyle örnek gösterilen, dünyada uygulanmakta olan kalkınma projelerinin en büyüklerinden birisidir (GAP faaliyet raporu, 1999:24).

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

2.1. Evren

2003 yılında Dicle Üniversitesi araştırma fonu desteği ile yapılmış olan Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin toplumsal yapısını incelenmesi araştırmasının sahadaki uygulaması 2004 yılında tamamlanmıştır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ni oluşturan 9 ilin toplam nüfusu olan 6.604.205 kişi bu araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Bu çalışmada anadil, günlük yaşamda kullanılan dil, bireylerin kendilerini ifade etme biçimleri, çocuklarının evlenmelerini istemedikleri etnik gruplar gibi bölgenin etnik yapısını belirlemeye yönelik sorulara da yer verilmiştir.

2.2. Örneklem

Araştırmada bölge illerinde kırsal ve kentsel kesimden seçilen 2170 hane reisine anket uygulanmıştır. Her ilin örneklem grubu ilgili ilin nüfus büyüklüğü baz alınarak oluşturulmuştur. Örneklem yerleşim yerlerine göre dağılımı Tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9. Soru Kağıdı Uygulanan Hane Reislerinin Kentlere Göre Dağılımı

Adıyaman	Kırsal	100
	Kentsel	150
	Toplam	250
Diyarbakır	Kırsal	150
	Kentsel	200
	Toplam	350
Gaziantep	Kırsal	150
	Kentsel	200
	Toplam	350
Mardin	Kırsal	100
	Kentsel	150
	Toplam	250
Siirt	Kırsal	60
	Kentsel	90
	Toplam	150
Şanlıurfa	Kırsal	150
	Kentsel	200
	Toplam	350
Batman	Kırsal	80
	Kentsel	120
	Toplam	200
Şırnak	Kırsal	70
	Kentsel	100
	Toplam	170
Kilis	Kırsal	40
	Kentsel	60
	Toplam	100
Bölge Toplamı	Kırsal	900
	Kentsel	1270
	Toplam	2170

Araştırmanın kentsel alandaki örneklemini, GAP Bölgesini oluşturan 9 il merkezindeki hanelerden seçilmiştir. Bu hanelerin seçiminde kent genelini temsil etmesine dikkat edilmiş, bunun için kentler farklı gelir gruplarının oturduğu semtlere göre ayrılmış ve örneklem seçimi bu ölçütler göz önünde bulundurularak yapılmıştır. Örneklemin kırsal kesimdeki hane seçimi için her ilin ilçeleri gelişmişlik düzeylerine göre sıralanmış, bu ilçeler içerisinde en gelişmiş ilçenin, orta düzeyde gelişmiş ilçenin ve en az gelişmiş ilçenin rastgele üçer köyü tespit edilmiş ve kırsal kesim örneklemini bu köylerden oluşturulmuştur.

Tablo 10. Soru Kağıdı Uygulanan Hane Reislerinin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş	Sayı	Yüzde
21-25	113	5,2
26-30	350	16,1
31-35	338	15,6
36-40	520	24,0
41-50	365	16,8
51-60	340	15,7
60+	144	6,6
Toplam	2170	100,0

Tablo 10'da örneklem grubunu oluşturan hane reislerinin yaş gruplarına göre dağılımı görülmektedir. Tabloda da görüldüğü gibi örneklem grubunu oluşturan hane reislerinin yaş dağılımında ilk sırayı yüzde 24 ile 36 - 40 yaş arasında olanlar almaktadır.

Tablo 11. Soru Kağıdı Uygulanan Hane Reislerinin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Sayı	Yüzde
Erkek	1990	91,7
Kadın	180	8,3
Toplam	2170	100,0

Tablo 11’de soru kağıdı uygulanan hane reislerinin cinsiyete göre dağılımı görülmektedir. Örneklemin yüzde 91,7’lik kısmını erkekler, geri kalan 8,3’lük kısmını ise kadınlar oluşturmaktadır. Soru kağıdı hane reislerine uygulanması amaçlandığında bölgede geleneksel yapının egemen olması nedeniyle hane reisleri büyük oranda erkeklerden oluşmuştur. Yüzde 8,3 oranında hane reisi olarak görülen kadınların büyük çoğunluğu eşlerinin ölümü nedeniyle dul kalmış olması sebebiyle, bir kısmı da eşi yurtdışında ya da başka kentte çalıştığı için hane reisliğini üstlenmiştir.

3. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Bölge nüfusunun anadil grubuna göre dağılımı, günlük yaşamda en çok kullanılan dile göre dağılım, kültürel etnik kimliğin benimsenme oranı ve - bölgedeki diğer etnik gruplara bakış açısını belirlemek için- çocuklarının hangi gruplarla evlenmelerini istemediği başlıkları altında araştırmanın bulguları ayrı ayrı değerlendirilecektir.

3.1. Anadil Grubuna Göre Bölge Nüfusunun Dağılımı

Anadil etnik kimlik için tanımlayıcı olan olası değişkenlerden yalnızca biridir, ancak Türkiye şartlarında, özellikle de etnik grupları belirlemenin doğası ve alternatif bilgilerin eksikliği göz önüne alındığında, bu değişkenler oldukça başarılı sayılmaktadır. Daha net bir biçimde söylersek, Türkiye’de etnik kimlik tam bir etnik kimlik olmaktan çok temelde sembolik, kurgusal, özel ya da belirsiz bir niteliktedir (Yinger,1994).

Tablo 12. Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Anadil Gruplarının Yüzde Dağılımları

	Türkçe	Kürtçe	Arapça	Süryanice	Zazaca
Adıyaman	38,4	57,2	0,0	0,0	4,4
Diyarbakır	6,9	73,8	0,6	0,0	18,7
Gaziantep	81,5	10,5	6,0	0,0	2,0
Mardin	10,3	69,1	17,2	3,4	0,0
Siirt	11,2	48,5	37,7	0,0	2,0
Şanlıurfa	25,7	56,6	13,1	0,6	4,0
Batman	13,5	81,0	4,0	1,0	0,5
Şırnak	9,7	89,7	0,0	0,0	0,6
Kilis	95,4	3,2	1,4	0,0	0,0
Bölge Toplamı	32,5	54,4	8,9	0,6	3,6

Bir etnik kökeni sadece anadil ile belirlemek yeterli olmamakla birlikte

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, anadile bakılarak bölgenin etnik yapısı hakkında bilgi sahibi olunabilir. Tablo 12'de görüldüğü gibi Diyarbakır'da anadili Kürtçe olanlarla Zazaca olanların toplamı yüzde 92,5'i bulurken, bu oran Şırnak'ta yüzde 90'ın üzerindedir. Bu illerden sonra anadilinin Kürtçe olduğunu belirten iller şu şekilde sıralanmaktadır: Yüzde 81 ile Batman, yüzde 69,1 ile Mardin, yüzde 57,2 ile Adıyaman, yüzde 56,6 ile Şanlıurfa, yüzde 48,5 ile Siirt, yüzde 10,5 ile Gaziantep ve yüzde 3,2 ile Kilis. Kilis'te yaşayanların yüzde 95,4'ünün, Gaziantep'te yaşayanların ise 81,5'inin anadili Türkçe'dir. Bu iki kent anadil bakımından, dolayısıyla etnik köken bakımından bölgenin diğer kentlerinden farklı özellik taşımaktadır. Bölgede Arapça anadil olarak yüzde 37,7 ile Siirt'te, yüzde 17,2 ile Mardin'de ve yüzde 13,1 ile Şanlıurfa'da görülmektedir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesinin genelinde anadil gruplarına göre dağılımına bakıldığında, yüzde 32,5'inin anadilinin Türkçe, yüzde 54,4'ünün Kürtçe, yüzde 11,4'ünün Arapça, ve Kürtçe'nin bir lehçesi olduğu iddia edilen Zazaca'nın oranının ise yüzde 4,6 olduğu görülmektedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesinde 2000 yılı nüfus sayımına göre toplam nüfusu 6.608.619'dur. Bunların anadil gruplarına göre dağılımını yaptığımızda 3.595.078'inin anadili Kürtçe, 2.148.529'unun anadili Türkçe, 587.431'inin anadili Arapça, 236.441'inin anadili Zazaca, 36.714'inin anadili Süryanicedir.

3.2. Günlük Yaşantıda Kullanılan Dil Gruplarının Dağılımları

Tablo 13. Bölgede Günlük Yaşamda En çok Kullanılan Dil Grupları (%)

	Türkçe	Kürtçe	Arapça	Süryanice	Zazaca
Adıyaman	56,8	40,4	0	0	2,8
Diyarbakır	36,9	49,7	0,3	0	13,1
Gaziantep	96	3,5	0	0	0,5
Mardin	45,8	44	9,3	0,9	0
Siirt	68,5	16,2	13,3	0	2
Şanlıurfa	55,6	31,4	11,3	0,3	1,4
Batman	52	46,5	1	0	0,5
Şırnak	57,6	42,4	0	0	0
Kilis	98,5	1,5	0	0	0
Bölge Toplamı	63,0	30,6	3,9	0,1	2,2

Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki anadil gruplarıyla, günlük yaşamda

konusulan dil birbirinden farklılaşmaktadır. Örneğin, Diyarbakır'da anadili Türkçe olanların oranı 6,9, Şırnak'ta 9,7 iken; günlük yaşamda Diyarbakır'da yüzde 36,9, Şırnak'ta ise yüzde 57,6 oranında Türkçe kullanılmaktadır. Dikkat çekici bir sonuç da Diyarbakır hariç Güneydoğu Anadolu Bölgesinin bütün illerinde günlük yaşamda halkın yüzde 50'den fazlasının Türkçe'yi kullanmasıdır. Anadil olarak Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Kürtçe dili Zazaca ile birlikte yüzde 58 oranına sahipken, bu dilin günlük yaşamda kullanılış oranı yüzde 32,8'e düşmektedir. Arapçanın günlük yaşamda en yüksek oranda kullanıldığı iller yüzde 13,3 ile Siirt, yüzde 11,3 ile Şanlıurfa, yüzde 9,3 ile Mardin'dir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Arapça'nın günlük yaşamda kullanılma oranı ise yüzde 3,9'dur. Günlük yaşamda kullanılan dilleri rakamlarla verecek olursak şöyle bir sonuçla karşılaşırız. Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaşayan 6.608.619 kişinin 4.168.570'i günlük yaşamda Türkçe'yi kullanırken, 2.023.706 kişi Kürtçe'yi kullanmaktadır. Günlük yaşamda Arapça'yı kullananların oranı 258.470 iken, Süryanice 2203, Zazaca ise 149.061 kişi tarafından kullanılmaktadır.

3.3. Kültürel Etnik Kimliğe Göre Bölge Nüfusunun Dağılımı

Dil ve din etnikliğin dışı dönük en önemli göstergeleri olmakla beraber, özellikle günümüzde kentleşme ve iletişim araçlarının gelişmesi sonucunda, kültür etnik kimliğin belirlenmesinde önemli etmenlerden biri olmuştur. Kişilerin anadilleri ya da soylarının ne olduğundan çok, kişinin kendisini nasıl tanımladığı giderek daha önem kazanmaktadır. Yapılan araştırmalarda kişilerin anadilleriyle kendilerini kültürel olarak hangi etnik kimlikte gördükleri arasından büyük farkların oraya çıkması kültürün önemini göstermektedir. Bu yaklaşımda egemen olan kültüre öykünme ve eğitim sisteminin rolü olmakla birlikte, etnik kimliği belirlemede emik bakış açısına daha uygun olduğu için kişilerin kimliklerini ifade biçimi önem kazanmaktadır.

Örneğin Şubat 1999 tarihinde 16 ilde Türkiye nüfusunu temsil niteliğine sahip 3054 kişilik bir örneklem çerçevesinde Binnaz TOPRAK ve Ali ÇAKIROĞLU'nun Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı'nın desteğiyle yürüttükleri bir araştırmada etnik kimlik seçeneğinin yanısıra Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı seçeneğine de yer verilmiş, görüşülen kişilerden en öncelikli olan tek bir seçeneği yanıtlamaları istenmiştir. Bu soruya verilen cevaplarda kendini öncelikle Müslüman olarak tanımlayanların oranı yüzde 35,7 ve Müslüman-Türk olarak tanımlayanların oranı yüzde 4,3 iken, kimliğini 'Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşım' olarak tanımlayanların oranı yüzde 33,9, Türk olarak tanımlayanların oranı ise yüzde 20,2, Kürt olarak tanımlayanların oranı yüzde 1,4, Alevi olarak

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Etnik Yapısı Üzerine Bir İnceleme

tanımlayanların oranı yüzde 1,4 gibi düşük bir oranda kalmıştır. Görüldüğü gibi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı etnik bir kimlik olmayıp, bir kültürü ifade etmesine rağmen 'Türküm' diyenlerden bile yüksek oranda çıkmıştır. Bu sonuçlar günümüzde etnik kimliğin ifadesinde benimsenen kültürün önemini göstermektedir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yürüttüğümüz bu çalışmada kişilerin kendilerini nasıl ifade ettikleri Tablo 14'te gösterilmiştir.

Tablo 14. Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Bireylerin Kendini İfade Etme Durumu

	Dini (%)	Etnik Kökeni (%)	T.C. Yurttaşlığı (%)	Mezhebi (%)	Aşireti (%)	Aile Soyü (%)	Siyasal Düşüncesi (%)	Sosyal Sınıfı (%)	Mesleği (%)
Adıyaman	17,2	8,4	46,8	0,8	2,8	9,6	7,2	2,8	4,4
Diyarbakır	25,1	24,9	23,4	4,9	2,6	5,7	7,1	2,6	3,7
Gaziantep	9,7	12,0	50,0	2,7	2,0	12,0	3,3	4,3	4,0
Mardin	23,7	18,3	30,0	3,0	3,0	15,7	2,0	1,0	3,3
Siirt	18,2	13,0	42,3	2,6	3,3	14,7	2,7	2,0	1,2
Şanlıurfa	29,7	7,2	9,1	3,7	14,6	15,7	4,9	3,4	11,7
Batman	28,0	17,0	19,0	3,5	3,5	4,5	12,0	8,0	4,5
Şırnak	25,6	8,9	25,4	2,0	3,0	16,0	7,1	3,1	8,9
Kilis	9,4	10,6	55,2	2,1	0,7	7,4	4,3	3,6	6,7
Bölge Toplamı	20,7	13,4	33,5	2,8	3,9	11,3	5,6	3,4	5,4

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde etnik yapı ve bu temelde ortaya çıkan etnik milliyetçiliğin belirlenmesinde insanların kendini nasıl ifade ettiği de önem kazanmaktadır. Bölgede yaşayanların yalnızca yüzde 13,4'ünün kendisini ifade ederken etnik kökeninin önemli olduğunu vurgulaması ve Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı olarak kendisini ifade edenlerin oranının yüzde 33,5 olması Cumhuriyetin kuruluş felsefesine uygun olarak bölge insanının milliyetçi bakış açısından uzak olduğunu göstermektedir.

Tablo 15. Anadil Gruplarına Göre Kendini İfade Etme Biçimi

Anadil Grupları	Kendini İfade Etme Biçimi									
	Dini	Etnik Köken	T.C. Yurttaşlığı	Mezhebi	Aşireti	Aile Soyu	Siyasal Düşüncesi	Sosyal Sınıfı	Mesleği	Toplam
Türkçe	10,4	7,2	8,6	1,9	0	3,6	0,3	0,2	0,3	32,5
Kürtçe	5,8	4	20,9	0,6	3,3	6,2	5,3	3,2	5,1	54,4
Arapça	3,5	1,6	2,6	0	0,2	1	0	0	0	8,9
Zazaca	0,6	0,6	1,2	0,3	0,4	0,5	0	0	0	3,6
Süryanice	0,4	0	0,2	0	0	0	0	0	0	0,6
Toplam	20,7	13,4	33,5	2,8	3,9	11,3	5,6	3,4	5,4	

Tablo 15’te görüldüğü gibi anadil gruplarına göre kendilerini ifade etme biçimlerine bakıldığında anadili Kürtçe olan yüzde 54,4’lük grubun yüzde 29,9’u kendisini Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı olarak ifade etmektedir. Bu yüksek oran bölgede yurttaşlık kavramının öne çıkmaya başladığını göstermektedir. Tablo 14’ten de anlaşılacağı gibi bölge genelinde etnik kökenle kendisini ifade etme oranı düşüktür. Kürtçe anadiline sahip olanların yalnızca yüzde 4’ünün kendini etnik kökeni ile ifade etmiş olması Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlığının etnik kökenden bağımsız olarak içselleştirildiğinin bir göstergesidir.

3.4. Bölgede Diğer Etnik Gruplara Bakış

Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yaşayan nüfusun farklı inanç ve etnik gruplara bakışını değerlendirebilmek için ‘çocuklarının hangi gruplardaki insanlarla evlenmelerini istemez’ sorusu yöneltilmiştir. Bu soruda en öncelikli olana göre yalnızca bir seçeneğin cevaplama istenmiştir.

Tablo 16. Çocuklarının Hangi Gruptan İnsanlarla Evlenmesini İstemediği

	n	%
Farklı Dinden Olanlarla	1129	52,0
Farklı Etnik Kökene Sahip Olanlarla	481	22,1
Farklı Mezhepten Olanlarla	445	20,5
Farketmez	115	5,3
TOPLAM	2170	100

Tablo 16'da da görüldüğü gibi hane reislerinin yüzde 52'si çocuklarının farklı dinden biriyle evlenmesini istememektedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde geleneksel toplumun egemen olduğu bir kültürel yapının var olduğu düşünüldüğünde bu oranın yüksek olmadığı görülmektedir. Çocukların evlenmesi ile birlikte aileler arasında sıhri akrabalık kurulacağı düşünüldüğünde tamamına yakını Müslüman olan hane reislerinin yüzde 48'inin çocuklarının başka dinden biriyle evlenmesine karşı olmadığı görülmektedir. Bu sonuçla bölgedeki insanların büyük çoğunluğunun yurtdışında (özellikle Avrupa ülkelerinde) akrabalarının bulunması ve bu akrabaları arasında yaşadıkları ülkelerde evlilik yapanların var olmasının etkisi olduğu düşünülebilir.

Hane reislerinin yüzde 22,1'inin çocuklarının farklı etnik kökenden biriyle evlenmesini istemediği görülmektedir. Farklı etnik köken evliliği sorusuyla, Türk kökenli olanlarla Kürt kökenli olanların evliliğine bakış açısı sorgulamak istenmiştir. Bu oran yüzde 22,1 gibi nispeten düşük sayılacak bir düzeyde de olsa belli bir ölçüde etnik ayrılıkçı bir bakış açısını göstermektedir. Bu sonuç bölge nüfusunun yüzde 22,1 etnik milliyetçilik diyebileceğimiz davranış biçiminin benimsendiği söylenebilir.

Çocuklarının farklı mezhepten biriyle evlenmesini istemeyenlerin oranı ise yüzde 20,5'tir. Farklı mezhep sorusu Alevi-Sünni evliliğine bakışı ortaya çıkarmak için sorulmuştur. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki nüfusun büyük çoğunluğunun Sünni mezheplerine mensup olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla bölge nüfusunun yüzde 20,5'inin çocuklarının Alevilerle evliliğine karşı olduğu görülmektedir.

Tablo 17. Anadil Gruplarına Göre Çocuklarının Evlenmesini İstemediği Gruplar

Anadil Grupları	Çocuklarının Evlenmesini İstemediği Gruplar				
	Farklı din	Farklı etnik köken	Farklı mezhep	Farketmez	Toplam
Türkçe	20,3	4,2	4,5	3,5	32,5
Kürtçe	23,2	17,3	12,1	1,8	54,4
Arapça	5,8	0,2	2,9	0	8,9
Zazaca	2,2	0,4	1	0	3,6
Süryanice	0,6	0	0	0	0,6
Toplam	52,0	22,1	20,5	5,3	

Farklı anadillere sahip olanların çocuklarının evlenmesini istemediği gruplara bakıldığında anadili Türkçe olanların yüzde 20,3'ü çocuklarının farklı dinden olanlarla evlenmesini istememektedir. Dolayısıyla anadili Türkçe olan gruptakilerde çocukların evliliğinde din farklılığının önemli bir unsur olduğu görülmektedir. Anadili Kürtçe olanların ise yüzde 23,2'si çocuklarının farklı dinden olanlarla evlenmesine karşı iken, yine yüksek olarak nitelendirilebilecek yüzde 17,3 ile farklı etnik kökenden, yüzde 12,1 ile de farklı mezhepten olanlarla evlenmesine karşı görünmektedir. Bu oranlar Güneydoğu Anadolu Bölgesinde anadili Kürtçe olanların farklı etnik gruplara ve mezheplere karşı tutumda, anadili Türkçe olanlara göre daha tutucu bir eğilim sergilediğini göstermektedir. Bu durum, bölgede Kürt etnik kökeninden gelenlerin daha gelenekçi ve kapalı bir toplumsal yapıya sahip olmasıyla açıklanabilir.

SONUÇ

Osmanlı Devleti kuruluşundan başlayarak çeşitli etnik grupları bünyesinde taşımıştır. Gerek Anadolu'nun Osmanlı'dan önceki yapısı ve gerekse Osmanlıların bugünkü kullanımıyla bütünleştirici (asimilasyon) bir politika gütmemeleri dolayısıyla imparatorluk içinde çok çeşitli etnik grupları barındırmıştır. Üç kıtada pek çok ülkeye hakim olan Osmanlılar, burada yaşayan halkları kültürleriyle etkiledikleri gibi onlardan da fazlasıyla etkilenmişlerdir (Gökçe, 2004:225). Osmanlı İmparatorluğunun mirasçısı olarak kurulan Türkiye Cumhuriyetinde ise İmparatorluğu oluşturan bütün Müslüman etnik gruplar, gerek hukuki statü açısından, gerekse Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş felsefesine uygun olarak Türk kimliği içerisinde değerlendirilmiş, sadece Müslüman olmayanlar azınlık olarak kabul edilmiştir. Fakat Türk üst kimliği içerisinde kabul edilen bazı etnik gruplar, 1980'lerden başlayarak siyasi motivasyonla da olsa farklı etnik kimlik iddiasıyla ortaya çıkmıştır. Bu etnik gruplar içerisinde tartışmalar Kürt etnik grubu üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Türkiye'nin etnik yapısına bakıldığında, genellikle bütün kaynaklarda Türk etnik kimliğinin toplam nüfus içerisindeki oranının yüzde 80'in üzerinde olduğu görülmektedir. Fakat Türkiye'nin büyük çoğunluğunun Türk etnik kimliğinde olmasına karşın, ülke genelinde etnik kimlik bakımından heterojen bir yapı sergilediği de görülmektedir. Çeşitli kaynaklarda farklı oranlarla karşılaşılmakla birlikte Türkiye nüfusu içerisinde ikinci büyük etnik grubu yaklaşık yüzde 15 oranla Kürt etnik grubu oluşturmaktadır. Kürt etnik kökenine sahip olanlar, Türkiye'nin hemen hemen her bölgesinde yaşamakla birlikte, çoğunlukla Güneydoğu

Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde yoğunlaşmaktadır. Özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi, 1980'lerin ilk yarısında PKK'nın Kürt etnik kimliği üzerinde ayrılıkçı terör eylemlerine başlamasıyla birlikte, Türkiye'de etnik kimlik tartışmalarında öne çıkmıştır. Türkiye'nin Batısında birçok insanın, etnik grupları tanımlamada kullanılan etik bakış açısına uygun olarak Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan insanların büyük çoğunluğunu Kürt olarak tanımladığı görülmektedir. Türkiye nüfusu etnik bakımdan nasıl homojen bir yapı göstermiyorsa, Güneydoğu Anadolu Bölgesinin de etnik bakımdan homojen bir yapı sergilemediği ve iller arasında önemli ölçüde etnik farklılıkların olduğu görülmektedir. Yapmış olduğumuz araştırmada Türkiye genelinde anadil ölçütüne göre yaklaşık toplam nüfusun yüzde 15'ini oluşturan Kürt etnik kimliğine sahip nüfusun oranı, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yüzde 58 olarak belirlenmiştir. Bölge illerinde bu oranlar büyük farklılıklar göstermektedir. Örneğin Gaziantep'te anadili Kürtçe olanların oranı yalnızca yüzde 12,5 iken Diyarbakır'da bu oran yüzde 92'yi bulmaktadır.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde anadil ile günlük yaşamda kullanılan dillerin farklılaştığı görülmektedir. Kürtçe'nin günlük yaşamda kullanılma oranı yüzde 32,8'dir. Bölgede Türkçe'nin yüzde 63 ile günlük yaşamda en çok kullanılan dil olduğu görülmektedir. Dolayısıyla anadili Türkçe dışında bir dil olanların büyük çoğunluğunun Türkçe'yi bildiğini ortaya çıkarmaktadır. Saha araştırması sırasında özellikle kırsal kesimde yaşlı kadın nüfusu dışında Türkçe'nin bilindiği tespit edilmiştir.

Araştırma bulgularında en dikkat çekici özellik ise anadil ve konuşulan dil dışında kendilerini hangi kimlik ile ifade ettikleri sorusuna yüzde 33,5 ile 'Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı olmak' kimliğini öne çıkarmış olmalarıdır.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde diğer etnik kimliklerine bakışı ortaya çıkarma, bir başka deyişle bir etnik milliyetçiliğin olup olmadığını belirleyebilmek için çocuklarının hangi gruplarla evlenmesini istemediği sorusuna verilen yüzde 52 oranında farklı dinden olanlar cevabından sonra yüzde 22,1 ile başka etnik kimlikten olanlarla çocuklarının evlenmesini istemeyenler gelmektedir. Bu sonuç bölgede yüzde 20'ler oranında da olsa bir etnik milliyetçilik eğilimi olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak gerek Türkiye genelinde, gerekse Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde etnik ayrımcılığa karşı en iyi çözümün Cumhuriyet ideolojisine ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş felsefesine de uygun olan bütün etnik kimlikler ve dinsel aidiyetlerin üzerinde yurttaşlık kavramını öne çıkarmak olduğu görülmektedir. Çalışmanın sonuçları, bölgede Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlığının benimsenmesi ve bireylerin kendilerini yurttaşlık kavramıyla

ifade etme yönünde güçlü bir eğilim bulunduğunu göstermektedir.

SUMMARY

History of the discussion on ethnic groups and researches about this topic is based on near past. The reason of it is that; the discourse of the Turkish Republic indicates an upper identity which is free from all cultural, ethnic and religious sects identities in society. However the unification process around this upper identity has never been totally realized and so the groups forming Turkish Republic started to emphasise their different identities by the time. In this manner the area of nationalism, it is the founding philosophy of the Turkish Republic, became the area of tension between different ethnic groups.

In Turkey discussions of ethnic groups is mainly related with the terror events started at the beginning of 1980's first part in Southeast Anatolia. These events became the most important problem of Turkey in that period. Reasons of these events described in different ways in respect of the individuals and institutions ideological attitude. 'Southeast Anatolia Problem', 'Economical Problem', 'Terror Problem', 'Backwardness of the Region', 'Kurdish Problem' etc., Problems in this region include all of the dimensions mentioned above however related with the point of view of outside countries concept of 'Kurdish Problem' became more common. As a result of this ethnic discussions and studies are mainly focusing on Kurdish ethnic identity.

In Turkey studies of ethnic identity usually use the criteria of language as the main characteristic of ethnic identity. The most comprehensive informations about the ethnic populations in Turkey can get from the Annual Population Census conducted by the DİE between the years 1927 and 1965. We have got the informations from the questions asked in these census related with mother language and other related questions. According to DİE censuses Kurdish ethnic group is the second big ethnic group (%8) in Turkey. After the 1965 census questions related with mother language are not included in but some comprehensive researchs show that the portion of Kurdish population has reached to 14 percent in total population.

In Turkey Kurdish population density is high in Southeast and East Anatolia region. The outcomes of our research show that 58 percent of the population living in Southeast Anatolia is speaking Kürtçe and Zazaca, 32.5 percent of the population is speaking Turkish and 8.9 percent is speaking Arabic and 0.6 percent of the population is speaking Süryanice.

Although language and religion are the most important signs of the ethnic identity, today the identity in which individuals define themselves is also important. The identity that individuals are making their's own sometimes can be different from their ethnic origin. Some upper identities like citizenship might be also important. This identity assimilation situation is called etno-cultural identity. In this study questions we asked questions related with how an individual define him/herself and at the end of our study we found such outcomes. 33.5 percent of the individual living in this region define themselves as a citizenship of Turkish Republic, 20.7 percent of them use regional background to identify themselves and 3.4 percent define themselves by ethnic origin. Southeast Anatolia has no homogeneous ethnic structure. When we analyze the cities apart from each other it attracts attention that there are very important differences about mother language, language using in daily life and the identity individuals define themselves.

KAYNAKÇA

- ANDREWS, Peter Alford (1992) **Türkiye'de Etnik Gruplar**, Çev. Mustafa Küpüşoğlu, İstanbul: Akyüz Kitabevi.
- AYATA, Ayşe GÜNEŞ (1996) 'Türkiye'de Etnik Kimlik ve Etnik Gruplar', II. Ulusal Sosyoloji Kongresi
- EMİROĞLU, Kudret (2003) **Antropoloji Sözlüğü**, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınevi.
- DURUGÖNÜL, Esmâ (2001) 'Türk Kültürel Kimliğinin Kurgulanması ve Sorunlar', III. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayını.
- GAP FAALİYET RAPORU (1999) Faaliyet Raporu, Ankara: Başbakanlık Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı.
- GIDDENS, Anthony (2000) **Sosyoloji**, Ankara: Ayraç Yayınevi.
- GÖKÇE, Birsen (2004) **Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar**, 2. Baskı, Ankara: Savaş Yayınevi.
- GÜLEÇ, Cengiz (1992) **Türkiye'de Kültürel Kimlik Krizi**, İstanbul: V Yayınları.
- KOÇ, İ., HANCIOĞLU A. (1999) 'Demographic Differentials and Demographic Integration of Turkish and Kurdish Populations in Turkey', **European Population Conference: Unity In Diversity, The Hague**, Hollanda, 30 Ağustos-3 Eylül pp.197-198

- KOÇ, İsmet, HANCIOĞLU, Atilla, BOZBEYOĞLU, Alanur Ç. (2002) 'Türkiye'de Türkçe ve Kürtçe Anadil Nüfuslarının Demografik Farklaşma ve Bütünleşme Düzeyleri', **III.Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildirileri**, 2-4 Kasım 2000, Eskişehir.
- MUTLU, Servet (1995) "Population of Turkey by Ethnic Groups and Provinces", **New Perspectives on Turkey**, Vol. 12.
- ÖZSOY, A.E., KOÇ, İ., Toros A. (1992) 'Türkiye'nin Etnik Yapısının Anadil Sorunlarına Göre Analizi', **Nüfusbilim Dergisi**, Vol. 14
- SUAVİ, Aydın (1998) **Kimlik Sorunu, Ulusallık ve "Türk Kimliği"**, Ankara: Ötekî Yayınevi.
- TÜRKDOĞAN, Orhan (1999) **Etnik Sosyoloji**, İstanbul: Timaş Yayınları.
- YİNGER, J. M. (1994), "Drawing the Boundaries of Ethnicity", **Ethnicity: Source of Strength, Source of Conflict**, Albany: State University of New York Pres.

GÖÇ VE YOKSULLUĞUN PATOLOJİSİ: SİYASAL ŞİDETTEN SOSYAL ŞİDDETE

Zahir KIZMAZ*

ÖZ

Bu çalışma, ülkemizde giderek kendini daha çok hissettirmeye başlayan kent şiddetini irdelemeyi hedeflemektedir. Çalışmanın odağında özellikle, çocuk ve gençler tarafından gerçekleştirilen şiddet suçlarının çözümlenmesi bulunmaktadır. Bu araştırmanın temel savı ise; son dönemlerde ciddi bir artış eğilimi içerisine giren şiddet eylemlerinin, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yıllarca süren çatışmadan bağımsız olarak ele alınamayacağıdır. Bir anlamda bu çalışmada; terörle yıllarca süren çatışma, göç, işsizlik ve yoksulluk faktörleri, artan şiddet ve suç olaylarının önde gelen nedenleri olarak ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Suç, Şiddet, Göç, Sosyal Sermaye, Sosyal Denetim

ABSTRACT

This study aims at explain to the city-violence starting to show its effect more and more in our country. At the focus of the study takes place the analysing of the violent crimes especially committed by the teenagers and adults. The main claim of the investigation is that the violent crimes increasing seriously in recent times can not be dealt with free from the conflict lasting for years in the East and South East Anatolia Regions. Namely, in this research, migration, unemployment, poverty, and terror are suggested the leading determinants of rising violence and committing crime.

Key Words: Crime, Violence, Migration, Social Capital, Social Control

* Arş.Gör. Dr. Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

GİRİŞ

Ülkemizde şiddet olayları giderek tırmanma eğilimi göstermektedir. Son zamanlarda meydana gelen gasp, soygun, cinayet, yaralama ve kapkaç gibi şiddet pratikleri, toplumsal güvenliği önemli ölçüde riske etmektedir. Bir anlamda büyük kentlerde yoğunluk kazanan; kapkaç, gasp, hırsızlık ve cinayetler gibi kriminal eylemlerin, kent insanın kendilerini adeta bir tehdit kuşatması altında hissetmelerine yol açtığı ve bu nedenle suç eylemlerinin ülkemizde giderek önemli bir sorun olmaya başladığı gözlemlenmektedir.

Şiddet olayları günümüzde en çok metropol veya kentlerde yoğunluk kazanmaktadır. Kitle iletim araçlarına yansıyan suç olaylarına bakıldığında, şiddet olaylarını gerçekleştirenlerin önemli bir oranın Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden göç etmiş bireyler olduğu dikkat çekmektedir. Bu hususa ilişkin gözlem, göçün patolojik sonuçlar ürettiğini ve günümüzdeki şiddet olaylarının bu patolojinin önemli bir göstergesi olduğunu göstermektedir. Bu çerçevede, göç ve suç ilişkisinin analiz edilmesi büyük bir önem arz etmektedir.

Bu çalışmada; Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde yıllarca süregelen çatışmanın, bir şiddet ve kaos kültürünü yarattığı ve bireylerin -özellikle de çocuk ve ergenlerin- bu kültürel iklimden önemli ölçüde etkilendikleri ileri sürülmektedir. Bir anlamda burada, şiddetin gündelik yaşamda görünürlük düzeyinin artmasına paralel olarak zamanla kültürel ve kimliksel bir unsura dönüştüğü iddia edilmektedir. İlk dönemlerde etnik ve şiddet temelinde bir mücadele yürüten ayrılıkçı hareket veya örgütün eylemlerini yoğunlaştırdığı Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, şiddet olayları belirli bir dönemde hiç hız kesmeksizin adeta bölgede yaşayan insanların gündelik yaşamının bir parçası haline almıştı. Bu süreçte, şiddet; çocuk ve gençlerin önemli bir sosyalleşme ve dolayısıyla da kimliksel bileşeni olarak ön plana çıktığı bir gerçektir. Siyasal iktidar ile ayrılıkçı terör örgütü arasında yıllarca süren çatışma, sadece bir şiddet alt-kültürünü yaratmakla kalmamış, belki de ülkemizin gündeminde uzun yıllar bir sorun yumağı olarak kalacak bir göç problemini de ortaya çıkarmıştır. Gerek güvenlik gerekçesiyle devlet tarafından, gerek örgüt tarafından göçe zorlanan aileler ve gerekse de kendi istençleri ile göç eden bireyler, şu an büyük kentlerde çok ciddi ekonomik, kültürel ve sosyal sorunlarla karşı karşıya gelmişlerdir. Bu anlamda göç, bölgeye ilişkin sorunların çözülmesini sağlamamış, dahası çok boyutlu ekonomik, sosyal ve kültürel sorunların da bazı büyük kentlere taşınmasını sağlayarak ve bu nedenle bölge sorununun, bir ülke sorununa dönüşmesine yol açmıştır. Diğer bir deyişle bölgedeki çatışma ile ilintili olarak ortaya çıkan göç ile birlikte kaos, şiddet, yoksulluk, işsizlik ve suç olayları büyük kentlere

taşınmıştır. Ayrıca, kentleşme ile ilintili olarak ortaya çıkan sorunlar (sosyo-kültürel değerlerin ve enformel sosyal denetimin zayıflaması, disorganize alanlarda ikamet etme, ekonomik sorunlar v.b) da bu sürece eklendiğinde, şiddet ve suç olaylarındaki bu artışı yorumlamak daha da kolaylaşmaktadır.

1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

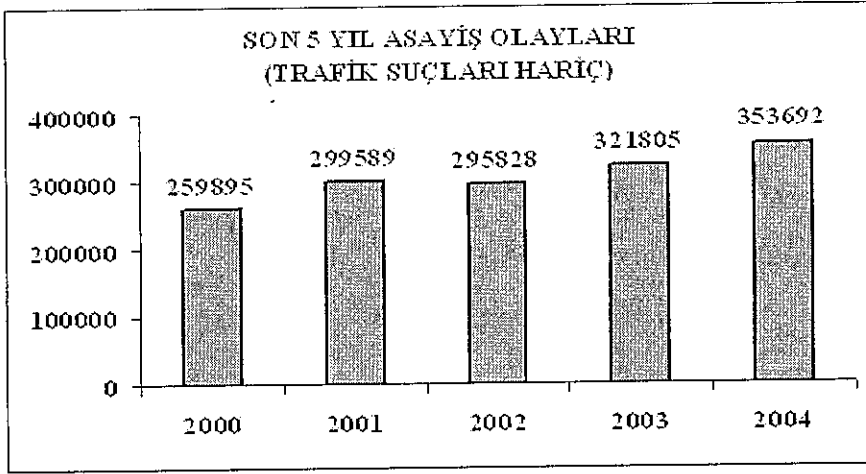
Araştırmanın amacı, Türkiye’de son dönemlerde artış eğilimi içerisinde suç oranlarının bazı nedenlerini saptamaktır. Bu nedenle araştırma, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yoğunluk kazanan çatışmaların; bölgede var olan şiddet alt-kültürünü daha da pekiştirdiği ve pekişen bu şiddet kültürünün, çatışma ve göçün içerdiği sorunlarla birlikte suç oranlarının artmasında etkili olduğu savını ileri sürmektedir. Bu çerçevede araştırma, suç oranları üzerinde; şiddet kültürü, göç, yoksulluk, işsizlik, anomik kentleşme ve sosyo-kültürel değerlerin ve sosyal denetimin zayıflaması gibi bazı sosyo-kültürel ve ekonomik göstergelerin etkisini irdelemeyi hedeflemektedir.

Araştırma, istatistikler ve kitle iletişim araçlarına yansıyan bazı suç tartışmalarına/açıklamalarına ilişkin verilerin analizine dayalı kuramsal bir çalışmadır. Suç oranlarına ilişkin veriler, Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan asayiş olayları istatistiklerinden alınmıştır. Bu istatistiksel verilerden hareketle suç oranlarının artmasında etkili olduğu tahmin edilen bazı değişkenler, tümeşik bir suç modeli çerçevesinde yorumlanmaya çalışılmıştır. Burada, suçların artışı veya azalışı ilgili önemli bir hususun belirtilmesi gerekmektedir. Suç sayılarının artış ve azalmalarını ifade edebilmek için bu sayıların ilgili yılın nüfusuna oranlanması gerekmektedir (İçli,1998: 34). Ancak suç sayılarının yıllara göre değişim oranının saptanmasında, nüfusun artış/azalışın da dikkate alınması gerekse de, bu çalışmada bazı suç türlerine ilişkin oluşturulan tablolardaki veriler 2003-2004 yıllarını kapsadığı için bir yıllık periyottaki suç miktarındaki değişimin, nüfustaki değişmeden çok etkilenmeyeceğini söylemek mümkündür. Ayrıca, ülkemizdeki son nüfus sayımının 2000 yılına ait olması da, 2003 ile 2004 yılları arasındaki nüfus değişim oranının saptanmasını da güçleştirmektedir. Bu nedenle bu çalışmada 2003-2004 yılları arasında gerçekleşen suç oranlarındaki değişim oranı- suç oranının artışı ve azalışı konusunda bir fikir verebileceği düşüncesiyle- ham sayılar kullanılmıştır.

2. SUÇ VE ŞİDDET OLAYLARININ ARTIŞINA İLİŞKİN BAZI RAKAMLAR

Ülkemizde giderek artış eğilimi içerisine giren suç olaylarının nedenlerine geçmeden önce, emniyet istatistiklerine yansıyan asayiş olayları ile bazı iller bazındaki suçların artış oranlarının verilmesi faydalı olacaktır. Aşağıdaki grafik, 2000-2004 yıllarına ilişkin polis bölgesinde meydana gelen asayiş olaylarını göstermektedir.

Grafik 1:2000-2005 Yılları Arasında Meydana Gelen Asayiş Olayları

(kaynak: www.egm.gov.tr/asayis/istatistik.asp)

Son beş yılın asayiş olaylarına bakıldığında; özellikle 2004 yılına ilişkin rakamlarda gözle görülür bir artış dikkat çekmektedir. Türkiye genelinde, 2004 yılı itibariyle bir önceki yıla kıyasla % 10'luk bir artış meydana gelmiştir. Ülke genelinde gerçekleşen bu asayiş olaylarındaki artış; hem mala yönelik hem de kişiye yönelik suçlarda gerçekleşmiştir. Kişiye karşı işlenen suçlar 2003'te 143.802 olarak gerçekleşirken, bu rakam 2004 yılında 158.364'e yükselmiştir. 2003 yılında ise 178.003 mala karşı olay yaşanırken, 2004'te bu rakam 195.328'e yükselmiştir (www.egm.gov.tr/asayis/istatistik2003_2004.asp). Bu rakamlar, mala karşı işlenen suçlarda % 10'luk bir artışın olduğunu göstermektedir. Mala karşı suçlarda en büyük artış; kapkaç ve yankesicilik (% 31) suçlarında gerçekleşmiştir. 2003- 2004 yılları arasında, evden hırsızlık olayında da, % 15'lik bir artış, işyerindeki hırsızlıklarda % 6 oranında bir artış meydana gelmiştir. Şahıslara yönelik gasp olayında da, rekor düzeyde, % 35 oranında bir artış gerçekleşmiştir (Bkz: tablo 2). Türkiye'de asayiş olaylarının en çok gerçekleştiği illerden bazıları ise şu şekilde gösterilebilir.

Tablo 1: 2004 Yılında Asayiş Olaylarının En Çok Gerçekleştiği Bazı İller

İller	2004 Yılında Meydana Gelen Asayiş Olaylarının Sayısı
İstanbul	94509
Ankara	28647
İzmir	21358
Bursa	14988
Antalya	13378

(kaynak:www.egm.gov.tr/asayiş/istatistik)

İstanbul kentinde, 2004 yılı itibariyle meydana gelen asayiş olayları, Türkiye genelinde gerçekleşen asayiş olaylarının 4'te birini oluşturmaktadır. Bu durum, her 4 suçtan 1'inin İstanbul'da işlendiğini veya polisiye olaylarının % 25'inin, İstanbul'da ortaya çıktığı anlamına gelmektedir. Bu rakamlardan hareketle İstanbul kentinin, diğer illerle kıyaslandığında, daha az güvenli bir kent görünümüne sahip olduğu söylenebilir. Yüksek suç potansiyelleri ile bilinen yukarıdaki kentlerin ortak benzerlikleri ise, nüfusu fazla olan kentler olmaları ve ekonomik gelişmişlik düzeylerinin yüksekliğinin yanı sıra, sürekli göç alan kentler kategorisinde yer almalarıdır.

Emniyet asayiş olayları değerlendirmesine göre, önceki yıla kıyasla en çok suç oranının gerçekleştiği illerden biri de, Diyarbakır kentidir. Bu kentte, önceki yıla kıyasla % 90 oranında bir suç artışı yaşanmıştır (www.egm.gov.tr/asayis/istatistik2003_2004.asp). Diyarbakır, aynı zamanda aldığı yüksek göç nüfus açısından da dikkat çekicidir. Bir göç kentine dönüşen Diyarbakır'a ilişkin gerçekleşen bu suç artışı aslında, rekor düzeyde bir artış olarak değerlendirilebilir. Aynı şekilde en çok göç alan illerden biri olan İstanbul'a ilişkin verilere bakıldığında da, önceki yıla oranla gerçekleşen suçluluk artışı, % 15 düzeyindedir (www.egm.gov.tr/asayis/istatistik2003_2004.asp). Bu oran, Türkiye'deki asayiş olaylarının artışına ilişkin genel rakamın da üstündedir. Artışa ilişkin bu oranlar, bir anlamda, Türkiye'nin en büyük metropol kenti olan İstanbul'un güvenliğinin önceki yıla kıyasla % 15, Diyarbakır'ın da % 90 oranında azaldığını göstermektedir.

Emniyet Genel Müdürlüğü verilerine genel olarak bakıldığında; Türkiye'de 2003-2004 yılları arasında özellikle hırsızlık suç türlerinde önemli oranlarda artış yaşandığı görülmektedir. Bu suçlara ilişkin artış oranları şu şekildedir:

Tablo 2: Türkiye Genelinde 2003-2004 Yılları Arasında Meydana Gelen Hırsızlık Olayları ve Artış Oranları

Hırsızlık Suçları	2003	2004	Değişim
Kapkaç ve Yankesicilik	12793	16790	% 31,2
Evden	29541	33937	% 14,9
İşyerinden	28345	29919	% 5,6
Otodan	24534	25190	% 2,7

(kaynak: www.egm.gov.tr/asayis/istatistik2003_2004.asp)

2004 yılında Türkiye genelinde kapkaç olaylarında yaşanan artış oldukça dikkat çekicidir. İşlenme biçimi olarak bazen şiddet unsurlarını içeren kapkaç suçu, günümüzde ülkemizin önemli sorunlarından biri haline geldiğini söylemek mümkündür. Ayrıca yukarıdaki tablo, hırsızlık suçlarının tümünde değişen oranlarda artışın gerçekleştiğini göstermektedir. Tablodan da görüldüğü gibi, 2004 yılına ilişkin olarak 16.790 kapkaç olayı kayıtlara geçmiştir. Bu rakam kapkaç olaylarında, önceki yıla kıyasla % 31'lik bir artışın yaşandığını göstermektedir.

Kapkaç suçunun iller bazındaki kişi başına düşen olay sayısına bakıldığında; bu suçun en çok işlendiği kentlerin başında sırasıyla; Diyarbakır, İzmir, İstanbul ve Antalya geldiği görülmektedir. Bu illere ilişkin gerçekleşen kapkaç olayları ve kişi başına düşen olay sayısı ise aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3: 2004 Yılında Kapkaç Olaylarının En Çok Gerçekleştiği Bazı İller

İller	İllerin Nüfusu	İşlenen Toplam Kapkaç Sayısı	100 Bin Kişiye Düşen Olay Sayısı
Antalya	930.366	174	19
Diyarbakır	817.696	819	100
İzmir	2.803.866	725	26
İstanbul	9.649.564	2354	24

(kaynak:www.egm.gov.tr/asayis/istatistik)

Kapkaç olaylarının en çok gerçekleştiği illere bakıldığında; bu kentlerin yoğun göç alan ve nüfus açısından da büyük kentler özelliğini taşıyan iller olduğu görülmektedir.

Türkiye genelinde 2003-2004 yılları arasında meydana gelen Gasp-Yağma olaylarına ilişkin rakamlar ve artış oranları ise şu şekildedir:

Tablo 4: Türkiye Genelinde 2003-2004 Yılları Arasında Meydana Gelen Gasp-Yağma Olayları Ve Artış Oranı

Gasp- Yağma Suçları	2003	2004	Değişim
Şahıstan	3158	4259	% 34,9
Evden	266	254	% -4,5
İşyerinden	281	264	% -6,0
Bankadan	31	6	% -80,6
Adam kaldırmak	138	65	% -52,9

(kaynak: www.egm.gov.tr/asayis/istatistikgasp.asp)

Yukarıdaki tablo, Türkiye genelinde şahıstan gasp suçlarında ciddi bir artışın meydana geldiğini göstermektedir. Bu suçlara ilişkin gerçekleşen oran, görmezlikten gelinmeyecek düzeyde yüksektir. Ancak tablodan da görüldüğü gibi, diğer gasp- yağma olaylarında ise bir azalma meydana gelmiştir.

Ayrıca Emniyet Genel Müdürlüğü sitesinde yayınlanan diğer suç türlerine bakıldığında da, cinayet/yaralama ve cinsel suçlarda da değişen oranlarda artışın yaşandığı görülmektedir (www.egm.gov.tr/asayis/istatistikgasp.asp)

3. ASAYİŞ OLAYLARI İLE İLGİLİ BAZI DEĞERLENDİRMELER

Suç oranlarının geçen yıla kıyasla en çok artış gösterdiği kentler içerisinde özellikle İstanbul ve Diyarbakır kentleri, kamuoyunun gündemini uzun bir süredir meşgul etmektedir. Bu iki kentin yanı sıra; gerçekleşen toplam asayiş olaylarının yüksekliği açısından; Antalya, İzmir, Bursa, Ankara ve Adana gibi kentler de dikkat çekmektedir. İstanbul ve Diyarbakır kentlerinin ortak en belirgin özellikleri sürekli göç almaları ve buna bağlı olarak gerçekleşen nüfus artışıdır. İstanbul kenti aldığı yoğun göçler nedeniyle 11 milyona yaklaşırken, aynı şekilde Diyarbakır kenti de, yoğun göçler sayesinde 10-15 yıl içerisinde nüfusunu üçe katlayarak 1 milyona yaklaşan bir kente dönüşmüştür. İstanbul'da, % 15 düzeyinde bir suç artışı gerçekleşirken (ülke genelinin üstünde), Diyarbakır ilinde ise artan suç oranı, % 90 düzeyindedir (www.egm.gov.tr/asayis/istatistik2003_2004.asp). Diyarbakır kentinde İstanbul'a kıyasla daha yüksek düzeyde suç artışının meydana gelmesinin nedenleri içerisinde özellikle; göç yoğunluğunun fazlalığı, işsizlik ve yoksulluk düzeyinin yüksekliği ve Diyarbakır kentinin

daha fazla sosyal disorganize bir kent potansiyeline sahip olması gibi faktörler sayılabilir.

TBMM Sokak Çocukları Araştırma Komisyonunun tüm illerden derledikleri verilere bakıldığında da özellikle yoğun göç alan kentlerde sokakta yaşayan ve sokakta çalışan çocukların sayısının yüksek olduğu görülmektedir (www.tbmm.gov.tr/komisyon). Karatay v.d (2000) yaptıkları araştırmada da, İstanbul sokaklarında marjinal işlerde çalışanların % 69'unun, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinden göç etmiş ailelerin çocukları olduğu bulgusunu saptanmıştır. Bu çalışma, çocuğun sokakta çalışmasının göç ve yoksullukla yakından ilintili olduğunu göstermektedir.

Sokakta yaşayan veya sokakta çalışan çocuklar, suç işlemeye eğilimli olmaları açısından önemli bir risk grubunu oluşturduğu söylenebilir. Sokakta yaşayan veya çalışan çocukların, sokağı mesken edinme gerekçeleri ile suçluların, suç işleme gerekçeleri aşağı yukarı birbirleriyle benzerlik göstermektedir. Açılımsal ifadesi ile; çocuğu sokağa iten faktörlerin başında; göç, yoksulluk, eğitim eksikliği, parçalanmış aile ve sosyal güvenlik politikalarının yetersizliği gibi unsurlar gelmektedir. Bu faktörler aynı zamanda, bireylerin suç işleme nedenlerini oluşturan etkenlerdir. Bu benzerlik, sokağı mesken edinmekle suç işleme arasında görece bir ilişkinin varlığına işaret etmektedir. Sokakta yaşayan çocukların suç işleme potansiyellerine ilişkin olarak burada Ögel v.d.(2004) tarafından gerçekleştirilen çalışmanın bulgularından söz edilebilir. Söz konusu araştırmada, sokakta yaşayan çocukların %72,5'i'nin suç işlediği, %52.6'sının yanında kesici alet yada tabanca taşıdığı, %25'inin çetede yer aldığı ve %19.6'sının da daha önceden cezaevi yada ıslahevinde kaldığı yönünde bulgular saptanmıştır.

Ülkemizde sokakta yaşayan ve sokakta çalışan çocukların tam sayısı hakkında bilgi sahibi olabileceğimiz bir veri bulunmamaktadır. Bu nedenle, konuya ilişkin veriler birbirinden farklılık arz etmektedir. Ancak, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğüne bağlı 42 Çocuk ve Gençlik Merkezi tarafından 2004 yılı Haziran ayı itibarı ile 40.205 çocuğa ulaşıldığı belirtilmektedir (www.tbmm.gov.tr/komisyon). Ayrıca, ülkemizde yaklaşık olarak 40 bin çocuğun sokakta yaşadığı, diğer bir deyişle, sokak çocuğu olduğu ve 635 bin çocuğun da sokağa düşme tehlikesinin olduğu yönündeki açıklamalar düşünüldüğünde (Radikal, 2004) olayın geldiği ürkütücü boyut daha iyi anlaşılmaktadır. Ayrıca, kapkaç ve hırsızlık gibi suçları işleyenler içerisinde, sokak çocuklarının önemli bir oranı teşkil etmesi de, sokak çocukları ile suç arasındaki ilişkiyi desteklemektedir. Bu çerçevede; kapkaç ve hırsızlık suçları ile ilgili bir rapor hazırlayan Emniyet Genel Müdürlüğü, bu suçların büyük bir oranının

sokakta yaşayan ve sokakta çalışan çocuklar tarafından işlendiğini ileri sürmektedir. Bu rapor, bir yönüyle suçların temelinde sokak çocuklarını görmektedir (Bozkurt, 2005).

Hiç kuşkusuz, büyük kentlerde artan suç veya şiddet olaylarının temelinde; göç, ekonomik güçlükler ve sokak çocukları gibi faktörleri görmek mümkündür. Bu alanda yapılmış bazı araştırmalar da, göç ile suçluluk arasındaki ilişkiyi desteklemektedir. Hancı v. d. tarafından yapılan araştırmalarda; sosyoekonomik düzeyi düşük, kırsal kesimden göçlerin ve gecekondulaşmanın yoğun olduğu şehir bölgelerinde suç oranlarının şehrin diğer bölgelerine göre yüksek olduğu belirlenmiştir (Hancı v.d, 1996 ve Hancı, 1999). Bundan ayrı olarak, Emniyet Genel Müdürlüğü kendi kayıtlarına dayanarak, İstanbul'da adli işlem gören 15 bin 273 çocuk üzerinde yaptığı bir çalışmada; bu çocukların yaklaşık olarak 10 binin diğer illerden geldiklerini saptamıştır. Buna ilişkin oranlar şu şekildedir.

Tablo 5: İstanbul'da Suç İşleyen Çocukların Nüfusa Kayıtlılık Durumlarının Dağılımları

Suç İşleyen Çocuklar	Oran
İstanbul'da nüfusa kayıtlı çocukların suça katılım oranı	% 28-38
Diğer bölgelerden gelen çocukların suça katılım oranı	% 62-78

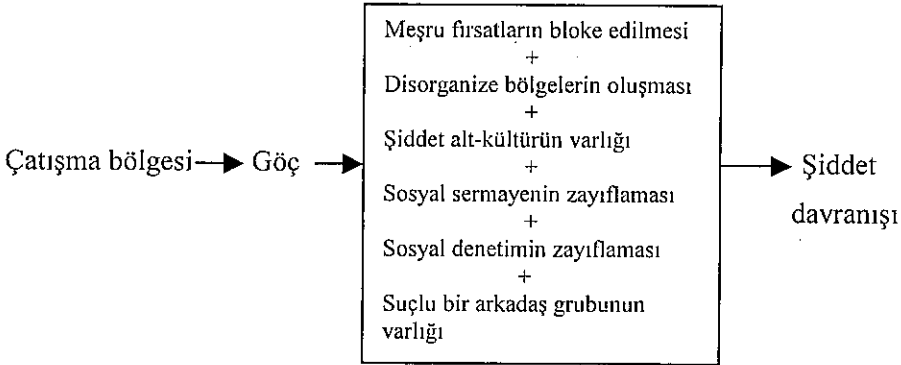
(Alhan, 2005)

Yukarıdaki oranlar suça bulaşan çocukların büyük bir oranının (% 62-78) İstanbul dışından göç eden ailelerin çocukları olduğunu göstermektedir. İstanbul gibi büyük kentlere en çok göçlerin terör olaylarının yoğunluk kazandığı Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden gerçekleştiği gerçeği göz önüne alındığında, suç işleyen çocukların da önemli bir oranının bu bölgelerden göç etmiş veya getirilen çocuklar olduğunu söylemek mümkündür.

Türkiye'de yaşanan şiddet olaylarının başında özellikle en dikkat çeken kapkaç ve gasp gibi şiddet içerimi olan suçlar gelmektedir. Bu suçların çoğunluğu, özellikle çocuk ve gençler tarafından gerçekleştirilmektedir. İstanbul, İzmir, Bursa, Antalya v.b büyük şehirlerde işlenen kapkaç suçlarının çoğunluğunun, Güneydoğu'dan ve özellikle de Diyarbakır'dan geldikleri veya getirildikleri yazılı ve görsel basında sıklıkla dile getirilmektedir. Örneğin, Sabah gazetesinin; "Aileden Kiralık Çocuk Kapkaççılar" ve "Kapkaççı Adaylarına Çıkış Yok" manşeti, bu hususa dikkat çeken manşetlerden bir kaçını oluşturmaktadır. Kitle iletişim araçlarında yer alan bu haberler; göç çocuklarının, ilk suçlarını Diyarbakır

olaylarının¹ nedenlerini açıklamaya yönelik olarak; gerilim, sosyal kontrol, sosyal öğrenme, alt-kültür, sosyal bağ, etiketleme, rasyonel tercih, sosyal çözülme, çatışma ve marksist gibi çok sayıda kuramsal yaklaşımları etraflıca çözümlenerek işe başlamak mümkündür. Ancak bu çalışma, ülkemizde artan şiddet veya suç eylemlerini önemli ölçüde Doğu ve Güneydoğu Bölgelerinde yaşanan problemlerle ilintili olarak 10-15 yıla yakın sürmüş olan çatışma ve şiddet gerçekliğinden ayrı düşünülemediğini varsaymakta ve bu nedenle göçün en çok yaşandığı ve işlenen suç olayları ile gündem teşkil eden İstanbul ve Diyarbakır kentlerdeki suçun görünümü üzerine odaklanarak bütünleşik bir suçluluk veya şiddet modeli geliştirmeyi denemektedir. Bütünleşik/tümleşik suç modelleri, suça ilişkin çok sayıda suç değişkeni, varsayımı, kavramı veya kuramı yeni bir kuramsal çatı altında yeniden formüle etme çabasını ifade etmektedir. Bu nedenle, bütünleşik suç kuramları, sınırlı faktör analizine dayalı geleneksel suç kuramlarına kıyasla suçun daha genel bir modelini sunma potansiyellerine sahip kuramsal formülasyonlar niteliğini taşımaktadır.

Bu çerçevede ülkemizdeki şiddet ve suç olaylarındaki tırmanışı açıklama çerçevesinde; göç, göç edilen yerleşim yerlerinin niteliği, yoksulluk, meşru fırsatların bloke edilmesi, sosyal denetimin zayıflaması, sosyal çözülme, şiddet alt-kültürün varlığı, suçlu akran grubu ile olan ilişkinin varlığı veya ilişkinin sıklığı gibi çok sayıda değişken ele alınıp irdelenecektir. Bu faktörleri bir şema halinde şu şekilde gösterebiliriz:

Şekil 1: Suçluluk Modeli

¹ 2004 yılı itibariyle geçen yıla kıyasla Türkiye genelinde suç olaylarında % 10 oranında bir artış meydana gelmiştir. En çok artan suç türlerinin başında ise özellikle; şahıstan gasp ve kapkaç/yankesicilik suçları gelmektedir (kaynak: http://www.egm.gov.tr/asayis/istatistik2003_2004.asp)

Bu suçluluk/şiddet modelinde göç edilen **bölgenin karakteristiği** oldukça büyük bir önem arz etmektedir. Güney Doğu Bölgesinin önde gelen önemli bir karakteristiği, terör örgütleriyle yıllarca devam eden bir çatışmayı ve çatışma ile ilintili olarak ortaya çıkan çok sayıda olumsuzlukları içermesidir. Düşük yoğunluklu bir savaşın tüm koşullarını içeren bu çatışma; ekonomik, kültürel, demografik ve psikolojik sonuçlar ortaya koymuştur. Yaşanan bu süreç özellikle sosyo-kültürel açıdan, bir şiddet alt-kültürünün gelişmesinde son derece etkili olmuştur. Bir anlamda bölgede yoğunluklu olarak yaşanan şiddet olayları, şiddetin gündelik yaşam biçimine dönüşmesi sürecine önemli katkılar yapmıştır. Archer ve Gartner de, çatışma veya savaşlardan sonra gerçekleşen şiddet olaylarındaki dramatik artışları, bu süreçte yaşanan şiddetin meşrulaşmasının sonucu olarak görmektedir (Conklin, 1989:268).

Gelecekteki suçluluk açısından çatışma gerçekliğinden etkilenen kesimlerin başında çocuklar ve ergenler gelmektedir. Çünkü, şiddet eylemlerinin yoğunluklu olarak gerçekleştiği bölgelerde yaşayan bireyler, şiddeti normal bir davranış biçimi olarak öğrenmekte ve deneyimlemektedirler. Bu çerçevede her şeyden önce, şiddet olaylarının yaşandığı ortamlarda yetişen veya büyüyen bireylerin/çocukların, böyle bir şiddet ortamından uzak yetişenlere kıyasla daha çok şiddet davranışına eğilimli olacaklarını kestirmek olasıdır. Çünkü, sürekli şiddet olaylarının meydana gelmesi, şiddeti gündelik yaşamın bir parçası haline getirerek şiddeti normalleştirmekte ve sıradanlaştırmaktadır. Bu sıradanlaşma ve normalleşme aynı şekilde şiddetin, kanıksanmasının ve meşrulaştırmasının önemli sacayaklarını oluşturma işlevini görmektedir. Daha açıkça bir ifade ile; sürekli çatışma, ölüm, yaralama, şehit düşme, kaçırma, faili meçhul olaylar, yakalanma/tutuklanma gibi haberlerin sıradan olaylar olarak gündemde kendisine yer bulması ve bunun da ötesinde bazı çatışmaların yerleşim yerlerinde gerçekleşmiş olması, şiddet kültürünün ortaya çıkması açısından önemli bir potansiyel yaratmıştır. Bu çerçevede; askerinin, polisinin, korucularının, militanların ve silahların, her gün gündemin bir parçası olarak sunulması ve izlenmesi, bir şiddet alt-kültürünün oluşumuna katkı yaptığı inkar edilemez. Şiddetin sosyo-kültürel açıdan diğer bir etkisi de, gündelik hayatın anlam ve değer referanslarını olumsuz olarak etkilemesi veya zayıflatmasıdır. Çatışma ve göçlerin yoğun olarak yaşandığı kentlerde; dayanışma, güven, yardımsever, samimi ve içtenlikli duygular üzerine temellenen bir kültürel dokunun zedelendiğini artık gözlemek mümkündür. Bu çerçevede, kendi yakınlarına, komşularına bile güven duymayan bir ruh halinin resmi kurum ve bireylere de güven duymayacağını kestirmek mümkündür. Geline nokta, enformel ve formel yapıların çözüldüğü onun

yerine bölgenin anomik yapısından beslenen şiddet pratikleri ve ön kestirilemeyen eylem biçimlerinin aldığı bir durum olarak betimlenebilir.

Bu çerçevede; günümüzde özellikle göç edilen bölgelerde patlak veren şiddet veya suç olaylarını, patojen kimlikler üreten bu deforme kültürel yapı ile kent ortamının içerdiği sorunlarla birlikte ele alınmasının daha tutarlı olacağı söylenebilir. Bu bakış açısı, artan şiddet olaylarının temelinde sadece göç ile ilintili olarak ortaya çıkan sorunların olmadığını aynı şekilde bir çatışma ard alanın koşullarının da varlığına dikkat çekmeyi gerektirmektedir. Özetle, bölgede yıllarca süren çatışmanın bir patojen kimlik yarattığı iddia edilebilir. Şiddet ortamı bireyin, “yasadışı” tutumlar kazanmasında etkili olabilmektedir. Çünkü, şiddetin kendisi çoğunlukla “yasadışı” bir durumdur. Bu yasa dışı eğilim, göç ile birlikte ortaya çıkan sorunlar yumağı ile birlikte daha da keskinleşmiştir.

Artan suç veya şiddet olaylarının nedenleri arasında gösterilebilecek önemli bir faktör de, **göç olgusudur**. Doğu ve Güneydoğu’da terör nedeniyle gerçekleşen zorunlu göç, bölgenin sosyo-kültürel, ekonomik ve demografik dokusunu, diğer bir deyişle, sosyolojik yapısını, önemli ölçüde dönüşüme uğratmıştır ve bu dönüşümün çok boyutlu sancılı sonuçları, günümüzde yavaş yavaş belirmeye başlamıştır. Bu çerçevede, Türkiye’de yükselme trendi içerisine giren kapkaç ve gasp gibi şiddet içerimi olan olayların artışında, yaşanan bu olumsuz sürecin de etkili olduğu söylenebilir.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde PKK terör örgütüyle olan mücadele sürecinde çok sayıda insan köyünü terk etmek veya boşaltmak zorunda kalmıştır. Kentlere göç eden aileler; işsizlik ve yoksulluk başta olmak üzere çok sayıda sorunlarla karşı karşıya gelmişlerdir. Günümüzde, kentlerde giderek tırmanma eğilimi gösteren şiddet olaylarının önemli bir oranını, bölgeden göç etmiş bireyler tarafından işlenmesi, göç ile suçluluk arasında bir ilişkinin var olduğunu kanıtı olmaktadır. Göçün en çok yöneldiği yerleşim yerlerinden; İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya, Mersin, Adana ve Diyarbakır gibi kentlerde şiddet tüm yoğunluğuyla kendisini ortaya koymaktadır.

Bu araştırmada söz konusu edilen göç, önemli ölçüde zorunlu bir göç niteliğini taşımaktadır. Kuşkusuz bu göçün oluş biçimi bu nedenle “radikal bir toplumsal hoşnutsuzluk potansiyelini” de içinde barındırmaktadır (Aktay, 1999:16). Günümüzde göçün içerdiği bu hoşnutsuzluk potansiyeli, şiddet içerimli suç oranlarının artışında etkili olabilmektedir. Bundan ayrı olarak göç ile suç ilişkisi; göçün doğurduğu geleneksel değerlerdeki çözülme ve bireysel davranış üzerindeki enformel sosyal denetimin zayıflaması gibi gelişmeler üzerinden de çözümlenebilir.

Yukarıdaki şiddet modelinde belirtilen “meşru fırsatların bloke edilmesi”, kente göç ile birlikte ortaya çıkan veya daha da kötüleşen ekonomik dezavantajlılık durumunu tanımlamaktadır. Bu kavram, Merton (1968)’un “gerilim” kuramından alınmıştır. Merton tarafından geliştirilen gerilim teorisi, sosyal yapı ile kültürel amaçlar arasındaki çelişkilere odaklanmaktadır. Ona göre, toplumsal amaçlar ile bu amaçları gerçekleştirecek yollar/teknikler arasında bir uyumsuzluğun olması, bireyi meşru olmayan yollara itecektir (Benzeri görüş için bkz: Regoli ve Hewitt, 1997:196; Siegel, 1989: 168; Barlow, 1993: 496; Shoemaker, 1990:101). Bir anlamda Merton, toplumdaki tüm bireylerin, sınıfların ve katmanların zengin olma, başarılı olma gibi toplum tarafından yüceltilen ve meşru olarak görülen imkanlara ulaşma olanaklarının eşit olmadığını belirtmekte ve bu açıdan dezavantajlı bir konumda olanların, meşru olmayan tekniklere başvurabileceklerini ileri sürmektedir. Bu çerçevede suç eylemi de, toplumsal olarak bu engellenmişliğin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle Merton, alt sınıfa mensup olan bireylerin, meşru amaçlara yasal yollardan ulaşma imkanlarının daha fazla engellendiğini veya bloke edildiğini ileri sürerek, alt sınıf ile suçluluk arasındaki yakın ilişkiye dikkat çekmiş olmaktadır (aktaran Adler, 1995:111). Merton tarafından ileri sürülen bu yaklaşımdan hareketle, toplumdaki bazı sınıfların veya bireylerin sahip olduğu toplumsal konumlarından dolayı, sosyo-ekonomik düzeylerini geliştirebilme olanaklarının olmadığı veya sınırlı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Burada, toplumsal engellemelerin veya fırsatların bloke edilmesinin suçluluk açısından ortaya koyduğu sonuçlara dikkat çekilmektedir. Göçlerin, gerilim kuramının öngördüğü şekilde fırsatların engellenmesi veya fırsat eşitsizliği yaratma açısından önemli dezavantajlar yarattığı ve bu nedenle gerilim kuramının varsayımlarının, göç olgusuna uyarlanabilmesinin mümkün olacağı ileri sürülebilir. Bu çerçevede, kırsal alanlarda genelde hayvancılık ve tarım sektöründe istihdam edilen bireyler, göç ettikleri kent ortamında kentsel üretim faaliyetleri ve iş kollarının nitelikli ve eğitilmiş iş gücü gerektirmesi nedeniyle işsiz kalmaktadırlar. Bu da bir kent işsizliği ve yoksulluğu problemini ortaya çıkarmaktadır²

Güvenlik gerekçesiyle göç eden aileler önceki dönemlerde gerçekleşen göçlerin aksine, kentlerde çok büyük ekonomik sorunlarla karşı karşıya gelmişlerdir. Bu da, son dönemlerdeki göçün daha patolojik veya sorunlar ağını yarattığı anlamına gelmektedir. Bir anlamda, önceki göçlerle kente

² Türkiye’de kent yoksulluğunun toplumsal görünüşleri (yoksullukla birlikte ortaya çıkan tahakküm ve sömürü ilişkileri, marjinalleşme/ dışlanma ve ideolojik/kimlikli tezahürleri) konusunda “yoksulluk Hafleri” (ed: Necmi Erdoğan, 2002) adlı çalışmaya bakılabilir.

yerleşen nüfus için belirli oranda istihdam edilecek iş olanakları söz konusu iken, son dönemlerde bu istihdam olanakları daha da azalmıştır. Bundan ayrı olarak dayanışmacı ve koruyucu ilişki ağları da bu süreçte dönüşüme uğramıştır. “Nöbetleşe Yoksulluk” (Pınarcıoğlu ve Işık, 2003) adlı çalışmada da belirtildiği gibi, dayanışmanın yerini artık çıkarıcı ve sömürü mantığına dayalı ilişkiler almış ve bu da, göç edenleri daha önceden koruyan cemaat ağlarının da işlevselliğini kaybetmesine yol açmıştır. Tüm bu gelişmeler göç eden bireylerin, kentte daha yoğunluklu bloke edilmiş bir fırsat yapısıyla karşılaşmalarını yaratmıştır.

İşsizlik ile ilintili olarak göç ile birlikte ortaya çıkan temel sorunlardan biri de, **yoksulluktur**. Yoksulluk, çok sayıda kriminolog tarafından kriminojenik bir unsur olarak ele alınmaktadır. Bu çerçevede, yoksulluk ile suç arasındaki ilişkiye odaklanan veya iki değişken arasında bir ilişkiyi saptayan kriminolojik literatürde çok sayıda araştırma vardır (Bkz:Daly v.d.,2001: 219-227; Tsushima, 1996: 497-502; Deutsch v.d, 1992; Kelly, 2000).

Yoksulluk sadece ekonomik sıkıntılar veya güçlükler anlamına gelmemektedir. Yoksulluk aynı zamanda kurumsal ve değersel bir aşınmayı da yaratmaktadır. Yoksulluğun en çok etkilediği kurumların başında hiç kuşkusuz aile kurumu gelmektedir. Yoksulluk ve işsizlik ile birlikte giderek artan aile içi tartışma ve şiddet olayları, eşler arasındaki ilişkilerin bozulması ve ardından gerçekleşen aile parçalanması, çocukların sosyalleşme süreçlerini olumsuz olarak etkilemektedir. Bundan ayrı olarak, çocukların sokakta çalışması ve sokak çocukluğu olgusu da; aile işsizliğinin ve yoksulluğun toplumsal alandaki bir tezahürü olarak ortaya çıkmaktadır. Bir anlamda ekonomik dezavantajlılık durumu, çocukları eğitim kurumları yerine sokaklara yöneltmektedir. Bu da, çocukların aile işsizliği ve yoksulluğundan en çok etkilenen kesimi oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Görsel ve yazılı basında çıkan, kamu görevlilerine atfen “bazı ailelerin suç çeteleri ile işbirliği yaptığı” (Alhan, 2005) şeklindeki açıklamalar da, ekonomik sorunların bazı aileleri sürüklediği içler acısı tabloyu veya diğer bir deyişle tüyler ürperten boyutunu ortaya koymasından oldukça dikkat çekicidir. Bu gün artık, göç ve yoksulluk ile ilintili olarak ortaya çıkan “çocuk işçiliği” ve “sokak çocuğu” olgusu, çocukların suçlu olma süreçlerinde etkili olan iki temel risk faktörünü oluşturduğunu rahatlıkla ifade edebilmekteyiz. Bu çerçevede; Diyarbakır’da sokak çocuğuna/sokakta çalışmaya neden olan faktörler ile sokak çoğu ve suçluluk arasındaki ilişkiyi saptamaya yönelik yapılan bir çalışmada (Erkan v.d., 2002: 63, 68); sokak çocuklarının % 98’inin sonradan kente göç ettikleri ve bunların % 17’sinin suç işledikleri tespit edilmiştir. Çünkü yoksulluk ve işsizlik, çocuğun sokağı

mesken edinmesinde temel bir rol oynamaktadır. Genelde, göç eden ailelerin çocukları küçük yaşlarına rağmen evin geçimini yüklenme sorumluluğunun altına girmektedirler. Bu durum da, çocukları sokağın bünyesinde taşıdığı tüm risklere maruz kalmasına yol açmaktadır. Üstelik, geleneksel toplumlarda güçlü bir denetim unsuru olan “aile denetimi” de zayıflayarak, bireylerin daha özgür ve rahat hareket edebilme imkanına sahip olmalarını doğurmaktadır. Sonuçta, aile kurumunun kendi bünyesinde taşıdığı değer ve güç ilişkileri, denetim mekanizmaları ve sosyalleşme süreci yerini sokağın alt-kültürüne terk edebilmektedir. Sanders (1999:167)’in çete üyelerine ilişkin olarak belirttiği; “bu çocukların çoğu için artık aile, temel birim olmaktan çıkmıştır. Onun yerini, sokakta, mahalledeki çocukların oluşturduğu yapay bir aile alır” yaklaşımı, sokakları mesken edinen sokak çocukları ve sapkın gruplar için de genelleştirmek mümkündür. Sokaklar sadece suç işlemek açısından değil, aynı zamanda suç mağduru olma açısından potansiyel riskler içermektedir. Çocuklar bu riskler içeren sokaklarda sosyalleşmekte ve şiddeti öğrenerek zaman süreci içerisinde suç çetelerinin birer üyesi haline gelebilmektedirler. Bazı ailelerin, çocuklarının ev dışı yaşam biçimleri ile ciddi olarak ilgilenmedikleri bir gerçektir. Bu çerçevede, hatta bazı ailelerin çocuklarının sapkın ve suç davranışı içerisine girmelerine sessiz kaldıkları, görmezlikten geldikleri ve hatta çocuklarını bazı suç çetelerine kiraladıkları da bilinmektedir.

Yukarıdaki suç modelinde ele alınan diğer bir kavram da, **sosyal düzensizlik** veya **organizasyonsuzluktur**. Kent ortamında ergen ve gençlerin şiddete eğilimli olmalarında göç ile birlikte kent nüfusunun aşırı bir şekilde büyümesinin yarattığı karışıklık, anomi, çöküntü ve düzensizlik gibi etkenlerin de önemi yadsınamaz. Bu çerçevede, fiziksel ve sosyal çevre ile suçluluk arasındaki ilişkiyi merkeze alan ekolojik kuramlar, günümüz Türkiye’inde artan suç veya şiddet olaylarının analizinde kullanışlı bir çerçeve sunabilmektedir.

Bilindiği gibi Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinden güvenlik gerekçesiyle gerçekleşen göçler genelde büyük kentlere yönelmiştir. Göç ile birlikte çok sayıda kentin nüfusu aşırı bir biçimde artmıştır. Aşırı göç nüfusunun bazı kentlerde disorganize yapılar yarattığı veya yeni gecekondu bölgeleri oluşturduğu bilinmektedir. Örneğin göç ile birlikte yaklaşık olarak 10 yıl gibi bir sürede nüfusunu üçe katlayan Diyarbakır, şu an adeta disorganize bir kent görünümünü sunmaktadır. Bu kentin bazı bölgeleri, suç ve sapkın eylemlerinin yoğunluklu olarak gerçekleştiği adeta çöküntü alanlar olarak dikkat çekmektedir.

Bayhan, anomik kentleşme ile suç eylemleri arasında bir ilişkinin var olduğunu ileri sürerek, göç ile birlikte gereken önlemler alınmadığından,

kentlerde çok sayıda suç çetelerinin ortaya çıktığını belirtmektedir (Bayhan,1997:188). Yavuz (1996) da, gerçekleşen yoğun ve düzensiz göçlerin, bazı kentlerde (Mersin, Adana, Diyarbakır v.b) çok sayıda göç mahallerinin oluşmasına yol açtığı hususuna dikkat çekerek, bu kentlerde artan suç oranlarının da aynı şekilde göç edilen ve işsizliğin yoğun olduğu bu yerleşim yerlerinde gerçekleştiğini iddia etmektedir (aktaran Bayhan,1997:188).

Kriminolojik literatürde, suç eylemleri ile sosyal ve fiziksel çevre arasındaki ilişkiyi çözümleyen ilk kuramın, sosyal ekoloji veya Chicago ekolü olduğu söylenebilir. Sosyal ekolojik kuramı, 1860-1910 yılları arasında göç ve sanayileşme sonucunda nüfusu aşırı bir şekilde büyüyen Chicago kentinin karşı karşıya geldiği sosyo-ekonomik kültürel ve demografik sorunları tanımlama çabasından doğmuştur. Kuramın ilk öncüleri Park ve Burgess'tır. Bu yaklaşım, daha sonraları Clifford Mc Kay ve Henry Shaw tarafından suç araştırmalarına uygulanarak geliştirilmiştir (Bohm,1997:72). Bu kuram, yukarıda da belirtildiği gibi; Chicago kentinde yapılan araştırma bulgularına dayanarak geliştirilmiştir. Chicago kenti, 1833 yılında 4.100 düzeyinde olan yerleşmeci sayısı aldığı göç sayesinde, 1890'e gelindiğinde nüfusu 1 milyona ulaşmıştır ve 1910 yılında da 2 milyonu aşacak şekilde büyümüştür. Ancak, büyük umutlarla buraya göçe edenler, göç ettikleri yerlerde büyük bir hayal kırıklığı yaşamışlardır. Aşırı işgücü, kötü çalışma koşulları ve sağlıksız iskan bölge ve yerlerde ikamet etme gibi olumsuzluklar, göç edenler için ciddi sorunlar teşkil etmiştir. Bu nedenle; gittikçe büyüyen ve ağırlaşan sorunlar, suç ve alkolizm, uyuşturucu ve fahişelik gibi sapkınlık oranlarında ciddi artışların meydana gelmesine neden olmuştur (Lilly, Cullen ve Ball,1995: 38- 39). Bu nedenle 1920'li yıllarda Chicago Üniversitesinde çalışan sosyal bilimciler, sosyal çözülmenin veya düzensizliğin olduğu yerleşim yerlerinde/mahallelerinde, geleneksel değerlerin yerini suçlu değerlerin aldığını gözlemlemişlerdir (İçli, 1998:85).

Aynı şekilde yoğun göçler sayesinde Diyarbakır kenti - hiç kuşkusuz Diyarbakır kenti 1990'li yılların Chicago kenti ile burada karşılaştırılmaz-bünyesinde çok ciddi sorunları barındırır düzeye geldiği veya suç kültürünün gelişmeye başladığı söylenebilir. Gereken önlemler alınmadığı takdirde Diyarbakır kentini bekleyen çok ciddi risklerin olduğu bir gerçektir. Özellikle muhafazakar değerlerin güçlü olduğu Diyarbakır'daki son yıllarda çok ciddi bir şekilde artış gösteren fuhuş olgusu bu açıdan oldukça düşündürücüdür. Bu konuda önemli bir çalışma niteliğinde olan " Güneydoğu'da Fuhuş: Olaylar- Belgeler- Röpartajlar- 1" adlı araştırma, Diyarbakır'da fuhuşun nasıl büyüyen bir sektöre dönüştüğünü ayrıntılı bir şekilde gözler önüne sermektedir (Sümbül, 2004). Yoğun göç alan kentlerde

uyuşturucu kullanımının da artabileceğini şimdiden tahmin etmek mümkündür. Çünkü, göçün yarattığı disorganize alanlar bir anlamda fuşun, uyuşturucu kullanımının, serseriliğin, vandalizmin gelişimi için elverişli zeminler üretmektedir. Bu çerçevede sosyal düzensizlik veya ekolojik kuramlara göre, sosyal düzensizlik en çok kentlerde ortaya çıkmakta ve dolayısıyla kentler, suç eylemlerinin döllendiği mekan işlevini görmektedir.

Sosyal organizasyonsuzluk kuramı; heterojen yapı, çöküntü bölgeleri, sosyal hareketlilik, sanayileşme ve kentleşme gibi değişkenlerin, doğrudan veya dolaylı olarak suçluluk üzerindeki etkilerine odaklanmaktadır. Shaw ve McKay (1969)'e göre; şehir yaşamını karakterize eden yoksulluk, kültürel heterojenlik ve fiziksel hareketlilik gibi unsurlar sosyal çözülmeye yol açmaktadır. Aynı şekilde bu faktörler, bireylerin toplumsal değerlere olan bağlılığını zayıflatarak, onları suç işlemeye yöneltmektedir (aktaran Ellis ve Walsh, 2000:354).

Suç ve kent üzerine odaklanan Chicago araştırmacıları, sosyal düzensizlik faktörü ile ilintili olarak şu gelişmelerin ortaya çıktığını ileri sürmektedirler: a) çocuklar üzerinde sosyal denetimin zayıflaması, b) suçlu davranışın genelde ebeveynler ve komşular tarafından meşru görülmesi, c) suç işlemek için çok sayıda fırsatın olması, d) meşru iş ve eğitim olanağının azlığı. Sosyal düzensizlik kuramının son dönemdeki temsilcilerinden olan Sampson ve Groves ise sosyal disorganizasyonun göstergeleri olarak şu faktörlerin altını çizmektedirler: a) yerleşimcilerin düşük düzeyde bir ekonomik yapıya sahip olmaları, b) aynı yerleşim yerinde çok farklı etnik grupların varlığı, c) yüksek düzeyde yerleşimci hareketliliği, d) ailelerin fonksiyonunu kaybetmesi ve e) kentleşme (Bohm,1997:74). Sosyal düzensizlikle ilintili olarak belirlenen bu faktörler, suç ve suçlulukla ilişkili faktörlerdir. Sosyal düzensizlik kuramı; disorganize olmuş toplumlarda, geleneksel sosyal denetim unsurlarının zayıfladığı ve kriminal alt-kültürün gelişmesinin kolaylaştığı gerekçesiyle suç işleme olasılığının daha yüksek olduğunu öngörmektedir. Özellikle kentlerin; çöküntü, geçişken, heterojen ve yoksul bölgeleri, suç oranlarının yüksek olduğu yerlerdir. Bu faktörler açısından yoğun göç alan kentlere bakıldığında, bu kentlerdeki artış eğilimini sergileyen suç ve şiddet eylemlerinin nedenlerini ortaya koymak daha kolaylaşacaktır.

Şiddet suçlarının analizinde kullanılan diğer bir unsur da, **şiddet alt-kültürünün** varlığıdır. Şiddet alt-kültür kuramı, Marvin Wolfgang ve Franco Ferracuti (1982) tarafından 1960'li yıllarda geliştirilmiştir. Şiddet alt-kültürü kuramına göre, şiddet davranışı alt-kültürel normatif tanımlara bağlı olarak ortaya çıkmakta ve bu sebeple bir kültürel arka plana sahiptir. Onlara göre bu normlar bazı ülkeler, sınıflar, ırksal ve etniksel grupların sosyal

koşullarına özgü olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle bu kuram şiddet suçunun, sosyal yapısal bir açıklamasını sunmaktan çok kültürel bir analizini (spesifik sosyal koşullardan çok değer, normlar, inançları vurgulamaktadır) sunmaktadır (Conklin, 1989:222).

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde özellikle kan davası ve namus cinayetlerine ilişkin daha önceden de bir alt-kültürün varolduğu bilinen bir gerçektir. Bu çerçevede, bölgede şiddet alt-kültürünün önemli bir unsuru niteliğinde olan silahlara sahiplilik oranının da diğer bölgelere kıyasla daha yüksek olduğunu tahmin etmek zor değildir. Ancak bölgede yaşanan terör olayları ve onunla ilintili olarak ortaya çıkan olumsuzluklar, halihazırdaki şiddet alt-kültürünü daha da besleyerek onu genel/yaygın bir kültürel forma dönüştürmüştür. Bu çerçevede terörle mücadele kapsamında yoğunluk kazanan çatışmalar, göz altılar, faili meçhul cinayetler ve bazı hukuk dışı uygulamalar, şiddet kültürünün daha da gelişmesini ve şiddetin sıradanlaşmasını sağlamıştır. PKK örgütünün, halkı siyasal iktidara karşı top yekün bir savaşa zorlamaya kalkışması ve kendisine destek vermeyenleri cezalandırmaya çalışması gibi uygulamalar da bölgede, şiddet alt-kültürünün gelişmesine katkı yapmıştır. Bu gerçeklerin yanı sıra köy kurucularının, bölge halkına karşı gerçekleştirdikleri hukuk dışı uygulamalar da buna eklendiğinde, gerek tehdit ve gerekse güvenlik gerekçesiyle köyünü terk etmek zorunda kalan insanlarda mevcut koşullara karşı bir isyan ve öfke patlamasına yol açmıştır. Tüm bu olumsuzluklar; çocukların ve ergenlerin sosyalleşme sürecini ciddi bir biçimde etkilemiştir. Bu durum da, göç edilen kentlerde bir şiddet kültürünün gelişmesine elverişli bir zemin sağlamıştır.

Şiddet alt-kültürünün, kentlerde ve özellikle de kentin belirli bölgelerinde daha yaygın olarak deneyimlendiği bir gerçektir. Sokakta çalışan veya sokak çocuğu olan çocukların, sokaktaki bu aşırı şiddet pratiklerini ve suç kültürünü öğrenme olasılıkları oldukça yüksektir. Bu çocukların ekonomik güçlüklerden dolayı, sokaklarda çalışmak zorunda kalmaları onların aile denetiminden uzak kalmalarını doğurmakta ve bu durum da, bireylerin suç çetelerinin tuzağına düşmelerine yol açmaktadır. Sosyal öğrenme, sosyal kontrol, gelişimsel ve yaşam seyri gibi çok sayıda suç kuramı da, bireylerin çocukluk dönemlerindeki sosyalleşme biçiminin, şiddet veya suç davranışlarına eğilimli olup olmamalarında merkezi bir öneme sahip olduğunu ileri sürmektedir.

Burada, günümüzde artış eğilimini sergileyen şiddet olaylarının temelinde bir şiddet alt-kültürünün var olduğu ve aynı şekilde bu kültürün, suç davranış kalıplarını üretme ve meşrulaştırma gibi bir fonksiyonu da yerine getirdiği ileri sürülebilir. Bölgede bir suç veya şiddet alt-kültürünün gelişmesinde de, siyasal iktidarın terör hareketleriyle olan mücadelesi veya

terör örgütlerinin bölgede yıllarca sürdürdükleri silahlı çatışmanın çok büyük bir katkısı olduğu inkar edilemez. Çatışma ve illegalitenin hız kesmediği bu dönemde illegalite, bazı bölgelerde gündelik yaşamın kurucu bir unsuru haline gelmiştir. Bu da, yasal süreçlere ve kurumlara olan bağlılığı önemli ölçüde zayıflatmıştır. Şiddet ve suç kültürünün, bu zemin üzerinde boy gösterdiğini söylemek mümkündür. Ebeveynlerin, geleneksel değerlere karşıt olarak yükselen bu eğilimlere ve kültüre karşı bir direnç gösteremediği de bir gerçektir. Bu çerçevede bölgede; aile kurumu, çocuk üreme fonksiyonu dışında çoğu işlevini kaybetme riski ile karşı karşıya gelmiştir. Özellikle çocuğun sosyalleşme sürecinde akran grupları, aile kurumunun yerini almaya başladığı yer yer gözlemlenmektedir.

Özetle yasaların ihlalinin, çatışma ortamlarında daha kolaylıkla öğrenildiğini ileri sürmek mümkündür. Öğrenim ve okullaşma düzeyinin de düşük olduğu bölgede, yasalara uyma konusundaki bilinç düzeyinin düşük düzeyde kalacağını öngörmek mümkündür. Bir anlamda bölge koşullarının, bireylerin yasal sürece saygılı olmalarını sağlayıcı veya bu konuda bilinçlenmelerini gerçekleştirecek güçlü bir sosyalleştirici mekanizmayı içermediği söylenebilir. Bu çerçevede; suç alt kültürünün, ergen ve gençleri cezp eden özellikleri ile bölgede alternatif bir statü kaynağı sağladığını gözlemlemek mümkündür.

Suç veya şiddet olaylarının analizinde kullanılacak önemli kavramlardan biri de, **sosyal sermaye** (social capital)'dir. Sosyal sermaye, toplumun değersel ve normsal bütünleşme düzeyine gönderme yapan bir kavramdır. Bu anlamda, toplumun denge veya konsensüs yapısını temsil etmekte ve illegal davranış biçimlerini yadsıyıcı bir işlevi yerine getirmektedir.

Fukuyama toplumsal sermayeyi; "aralarında işbirliğine izin veren bir grubun üyelerince paylaşılan, yazılı olmayan bir dizi değerler ve normlar olarak "tanımlamaktadır. Genelde toplumbilimciler tarafından, "toplumun ortak değerler bütünü olarak" tanımlanan toplumsal sermaye ile suç arasında yakın bir ilişkinin varlığından söz eden Fukuyama bu ilişkiyi şu şekilde açıklamaktadır: "Toplumsal sermayeyi bir grup insan arasındaki ilişkide var olan işbirliğini sağlayıcı normlar olarak tanımlarsak, buna bağlı olarak suç da toplumsal sermayenin yokluğu anlamına gelecektir, çünkü topluluk normlarına yapılan saldırıyı temsil eder". Resmî yasaların aksine resmî olmayan kuralları tanımlayan toplumsal sermayenin Fukuyama'ya göre tüm toplumlardaki en önemli kaynağı ise, ailedir (Fukuyama, 2000: 22-33).

Sosyal sermayenin merkezi özelliği ise, güvendir. Güven, karşılıklı sosyal ilişki ağlarının kurulmasını sağlayan ve cemaat üyeliği tarafından

deneyimlenebilen karşılıklı bir mübadeleyi tanımlamaktadır (Galca, Karpati ve Kennedy; 2002:1374). Güven kavramına ilişkin bu tanımlama, toplum içerisinde bireylerin birbirlerine güven duyma düzeyinin, sosyal sermayeye ilişkin önemli bir gösterge olduğunu göstermektedir. Bu nedenle toplumsal sermayeye ilişkin olumsuzlukların ortaya çıkıp çıkmadığını saptamak için; aile ve güven konusunda meydana gelen gelişmelere bakmak gerekmektedir. Çünkü, toplumsal sermayenin karşıtı, toplumsal bozulmadır. Bu çerçevede suç, ailelerin çözülmesi, uyuşturucu kullanma, intihar olayları v.b göstergeler toplumsal bozulmanın önde gelen işaretleridir. Bu göstergelere ilişkin oranlardan hareketle toplumsal sermayenin zayıflığı ve güçlülüğü hakkında bir fikir yürütmek mümkündür. Fukuyama da, Amerika toplumunun 1950'lerden 2000 yılına doğru olan süreçte, toplumsal sermaye alanında yaşanan olumsuzlukları veya toplumsal sermaye zayıflamasını üç unsur üzerinden çözümlemeye çalışmaktadır: Suç, aile ve güven (Fukuyama, 2000: 30).

Sosyal sermayeye ilişkin yaklaşımlardan hareketle, sosyal sermayenin güçlü olduğu toplumlarda şiddet ve suç olaylarının daha az gerçekleşeceğini ileri sürmek mümkündür. Diğer bir ifade ile, Türkiye genelinde ve özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki suç ve şiddet olaylarında görülen artış, toplumsal sermayenin düşüşe geçişin önemli bir göstergesi olmaktadır. Özellikle boşanma oranlarına ilişkin gerçekleşen rakamlar³ ve güven duyma düzeyinde yaşanan sorunlar, sosyal sermayeyi tüketme yolunda mesafe aldığımızı göstermektedir.

Japonya'daki suçluluk üzerine yapılan araştırmalar, Japonya'daki düşük suçluluk oranını nedenlerinin büyük ölçüde sosyal sermaye göstergelerinin yüksekliği ile açıklamaktadırlar (Thornton ve Endo; 1992; Komiya, 1999; Aki ve Gary, 2004; Finch, 2001; Tsushima, 1996). Bu araştırmalardan bazıları; güven, dayanışma, aile ve grupsal bağlılık gibi toplumsal sermayeye ilişkin göstergelerin Japonya'da gelişmiş/endüstrileşmiş batı ülkelerine kıyasla daha yüksek olmasının, Japonya'daki düşük suçluluğun önemli nedenlerini oluşturduğunu ileri sürmektedir.

Yoğun göçün gerçekleştiği ve disorganize bölgelerde sosyal sermayenin azalacağını kestirmek mümkündür. Çünkü nüfusun yoğun göç aldığı kentler aynı zamanda sosyal çözülme riski içermektedir. Özellikle çatışma koşullarının yarattığı güvensizlik ortamı da, bir güven bunalımını yaratarak, bu değersel çöküşü hızlandırmaktadır. Bireylerin birbirlerine karşı daha az

³ Ankara Ticaret Odası'nın (ATO) "Neler Oluyor Bize" adlı araştırmasına göre; 2000'de 131 bin 814 olan boşanma sayısı, 2001'de 150 bin 110, 2002'de 153 bin 409 ve 2003 yılında 185 bin sayısına yükselmiştir (Yaşar, 2005).

güven duydukları, ebeveynlerin çocuklarına karşı sorumluluklarını yerine getiremedikleri, bireylerin toplumsal sorumluluklarından kendilerini yalıtmaları, yardımlaşma ve dayanışma duygusunun zayıflaması gibi gelişmeleri, toplumsal sermayeye ilişkin olumsuz göstergeler olarak göstermek mümkündür. Sosyo- kültürel değerlerin çözülmesinde, PKK'nın benimsediği ulusal Marksist ideolojinin etkisi de yadsınmaz. Bu nedenle sosyal çöküntü alanları, sosyal sermayenin zayıfladığı ve dolayısıyla aynı zamanda sosyal denetimin zayıfladığı yerleşim yerleri ve bölgeleridir. Bu da sosyal çözülme, sosyal sermaye ile sosyal denetim arasında yakın bir ilişkinin varlığını göstermektedir.

Bu çerçevede, toplumsal denetim, toplumsal sermaye ile yakından ilintili olan bir unsur olarak dikkat çekmektedir. **Sosyal denetimin zayıflaması**, önemli bir suçluluk nedenidir. Sosyal denetim kavramı ile suçluluk arasındaki ilişki büyük ölçüde, sosyal kontrol kuramı tarafından formüle edilmiştir. Kriminolojide önde gelen kuramlardan birini teşkil eden sosyal kontrol kuramı; bireylerin aile, din, akraba, okul v.b kurumlar ile sosyo-kültürel değerlere olan bağlılık düzeylerinin zayıflamasının, onların suç işleme veya şiddet davranışı sergileme olasılıklarını arttırdığını öngörmektedir. Aynı şekilde kontrol teorisi yukarıda belirtilen geleneksel kurum ve değerlere bağlılık düzeylerinin güçlü olmasının, onların suç işleme olasılıklarını azalttığını veya suçlulukta caydırıcı/engelleme bir işlevi gördüğünü varsaymaktadır. Sosyolojik ve kriminolojik perspektiften yapılmış çok sayıda araştırma, kontrol kuramının öngördüğü değişkenlere olan bağlılık veya zayıflığın, suçlulukta etkili ve güçlü göstergeler olduğunu ortaya koymuştur (Beirne ve Messerschmidt,1991:432; Seydlitz ve Jenkins; 1998).

Düşük sosyal sermayeye sahip olan toplumlardaki enformel sosyal denetim düzeyi de genelde düşük düzeyde gerçekleşmektedir. Sosyal sermayenin düşük nitelik sergilediği veya azaldığı toplumlarda, şiddet eylemleri artış eğilimi içerisine girmektedir (Galca, Karpati ve Kennedy; 2002:1374). Braithwaite gibi önde gelen kriminologlar, enformel denetim unsurlarının suçlulukta caydırıcı etkisinin, formel kurum ve süreçlerden daha etkili olduğunu ileri sürmektedir. Bu çerçevede Braithwaite (1989), cemaat değerlerinin güçlü olduğu Japonya, Çin ve benzeri ülkelerdeki suç oranlarının ABD gibi bireyselleşmenin geliştiği ülkelere kıyasla daha az gerçekleştiğini ileri sürmektedir. Çünkü ona göre; cemaatçilik veya toplumsallık, bireysel konforu gözetken bireyselleşmenin aksine, yoğun düzeyde karşılıklı bir bağımlılık ilişkisi, karşılıklı güven ve sorumluluk duygusu ile toplumsal bağlılığı gözetken bir içerime sahiptir (benzeri görüş için bkz: Barak, 1998:203).

Braithwaite, bazı Asya kültürlerinin önemli özelliklerinden olan; karşılıklı dayanışma, ailecilik ve toplumsallık unsurlarına dikkat çekerek, bu unsurlarla söz konusu toplumdaki düşük suç oranları arasında bir bağlantı kurmaktadır. Bu çerçevede Braithwaite'a göre, hem tarihsel ve hem de kültürler arası bağlamda suç, güçlü aile ve toplumsallık duygusunun olduğu toplumlarda en iyi şekilde kontrol edilebilir (Braithwaite, 1989). Özellikle suç ve sapkın eylemler üzerinde enformel kontrol unsurlarının, formel unsurlara kıyasla daha fazla caydırıcı olduğuna dikkat çeken Braithwaite, caydırıcılıkla ilgili yapılan araştırmaların, cezanın kesinliği ile suç arasında mantıksal olarak bir ilişkiyi ortaya koymasına karşın, bulgusal olarak bu ilişkinin çok az desteklendiğini ileri sürmektedir. Bir anlamda ona göre; aile üyeleri, akrabalar, arkadaşlar veya birlikte olunan gruplar tarafından empoze edilen müeyyideler ve geleneksel denetim unsurları, uzaktan gerçekleştirilen yasal otoriteye oranla suçlulukta daha caydırıcı bir etkiye sahiptir. Bu, yakın aile üyelerinin gözetledikleri itibar olgusunun, kriminal adalet sisteminin yaptırımından daha etkili işlediğini ortaya koymaktadır (Braithwaite, 1989:69).

Kontrol kuramının modern öncüllerinden olan Gottfredson ve Hirschi de, suçluluğu "düşük benlik denetimi" (low-self control) kavramı etrafında çözümlenmektedir. Düşük benlik denetiminin, yetişme veya sosyalleşmeye ilişkin yetersizlikler ile bağlantılı olarak ortaya çıktığı belirtilmektedir. Bu çerçevede, yetersiz düzeyde sosyalleşen bireyler, düşük bir benlik denetimine sahip oldukları için suç işlemeye daha eğilimli olmaktadırlar. İçgüdüsellik (impulsivity), duygusuzluk (insensitivity), fiziksel risk alma (risk-taking), kısa görüşlülük (short-sightedness), sözel beceri yetersizliği (lack of verbal skills) maceraya düşkünlük, suç mağdurlarına karşı kayıtsızlık (acı ve ızdıraplara ilgisizlik), düşük düzeyde bir performans, bencillik, şiddet eğilimli olmak ve ilişkilerde istikrarsızlık (evliliklerin, iş ve arkadaşlıkların sürdürülmesi alanında) gibi faktörler, düşük benlik denetiminin önemli göstergeleridir (Gottfredson and Hirschi, 1996: 39-41; Bohm,1997:105; Barlow, 1993: 575-576). Bireyin içsel ve dışsal denetiminin önemli bir kaynağı olarak veya denetimin kökeni açısından, enformel değerlerin taşıdığı önemi ve üstünlüğü, artık günümüzde çok sayıda sosyal düşünür tarafından hararetle savunulmaktadır. Bu bakış açısı, enformel değer veya sosyal sermaye ile sosyalleşme, kültürlenme ve içsel ve dışsal denetim arasındaki yakın ilişkiye gönderme yapmaktadır.

Şiddet suçluluk modelinde ele alınan son değişken de, **suçlu grupların** varlığıdır. Emniyet görevlilerinin sıklıkla vurguladıkları konuların başında, işlenen suçların organize olduğu yönündeki açıklamalar gelmektedir (Cnntürk, 2005). Sosyolojik ve kriminolojik araştırmalarda saptanan önemli

bir bulgu, arkadaş veya akran faktörünün, önde gelen bir suçluluk göstergesi olduğudur. Bu eksende çok sayıda araştırmacı, günümüzde gerçekleştirilen araştırma bulgularından hareketle, suçlu akranlarla ilişkisinin, suçluluğun en iyi göstergesi olduğunu ileri sürmektedir (Seydlitz, Jenkins;1998:64). Ergenlerin çoğunun suça eğilimlerinin bir grup süreci ile başladığı (Siegel,1989:189) ve bu sebeple suç eyleminin grupsal bir karakteristiğe sahip olduğu ileri sürülebilir.

Belirli suç türlerini işleyen bazı suçluların, arkadaşlarının da kendileri gibi büyük bir kısmının suçlu oldukları söylenebilir. Gasp suçundan tutuklu olanlar üzerinde yapılan bir araştırmada, gaspçıların % 80'i birlikte oldukları arkadaşlarının da suçlu oldukları veya suç işlediklerini belirtmişlerdir (Kızmaz, 2005). Sosyal öğrenme kuramı, arkadaş veya akran grubunun suçluluktaki etkisini vurgulayan kuram olarak dikkat çekmektedir. Suçlu akran grupları, suçlu davranış için bir sosyal bağlam fonksiyonu görmektedir. Bireylerin suç işlemede etkili olan; suç motivasyonu ve rasyonelleştirme süreçleri akran grupları içerisinde daha kolaylıkla deneyimlenmektedir. Bu nedenle, akran grubu bireylerin suç işlemede etkili bir gösterge olarak dikkat çekmektedir (Kim ve Goto, 2000).

SONUÇ

Bu çalışmada, ülkemizdeki şiddet ve suç olaylarının önemli bir oranın göç nedeniyle büyük kentlere yerleşen veya götürülen çocuk ve gençler tarafından işlendiği tezi savunularak, göç ile suçluluk arasındaki ilişkiye dikkat çekilmek istenmiştir. Ayrıca, çalışmada Doğu ve Güneydoğu Bölgesinde terör ile mücadele sürecinde, şiddetin gündelik yaşamın sıradan bir unsuru olmaya başladığı ve bunun da şiddetin kanıksanmasını doğurduğuna işaret edilmiştir. Bu yaklaşım ile ilintili olarak “toplumsal sermayeyi” zayıflatan bir “şiddet alt-kültürünün” göç bölgelerinde geliştiği ileri sürülmüştür. Bu çerçevede, Türkiye’de artan şiddet veya suç olaylarının temelinde sosyal sermayenin zayıflaması ile paralel bir biçimde etkinliğini kaybeden enformel sosyal denetim faktörünün yattığı yaklaşımı yer yer savunulmuştur. Ayrıca; çatışma, göç, kentleşme, sosyal çözülme ve şiddet alt-kültürünün ortaya çıkması gibi gelişmeler, bireyin yasal sınırlandırılmışlık düzleminde tutum geliştirme olanağını güçleştirdiği vurgulanmıştır.

Bu değerlendirmeler çerçevesinde; yıllarca süren çatışma gerçekliğinin bölge halkını bir yandan siyasal iktidara ve kurumlara karşı mesafeli bir tavır almalarına yol açtığı görüşü belirtilirken, öte yandan da yoğunluk kazanan şiddet eylemleri, yoksulluk, işsizlik gibi faktörlerin de geleneksel değer ve

kurumların aşınmasını yarattığı tezi savunulmuştur. Bu süreçte özellikle; aile, akrabalık ve din gibi geleneksel kurumlar, yaşanan gelişmelerden olumsuz etkilenmiştir. Artık aile kurumunun sosyalleştirme işlevinde, önemli ölçüde bir zayıflamanın meydana geldiği söylenebilir.

Bundan ayrı olarak son dönemlerde, gerçekleşen hızlı bir sosyo-kültürel değişme ve modernleşme sürecinin yarattığı; bireyselleşme, sekülerleşme, kentleşme, cemaat değerlerin çözülmesi, dayanışmanın zayıflaması, çıkarıcı ilişkilerin öne çıkması ve kitle kültürün yayılması gibi gelişmeler de, sosyal sermaye üzerinde zayıflatıcı bir etki yapmıştır. Kısacası, gerek yaşanan olumsuz süreçler ve gerekse de gerçekleşen hızlı değişimler, toplumsal yapıyı ciddi düzeyde dönüşüme uğratmıştır. Suç veya sosyal şiddet olayları da, dönüşüme uğrayan ve sorunsallaşan bu zemin üzerinde uç verdiği ileri sürülebilir.

Terörle mücadele sürecinde gerçekleşen zorunlu göç de, suç ve suçlulukla ilintili olarak yeni ciddi sorunlar ortaya çıkarmıştır: a) tarımcılık ve hayvancılık gibi bir ülkenin önde gelen iki temel sektörü bitme noktasına gelmiştir, b) kentlere yığılan aşırı nüfus kentlerin hem fiziksel ve hem de sosyal yapılarını önemli ölçüde dönüşüme uğratarak anomik kentlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır, c) aile, güven, din gibi önde gelen toplumsal sermaye unsurlarının zayıflamasına yol açmıştır, d) göç edenler açısından işsizlik ve yoksulluk gibi çok ciddi ekonomik sorunlar veya dezavantajlar yaratmıştır ve e) başta sokak çocukları, suç ve şiddet eylemleri olmak üzere çok ciddi sosyal problemlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Geline nokta ülkemizde artan şiddet olaylarının artık, siyasal şiddetin yerini sosyal şiddete bıraktığını/terk ettiğini göstermektedir.

Göç ve siyasal şiddet eylemleri ile ilintili olarak geliştirilen şiddet modelinde; gerilim, sosyal düzensizlik, yoksulluk, işsizlik, sosyal sermaye ve sosyal denetimin zayıflaması ile suçlu akran grupların varlığı gibi faktörlerin birbirini etkileme süreci içerisinde, suç ve şiddet eylemlerinin krimonejenik kaynakları olarak ele alınmıştır. Ancak bu olumsuz faktörlerin tümünün ortak bir özelliği, sosyal sermayeyi ve sosyal denetimi zayıflatan bir etkide bulunmalarıdır. Gelecekte bu olumsuzlukların daha büyük boyutlu problemler yaratacağı tahmin edilmektedir.

Göç ve yoksullukla birlikte bireylerin sosyo-kültürel değer ve kurumlara olan bağlılıklarının zayıflaması bu sebeple, suçluluk açısından önemli riskler ortaya koymaktadır. Bireyin hem dışsal hem de içsel kontrol düzeylerinde meydana gelecek zayıflama, onu legal tutumlar sergileme noktasındaki duyarlılık ve sorumluluk bilincini yaralamakta ve suç işlemeye karşı korunaksız hale getirmektedir.

Ülkemizde ve özellikle de Güneydoğu bölgesinde yaşanan dramatik değişmelerin suçluluk oranında yol açtığı artış dikkate almak gerekmektedir. Görünen o ki, hızlı sosyo-kültürel değişmeler, şehir alanlarında ikamet eden ergen ve gençlerin sosyalleşme süreçlerini etkileyerek onların geleneksel sosyal rollerini terk etmelerini ve davranışsal kontrolleri üzerindeki denetimlerinin yıkılmasına/zayıflamasına yol açmaktadır. Bu gün gözlemlediğimiz; güven, dindarlık, akrabahk ve komşuluk değerlerinin çözülüşü, artan bireysellik ve boşanma oranları ve toplumsal denetimin zayıflaması gibi gelişmeler, toplumsal sermayenin zayıfladığının önemli göstergeleridir. Sosyal sermayenin zayıflamasında yoksulluk, işsizlik ve eşitsizlik de etkili faktörler olarak dikkat çekmektedir.

SUMMARY

This research focuses on the proliferation of crimes and violence in Turkey and especially Eastern Anatolia in this decade. This research aims to analyze the primary reasons leading to commit crime and violence as a result of long lasted conflict in the region those have gave rise to destitution, migration, and unemployment in respect to the premise claiming a transition from political violence to social one. In addition, it is claimed that, depending on the primary reasons the realization of the transition in socio-cultural structure have weaken the social capital and social control that crime flourish itself on this structure as a phenomenon. In this respect, the rapid rise in the phenomena of the violence and crime in the country have analyzed with the theories on tension, subculture, social control, and social disorganization in the light of the concepts, including "blockage of legitimate interest", "subcultural violence", "diffusion in social solidarity" and, "social disorder". Briefly, it is asserted that long lasted conflict and rising illegality in attaining interests in the Eastern and Southeastern Anatolia have flourished the migration, unemployment, and poverty with empowering a subcultural violence that enables to commit crimes easily.

KAYNAKÇA

- Alhan, Ercüment (2005), "İstanbul'un Suç Dosyası Kabarık", www.cnnturk.com.tr
- Aki Robert, Lafree Garry, (2004) "Explaining Japan's Postwar Violent Crime Trends", *Criminology*, Vol. 42, Issue 1, p179, 32p.
- Aktay, Yasin (1999), **Güneydoğu'da Hızlı Göç Yollarında Modernleşme ve Kadın: Siirt'te Toplumsal Kalkınma Projesi (TOKAP) Örneği**, Konya, www.angelfire.com
- Aydın, Zülfikar A (2005), "Kapkaççı Adaylarına çıkış Yok" Sabah gazetesi
- Barak, Gregg (1998), **Integrating Criminologies**, Allyn and Bacon USA.
- Barlow, Hugh D. (1993), **Introduction to Criminology**, USA:Harper Collins College Pub.
- Bayhan, Vehbi (1997), "Türkiye'de İç Göçler ve Anomik Kentleşme",**II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Toplum ve Göç**, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayını
- Bohm, Robert M. (1997), **A Perimer On Crime And Delinquency**, USA: Wadsworth Pub.
- Bozkurt, Gökhan (2005), "Kapkaçın Temelinde Sokak Çocukları Var" cnnturk.com.tr
- Braithwaite, John, (1989), **Crime, Shame and Reintegration**, Cambridge Univ. Pres,USA
- Conklin, John E, (1989), **Criminology**, New York : Macmillan
- Daly Martin, Margo Wilson ve Shawn, Vasdew (2001), "Income Inequality and Homicide Rates In Canada and United States",**Canadian Journal of Criminology**,Vol.43, Issue,2
- Deutsch Joseph Deutsch, Uriel, Spiegel, Joseph, Templement (1992) "Crime and Income Inequality: An Economic Approach", **Atlantic Economic Journal**, Vol.20, N.4
- Erdoğan, Necmi (2002), **Yoksulluk Halleri: Türkiye'de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri** (Editör, Necmi Erdoğan), İstanbul: Demokrasi Kitaplığı Yayınevi
- Erkan, Rüstem, Mahzar Bağlı v.d. (2002), "Sosyal Çevrenin Çocuk Suçluluğuna Etkisi Ve Diyarbakır Örneği", **I. Ulusal Çocuk Ve Suç: Nedenler ve Önleme çalışmaları Sempozyumu**, Ankara: UNICEF
- Finch, Andrew (2001), "Homicide in Contemporaray Japan", **British Journal of Criminology**, 41,2: p 219-235

- Fukuyama, Francis (2000), **Büyük Çözülme: İnsanın Doğası ve Toplumsal Düzenin Yeniden Oluşması**, İstanbul: Sabah Kitapları
- Galca, Sandra, Adam Kärpati ve Bruce Kennedy (2002), Social Capital and Violence in The United States, 1974-1993, **Social Science & Medicine**, 55, 1378-1383
- Gottfredson, Michael R. ve Travis Hirschi (1990), **A General Theory of Crime**, Stanford University Pres, Stanford
- Hancı İ.Hamit, Ekin Aktaş, ve Eren Akçipek (1996), "İç Göçlerin Çocuk Suçluluğuna Etkisi". **Eğitim Dergisi.**, Ege Üniv. Edebiyat Fak.Yayımlı,1, www.kriminoloji.com
- Hancı, İ. Hamit (1999), "Çocuk Suçluluğuna Yol Açan Sosyal Bir Yara: İç Göçler ve Çarpık Kentleşme" **Hekim ve Yaşam "İzmir Tabip Odası Bülteni"**, Sayı:6, pp.24-28 www.kriminoloji.com
- İşık, Oğuz ve M. Melih Pınarcıoğlu (2001), **Nöbetleşe Yoksulluk: Gecekondulaşma ve Kent Yoksulları: Sultanbeyli Örneği**, İstanbul: İletişim Yay.
- İçli, Tülin G. (1998), **Kriminoloji**, Ankara: Bizim Büro Yayınevi
- Karatay, Abdulah v.d (2000) "İstanbul'un Sokakları ve Çalışan Çocuklar", **1.İstanbul Çocuk Kurultayı Araştırmalar Kitabı** (Edit:Sevgi Usta Sayita ve Mustafa R. Şirin), İstanbul: İstanbul Çocukları Vakfı Yay.
- Keklikçi, Murat ; Yıldız Ateş (2005), "**Kiralık Kapkaççılar Ailelerine Teslim**", Sabah Gaz.
- Kelly, Morgan (2000) "Inequality and Crime", **Review of Economics&Statistic**, Vol.82, Iss.4
- Kızmaz, Zahir (2005), "Gasp Suçunu İşleyenler Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Elazığ E Tipi Cezaevi Örneği", **Sosyoloji Dergisi**, İzmir: Ege Üniv. Yayınları (Yayında)
- Kim, Tia E., Sharon G. Goto, (2000), Peer Delinquency and Parental Social Support as Predictors of Asian American Adolescent Delinquency, **Deviant Behavior: An Interdisciplinary Journal**, 21:331
- Komiya, Nobuo (1999), "A Cultural Study Of The Low Crime Rate In Japan", **British Journal of Criminology**, Vol.39, No 3, p 369-389
- Lilly, J. Robert, Francis T. Cullen ve Richard A. Ball (1995), **Criminological Theory: Context And Consequences**, London: Sage Publications
- Merton, Robert (1968), **Social Theory and Social Structure**, Rev.ed. New York: Macmillan

- Ögel, Kültegin, Harika Yücel ve Alper Aksoy (2004), “İstanbul’da Sokakta Yaşayan Çocukların Özellikleri” www.yeniden.org.tr
Radikal(2004), “Sokağın Anatomisi”, www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=134414, 15.11.
- Regoli, Robert M ve John D.Hewitt (1997), **Delinquency in Society, USA:** McGraw-Hill
- Sabah (2004) “Aileden Kiralık Çocuk Kapkaççı”, <http://www.sabah.com.tr/2004/12/08/>
- Sabah (2005), “ Hangi Çete Hangi İstasyonda”
<http://www.sabah.com.tr/ozel/kackac219/>
- Sander Barry (1999), **Öküzün A’sı**, İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Sevinç , Yavuz (1996), “Göçün Yarattığı Suç Şehirleri”, Yeni Yüzyıl.
- Seydlitz, Ruth, Pamela Jenkins, (1998). “The Influence of Families, Friends, Schools, and Community On Delinquent Behavior”, **Delinquent Violent Youth: Theory and Interventions**, (Editor: Gullotta, Thomas P. v.d)
- Shaw, Clifford, R. Ve Henry D. McKay (1969), **Juvenile Delinquency and Urban Areas** (2nd ed.), Chicago: University of Chicago Press.
- Shoemaker, Donald J. (1990), **Theories of Delinquency: An Examination of Explanations of Delinquent behavior**, New York: Oxford University Press
- Siegel, Larry J (1989), **Criminology**, USA: West Publishing Company
- Sümbül, Ahmet (2004), **Güneydoğu’da Fuhuş: Olaylar-Belgeler-Röportajlar- 1**, İst.: Elma
- Thornton, Robert Y. Ve Katsuya Endo (1992), **Preventing Crime In America And Japan**, USA:M.E. Sharpe, Inc
- Tsushima, Masahiro (1996), “Economic Structure And Crime: The Case of Japan” , **Journal of Socio-Economics**, Vol. 25, Issue 4
- Wolfgang, Marvin E, Franco Ferracuti (1982), **The Subculture of Violence: Towards An Integrated Theory in Criminology**, London: Sage Pub

THE FACTORS LEADING TO JUVENILE DELINQUENCY: SCHOOL, FAMILY, DISTRICT, AND SUBSTANCE USE (CASE OF ANKARA)

Özden ÖZBAY*

ABSTRACT

The objective of this study is to examine the relationship between family, school, district, and substance use and such self-reported delinquent behaviors as total delinquency, assault, school delinquency, and public disturbance by using a sample of 1,710 high school students residing in the central parts of Ankara. Findings indicate that the favourable evaluation of teachers, punishment administered at schools, deviant/criminal parents, frequent occurrence of criminal acts in districts, alcohol use, and the choice to not smoke cigarettes are statistically highly significant and consistent variables. Whereas punishment administered at schools, deviant/criminal parents, frequent occurrence of criminal acts in districts, and alcohol use are associated positively with the delinquent acts, favourable evaluation of teachers and not smoking cigarettes are negatively related. When the independent variables were analyzed as block or group (e.g., family, school, district, and substance use), students' substance use (e.g., smoking and alcohol use) and school-related factors have more explanatory power than family- and district-related factors.

Key Words: *Factors, Child, Adolescent, Crime/Deviance, Ankara, Turkey*

ADOLESAN SUÇLARINA YOL AÇAN FAKTÖRLER: OKUL, AİLE, SEMT VE MADDE KULLANIMI (ANKARA ÖRNEĞİ)

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, aile, okul, semt, ve madde kullanımı ile genel adolesan sapması, yaralama, okul ve kamuyu rahatsız edici sapma davranışları arasındaki ilişkilerin Ankara'nın merkezinde yer alan 1,710 lise öğrencisi örneğinde incelemektir. Bulgular, olumlu öğretmen değerlendirmesi, okulda cezalandırılma, sapsmış/suçlu aile,

* Yrd. Doç. Dr., Niğde Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü.

semte sık sık suç olaylarının olması, alkol ve sigara kullanımı gibi bağımsız değişkenlerin istatistiksel olarak oldukça önemli olduğunu göstermektedir. Okulda ceza almak, sapsız/suçlu aileye sahip olmak, oturan semte suç olaylarının sık olması, alkol kullanımı bağımlı değişkenlerle pozitif olarak ilişkili iken, öğretmenin olumlu değerlendirilmesi ve sigara içilmemesi ise negatif olarak ilişkilidir. Bağımsız değişkenler tek tek değilde, aile, okul, semt ve madde kullanımı şeklinde blok veya grup olarak ele alındığında, öğrencilerin madde kullanımı (sigara ve alkol) ve okulla ilişkili faktörler, aile ve semt ile kıyaslandığında, daha fazla adolesan sapsızını açıklayıcı güce sahiptirler.

Anahtar Kelimeler: Faktörler, Çocuk, Adolesan, Suç/Sapsız, Ankara, Türkiye

INTRODUCTION

The topic of delinquency in particular and criminology in general has been one of the neglected topics among sociologists and social scientists in Turkey (Dönmezer, 1983; Green, 2000). Especially, there have been no studies that have examined such social/non-social factors as family, school, district, and substance use together in a comprehensive test with self-reported delinquent behaviors. A deviant or criminal parent, respondents' alcohol use, adolescent physical maltreatment, religiosity, respondents' cigarette use, residential stability, broken family, school failure, family size, classroom size, punishment at school, school change, high delinquency rate in school, fathers' use of alcohol, relations with teachers, proximity of a relative in the district, and a high crime rate in the district are used as independent variables that can have an impact on delinquent behaviors. Existing studies have focused on one or some of the "causes" of delinquency and ignored the others (Dönmezer, 1943; Dönmezer, 1953; Hancı and Ege, 1993; Öztürk, 1997; Taşkıran and Ağaoğlu, 1943; Uluğtekin, 1991; Yavuzer, 1981; with the exception of İstanbul Üniversitesi Türk Kriminoloji Enstitüsü, 1953). Likewise, the same studies have exclusively concentrated on convicted delinquents.

The current study tries to overcome these deficiencies in the following ways: First, some "causes" of family, school, district, and substance use are used to identify which factors are related to such self-reported delinquent behavior as global delinquency, assault, school delinquency, and public disturbance by using a two-stage stratified cluster sampling at the high schools in the central districts of Ankara (n = 1,710). Second, unlike the

The Factors Leading To Juvenile Delinquency: School, Family, District, And Substance Use (Case Of Ankara)

previous studies in Turkey, this study uses self-reported delinquency, avoiding the biases inherent in using samples based on convicted juveniles. Third, although it is not generalizable to Turkish society as a whole, this study tries to give some clues on the proposed topic in a country where there has been lack of knowledge both within and outside of Turkey.

1. LITERATURE REVIEW

Deviant Family: The relationship between family deviance and delinquency is one of the areas that has not received much scholarly attention. Few studies on this topic exist (see Farrington 1996 for a review of studies; Rowe and Farrington, 1997; Sampson and Laub, 1993; Zhang and Messner, 1995). These studies indicated that when family members were involved in some types of criminal acts, their children would be more likely to commit delinquent behavior. For example, from a social control perspective, Sampson and Laub (1993: 96) reported that both mothers and fathers' deviance interrupted effective functioning of family social control. In turn, disrupted family social control enhanced delinquent involvement. Likewise, from a differential association point of view, Sutherland and Cressey (1966) claimed that a criminal parent played an important role in exposing boys and girls to deviant role models and, hence, this leads to more delinquency. In line with the research and theoretical arguments, it is expected that family deviance will be positively associated with delinquent behavior among high school students.

There are few studies on the same issue in Turkey (Dönmezer, 1953; Taşkıran and Ağaoğlu, 1943; Uluğtekin, 1991). All of these studies used the official statistics of delinquents. Their findings indicated that the relationship between a deviant/criminal parent and delinquency was not strong. For example, Uluğtekin (1991) reported that although delinquency and parental criminality were associated, this association was not strong. Therefore, it is hypothesized that a deviant family would be associated positively with delinquency.

Respondents' Alcohol Use: Alcohol use has various negative outcomes for juveniles. One of these detrimental consequences is delinquent behavior (Zhang et al., 1997). Extant literature on the relationship between alcohol use (including drugs) can be subsumed under three major themes: First, alcohol use led to delinquency/crime; second, delinquency/crime led to alcohol use; third, some common cause (e.g., third variable(s)) led to the relationship between alcohol use and delinquency/crime. In the current study, while respondents' alcohol use was used as independent variable, the

present study does not claim or imply that alcohol use causes delinquency. When the recent literature was examined, most studies indicated that the association between alcohol use by juveniles and their delinquent acts were directly related (for example, see Barnes et al., 2002; Fergusson and Horwood, 2000; Huang et al., 2001; Junger et al., 2001; Lanza-Kaduce et al., 1997; Parker and Auerhahn, 1998; White et al., 2002; White et al., 1993; Zhang et al., 1997; see for an exception Welte et al. 2001, see a comprehensive treatment on the issue for Fagan, 1990).

Extant Turkish studies (D.İ.E., 1999; Dönmezer, 1943; Dönmezer, 1953; Öztürk, 1997) indicated that around 10 percent of, accused, suspected, or convicted delinquents used some type of alcohol or drugs (except for Dönmezer, 1943: footnote 23, he reported 22 percent of both alcohol use and smoking). According to a recent report on 24,613 suspected/accused juveniles (D.İ.E., 1999), 50 percent of the accused/suspected juveniles used alcohol, which was the highest category among drugs used. Therefore, it is hypothesized that alcohol use will be associated positively with delinquent behavior.

Maltreatment of Adolescence: On the relationship between maltreatment and delinquent behavior, studies indicated that maltreated juveniles were inclined to engage in more delinquent behaviors (see Brezina, 1998; Hamilton et al., 2002; Heck and Walsh, 2000; Ireland et al., 2002; Simons et al., 2000; Zingraff et al., 1994). In line with these studies, it is expected that maltreatment will have a positive effect on delinquent acts. For instance, Ireland et al. (2002) found that maltreated delinquents, compared to non-delinquents, were more likely to engage in delinquency and drug use.

Studies in Turkey revealed that most juveniles were beaten by their parents (Sümer and Aydın, 2000; Yavuzer, 1981). For example, Yavuzer (1981) reported that 87 percent of juveniles were physically maltreated by their parents. Likewise, Sümer and Aydın (2000) mentioned that 37 percent of street children were beaten by their mothers and fathers prior to leaving their homes. These two findings implied that those kids who were beaten by their parents might solve their problems through, for example, violence or using solvents or engaging in theft. So, it is expected that juveniles who are physically punished by their parents will be more likely to commit delinquent acts.

Religiosity: According to studies on the relationship between religiosity and delinquency, religiosity reduces involvement in delinquent behavior (Baier and Wright, 2001; Beeghley et al., 1990; Tittle and Welch, 1983; Welch and Tittle, 1991). Nevertheless, some other studies did not find such a

The Factors Leading To Juvenile Delinquency: School, Family, District, And Substance Use (Case Of Ankara)

relationship or revealed mixed findings (Benda and Toombs, 2000; Cochran et al., 1988).

Religion is a very important part in the lives of the Turkish people (Dönmezer 1983). Longitudinal studies on the values of the Turkish people (Ergüder et al., 1991; Esmer, 1999) reported that religion plays a crucial role for Turks, as well as family.

In Turkey, very few studies paid attention to the relationship between religiosity and delinquency. Dönmezer (1953) reported that out of 974 convicted delinquents, 47 percent were religious, 53 percent were not religious. Yavuzer's study (1981) revealed that 27 percent of juvenile delinquents attended religious courses while 66 percent worshipped. Also, 94 percent of the parents of the same juvenile delinquents performed religious activities. On the basis of the above studies, it is expected that juveniles with religious parents will be less likely to commit delinquent behavior.

Cigarette Using: There have not been many studies on the association between juveniles' use of cigarettes and delinquent behavior. A few existing studies indicated that if adolescents smoked, they would be more likely to use marijuana, alcohol, and some other type of drugs and to engage in delinquent behaviors (Jessor and Jessor, 1977; Akers, 1992; cited in Akers and Lee, 1996; Junger et al., 2001). Only one Turkish study (Dönmezer, 1943) indicated that of the 124 convicted juvenile delinquents, 90 percent smoked cigarettes. Because high school students are not allowed to smoke, those who broke this rule may be more adventurous and daring, and hence more likely to engage in delinquent behavior.

Residential Stability: This variable is one of the key constructs in social disorganization theory. In general, the main thesis of the theory is that the level of community control conditions delinquent or criminal acts. In other words, when communities are not capable of controlling their individuals (e.g., absent or low community control), there exists a greater amount of delinquency in those communities (e.g., greater delinquency) (Ennett et al., 1997; Welsh et al., 1999). More specifically, if an area is marked by economic deprivation, ethnic diversity, and great residential mobility, the area will lose its cohesiveness and organization, and in turn will generate a higher amount of delinquent behaviors (Ennett et al., 1997; Welsh et al., 1999). Because social disorganization theory is a macro level theory, most existing studies tested indicators of social disorganization at the aggregate level (for example, percentage of people living in a neighborhood in a given period of time). While some studies did not report a relationship between

residential stability and delinquency/crime (Sampson and Groves, 1989; Welsh et al., 1999), some others reported both direct and indirect impacts (Bellair, 1997; Sampson and Groves, 1989; Tittle and Paternoster, 1988). Based on the theory and research, it is hypothesized that if individuals reside for a longer time in a community, it will be less likely that individuals will engage in delinquent behavior.

Broken Family: The relationship between family and delinquency is one of the oldest issues in criminology (Wells and Rankin, 1991), and studies have presented mixed evidence up to now (see Agnew 2004 or Rankin and Wells 1994 for a concise description of the subject; Wells and Rankin 1991 for a comprehensive literature review). Studies reported that the association between a broken family and delinquency was weak or absent (e.g., Hennessy et al., 1978; Johnson, 1986; Rankin and Wells, 1994). Nevertheless, some others revealed that a broken family was associated with a greater rate of delinquency (Anderson, 2002, Datesman and Scarpitti, 1975; Demuth and Brown, 2004; Johnson, 1986; Juby and Farrington, 2001; Rankin and Wells, 1994; Rebellon, 2002; Rosen, 1985; Wells and Rankin, 1991). In their literature review, Wells and Rankin (1991) reported that a correlation between a broken home and delinquency ranged from .10 to .15. In light of the latter finding, it is hypothesized that the absence of one of the parents (due to separation, divorce, or death) will put juveniles at a higher risk for delinquent acts.

The subject of the broken family has also been one of the oldest and most studied topics in relation to official delinquency in Turkey. Studies mostly seem to have suggested that juvenile delinquents had a broken family background (D.İ.E., 1974; D.İ.E., 1999; Dönmezer, 1943; Malik, 1937 cited in Gölcüklü, 1962; Taşkıran and Ağaoğlu, 1943; Yavuzer, 1981). For example, according to a recent official data (D.İ.E., 1999), of 26,467 accused and suspected juvenile delinquents, 17 percent came from broken homes. Nevertheless some other studies did not indicate a strong relationship between delinquency and having a broken family (İstanbul Üniversitesi Türk Kriminoloji Enstitüsü, 1953; Uluğtekin, 1991). Uluğtekin's study revealed that while there existed an association between a broken family and delinquency, this association was weak. On the basis of these studies, it is hypothesized that a broken family will be related positively to delinquency.

School Failure: Most studies indicate that poor school performance was related positively with delinquent acts (Cohen 1955 cited in Phillips and Kelly, 1979; Rhodes and Reiss, 1969; Agnew, 2001; Agnew, 2004) while some studies reported the opposite (Offord et al., 1978). Moreover, a few studies in Turkey indicated that delinquents who were not successful were

The Factors Leading To Juvenile Delinquency: School, Family, District, And Substance Use (Case Of Ankara)

more likely to engage in delinquent behavior (Uluğtekin, 1991; Yavuzer, 1981). It is expected that failure in school will be associated positively with delinquency.

Family size: The link between size of family and delinquency is not a resolved issue (Agnew, 2004; Jensen and Rojek, 1998). Research indicated that the greater the family size is, the higher the delinquency will be (see Farrington, 1996 for a recent review of the topic; Tygart, 1991). Some studies done in Turkey reported that when the number of family members was greater, juveniles were more apt to commit delinquent acts (Hancı and Ege, 1993; D.İ.E., 1974; Yavuzer, 1981). Hancı and Ege (1993), using court records of 151 adolescents, found that about 79 percent of juveniles originated from families with a family size of five and over. In line with the above studies, it is hypothesized that size of family will have a positive impact on delinquency.

Classroom size: To the author's knowledge, no studies have been identified for the association between classroom size and delinquency. Nevertheless, it is safe to assume that when the size of the class gets larger, teachers will be less likely to control acts of juveniles. Hence, this will lead to higher delinquent behavior.

Punishment at School: According to Farrington (1996), punishment administered on adolescents by teachers in class was one of the most important correlates of delinquent behavior. Similarly, Agnew (2001; Agnew, 2004) claimed that school experiences which were negative in content were related to a higher risk for delinquency. Paetsch and Bertrand (1997) reported that students who received punishment (e.g., school suspension) by school authorities were more likely to engage in delinquent behavior. Therefore, it is expected that students who were punished in some way at school will tend to commit more delinquency.

School Change: There are not many studies on the relationship between school change and delinquency. Manguin et al.'s study (1995; cited in Hawkins et al., 1998) revealed that school change was associated with violent delinquent acts. Also, from a general strain perspective, Agnew (2004: 91) asserted that negative life events, like school changing, might lead to delinquency through the mediating impact of increased frustration and anger. Hence, it is hypothesized that those students who changed their schools will be more apt to be involved in delinquency, compared to students who did not change.

High Delinquency Rate School: Farrington (1989; cited in Hawkins et al., 1998) found that a school with a high rate of delinquency was not

associated with violent delinquency among boys. However, it is possible that juveniles in high delinquency rate schools might be victims of their own peers, and this could increase frustration and anger, at least, according to general strain theory (Agnew, 2004). Also, in high delinquency rate schools, juveniles might define breaking the school rules in favorable ways ("definition"), and have delinquent friends that might influence the behavior of innocent juveniles therefore increasing the probability of delinquent acts, according to differential association/social learning theory (see Akers and Sellers, 2004). Also, from social bonding theory (Hirschi, 1969), students in high delinquency rate schools could not attach themselves to their teachers and get involved in school activities. In the light of the three theories mentioned, it is expected that students in high delinquency rate schools may be more likely to have a greater risk for delinquency.

Father's Use of Alcohol: In their study, McGaha and Leoni (1995) reported that incarcerated adolescents from alcoholic parents, compared to incarcerated juveniles from non-alcoholic parents, were more likely to run away and engage in substance abuse. Also, Sampson and Laub (1993) found that parental drinking was associated with self-reported delinquency. There are very few Turkish studies on this issue. According to one study (Dönmezer, 1943), of 124 convicted delinquents, about 22 percent of the parents of the delinquents were alcohol abusers. However, the finding of the other study by the same author (Dönmezer, 1953) implied that parental alcohol and drug use was not a relevant factor with regard to delinquent acts. On the basis of the findings of these studies, it is hypothesized that fathers' alcohol use have a positive impact on delinquent behavior.

Relations with Teachers: Agnew (2004) stated that juveniles were more likely to be delinquent when they do not like their teachers. Likewise, Hirsch (1969) argued that a greater level of attachment towards teachers would be associated with lower delinquency (see Kempf, 1993 for a comprehensive review of literature on the relationship between attachment to teachers and delinquency). As a result, when high school students have better relations with their teachers, they may not risk their relations and may be less likely to be involved in delinquency.

Having Relatives/Townsmen and Frequency of Contact with them in District: It is hard to locate studies on the relationship between having relatives/townsmen in the community and delinquency in the western literature due to possibility of high residential and geographic mobility, as well as other things. In Turkish society, migrants move to cities where they can find relatives/townsmen in certain district of cities where they could get emotional, social, and monetary supports from their relatives and townsmen.

Having such social networks or ties might increase supervision of children by these relatives and townsmen in such communities (for example see Güneş-Ayata, 1991). Therefore, it is hypothesized that having relatives/townsmen in a district will be associated with a lesser amount of delinquent behavior. This is also the case with the link between high frequency of contact with relatives/townsmen in district and delinquency.

High Crime Rate District: Few studies exist that have focused on the relationship between a high crime rate district and delinquency (Simcha-Fagan and Schwartz, 1986). It was found that disorder and criminal culture in a community was associated with a higher level of both self-reported delinquent behaviors or conviction/imprisonment. Juveniles in high crime rate districts may, for example, learn “definitions” in favor of delinquency, have delinquent friends, as well as other reasons (see Agnew, 2004 for social control and strain explanations). So, it is expected that adolescents living in high crime rate districts will be more prone to delinquency.

To summarize, it is hypothesized that

- 1- Family deviance is associated *positively* with delinquency
- 2- Respondents’ alcohol use is related *positively* to delinquency
- 3- Maltreated adolescents is associated *positively* with delinquency
- 4- Greater religiosity of parents is related *negatively* to delinquency
- 5- Adolescents’ smoking behavior is associated *positively* with delinquency
- 6- Longer residential stability is related *negatively* to delinquency
- 7- Broken family is associated *positively* with delinquency
- 8- School failure is related *positively* to delinquency
- 9- High family size is associated *positively* with delinquency
- 10- High classroom size is related *positively* to delinquency
- 11- Punishment at school is associated *positively* with delinquency
- 12- School change is related *positively* to delinquency
- 13- High delinquency rate school is associated *positively* with delinquency
- 14- Father’s alcohol use is related *positively* to delinquency
- 15- Good relations with teachers is associated *negatively* with delinquency

- 16- Having relatives/townsmen in district is related *negatively* to delinquency
- 17- High frequency of meeting with relatives/townsmen in district is related *negatively* to delinquency
- 18- High crime rate district is associated *positively* with delinquency

2. DATA AND METHOD

Data: The data for the study were collected from 1,710 high school students residing in Ankara through using two stage stratified cluster sampling in 2001. Information for the sampling framework was obtained from the Ministry of Education of Turkey. At the first stage of stratification, sub-districts in the city were stratified on the basis of their socio-economic levels. At the second stage of stratification, high schools in each district were put into four groups: State, private, state vocational, and state Anatolian high schools. By using probability proportionate to size, required sample size for each type of school within each district was identified. Because there were several problems (e.g., co-occurrence of this survey with class and nation-wide exams), only the final selection of students, not the selection of classrooms, was non-randomly carried out. Self-reported type of survey was used to gather information from students. Furthermore, students were told about the confidential and voluntary nature of the survey (for more comprehensive information on data, see Özbay, 2003).

Measurement:

Dependent Variables: Originally, there were fifteen questionnaire items that covered various delinquent behaviors. A factor analysis, with a varimax rotation, was used to identify subcategories of these fifteen items. Consequently, three indices were obtained: Assault, school delinquency, and public disturbance. Additionally, a fourth index was created, total delinquency index, a combination of the three scales.

Assault index ($\alpha = .83$) was composed of such items: Fist fighting, sexual harassment, attacking someone, hitting other students, using force on students, being involved in gang fights, using force on teachers, and carrying knife, bat e.t.c.

School delinquency index ($\alpha = .74$) consisted of being late for class, damaging school property, running away from school, and cheating on exams.

The Factors Leading To Juvenile Delinquency: School, Family, District, And Substance Use (Case Of Ankara)

Public disturbance index (alpha = .65) included purposely damaging lawns and trees, throwing things out of a moving car, and being loud, rowdy or unruly in public places.

Finally, *total delinquency index* (alpha = .86) involved all of the above delinquency items.

These indices were coded so that higher scores indicated higher assault, school delinquency, public disturbance, and total delinquency.

Independent Variables: Independent variables include a group of variables that corresponds to school, family, community, and substance use.

School-related Variables: School variables involved number of students in a classroom, change of school, school failure, students' evaluation of teachers, punishment at school, degree of danger at school. Number of students was an interval variable that measures total number of students in a classroom. Students were asked to indicate whether they had changed schools during their educational lives or not. Students who had not changed their schools were the reference category. School failure referred to whether students had ever failed in their education: Those who did not fail were the reference category. Evaluation of teachers denoted how students assessed their relationship with their teachers: A scale was used to measure this variable, ranging from 1 (very bad) to 10 (very good). Punishment administered at school was a dichotomized variable which referred to whether students had ever received any punishment at school. Those who had not punished at school were the reference category. Finally, danger at school was measured by a ten-point scale, ranging from 1 (not dangerous) to 10 (very dangerous).

Family-related Variables: The family variables included size of household, broken family, fathers' use of alcohol, worship of parents (e.g., namaz), religiosity of parents, corporal punishment by parents, criminal parents, and evaluation of the parental relationship. Size of household was an interval variable and measured total number of individuals at home. Structure of family included broken and intact families. The latter was the reference category. Fathers' alcohol use included those fathers who used alcohol, those who *sometimes* used, and those who did not use. The last item was the reference category. Worship of parents included one parent prays (e.g., namaz), both parent pray, none of the parents prays. The reference category was parents who did not pray. Additionally, a scale of parental religiosity was created to learn the general religiosity level because worship of parents referred only to one activity (e.g., "namaz") according to Islamic doctrine. This scale varied from 1 (not religious) to 10 (very religious).

Beating by parents involved beating by one of the parents, both parents, and none of them (e.g., no beating). The reference category for this categorical variable was parents who did not beat their children. Structure of family in relation to deviance/crime contained two categories, convicted and non-convicted families. The latter was the reference category. Evaluation of parental relationship was measured by asking how students evaluate the relationship between mothers and fathers. This measure was a scale that ranged from 1 (very bad) to 10 (very good).

Community/District-related Variables: The community-related variables involved years of residence, having relatives and townsmen in district, frequency of interactions with relatives, and frequency of criminal acts in district. Because years of residence had a skewed distribution, it was categorized: 1-5, 6-10, 11-15, and 16 and more years of residence. The last category was used as the reference category. The students were asked to report whether they had relatives and townsmen in their districts or not. Those who did not have relatives/townsmen in their districts were treated as the reference category. Moreover, frequency of meetings with the respondents' own relatives and townsmen included those families who had met *often* and *rarely or none*, the latter was the base category. Frequency of criminal acts in a district included three categories: Often, once in a while, and none. The last category was used as the reference category.

Substance Use: Recently, use of alcohol and cigarette smoking as well as some other acts is named as "imprudent act" or behaviours analogous to crime and used as behavioral indicator of self control theory (Gottfredson and Hirschi, 1990). Akers (1991) criticized that when substance use is used as independent variables, this will result in tautology. Despite this, this variable was included in line with the literature of the self control theory. Use of alcohol and cigarette smoking by juveniles was used as representing substance use behavior. Smoking cigarettes and non-alcohol use were the base categories.

Control variables: Age, gender, income, and type of high school were introduced into the model as control variables. These are the control variables that are traditionally used in the literature. In fact, the last two variables are the indicators of social class. Age was an interval variable and corresponded to biological age. Gender corresponded to females and males, the latter was the base category. Because income was not distributed normally, it was transformed into a natural log. There were four types of high schools in the data: State, private, state occupational, and state Anatolian high schools. The last category was used as the reference category. State occupational high schools tended to represent lower class,

state Anatolian and private high schools corresponded to both middle and upper classes, state high schools were composed of a mixture of diverse classes, at least, according to the data.

3. RESULTS

In this section, by using Ordinary Least Square (OLS) regression analysis, total delinquency, assault, school delinquency, and public disturbance are regressed on school, family, community, and substance use variables. Also, age, gender (female), income, and types of high schools are used as control variables. All of the variables are analyzed at the same time. Tolerance level is used to check for the possibility of multi-collinearity among the variables, and multi-collinearity is, therefore, not present.

Total Delinquency: Evaluation of teachers, being punished at school, being beaten by one of the parents, having convicted family members, frequency of criminal acts in district, drinking alcohol, and non-smoking are associated significantly with total delinquency, independent of the effects of age, gender (e.g., being female), logged income, and school types (see Table 1). Those students who highly value their teachers are less likely to engage in delinquent acts (hypothesis 15). Likewise, students who do not smoke do not commit delinquency. In other words, those who smoke engage in more delinquent behavior than those who do not smoke (hypothesis 5). In contrast, students who are punished at school (hypothesis 11), are beaten by one of the parents (hypothesis 3), have convicted family members (hypothesis 1), live in districts or communities where there are frequent criminal acts (hypothesis 18), and drink alcohol (hypothesis 2) are more likely to commit delinquent behaviors. Furthermore, such control variables as age, gender, log of income, type of high school are related significantly to delinquent behaviors.

Table 1. Effects of School, Family, District, Substance Use on Total Delinquency

Independent Variables	Total Delinquency (n = 1010)	
	Beta	t- values
<i>School Variables</i>		
Constant	15,347	
Classroom size	,051	1,483
Change of school (=yes)	,017	,617
School failure (=failed)	,004	,150
Evaluation of teachers	-,159	-5,783***

Being punished at school	,113	4,115***
Danger of school attended	,001	,039
<i>Family Variables</i>		
Household size	-,029	-1,067
Broken family	-,006	-,240
Father drinks (=yes)	,002	,071
Father drinks (=sometimes)	-,034	-1,169
One of the parents prays (=namaz)	,019	,576
Both parents pray (=namaz)	,005	,139
Evaluation of parental religiosity	-,050	-1,616
One of the parents beats	,084	3,172**
Both parents beat	,033	1,218
Convicted family members	,080	2,982**
<i>Community Variables</i>		
1-5 years residence	-,017	-,536
6-10 years residence	-,028	-,916
11-15 years residence	-,015	-,465
Having relatives in district	,032	1,240
Meeting with relatives (=often)	-,017	-,646
Frequency of criminal acts in district (=often)	,169	5,517***
Frequency of criminal acts in district (=rarely)	,051	1,709
<i>Substance Use</i>		
Drinking alcohol (=yes)	,200	6,870***
Smoking (=no)	-,160	-5,594***
<i>Control Variables</i>		
Age	,066	2,186*
Gender (=female)	-,145	-5,245***
Logged income	,107	3,636***
State high school	-,148	-3,912***
Private high school	-,051	-1,582
State occupational high school	-,098	-2,398*
R^2		,362***
<i>Adjusted R²</i>		,341***

Note: Significant predictors were highlighted. No change of school, being successful, not punished at school, intact family, no use of alcohol by father, none of the parents pray, no beating by parents, non-convicted family members, 16 and plus years of residence, not having relatives/townsmen, rare/no meetings with relatives/townsmen, no criminal acts in district, not drinking alcohol, smoking cigarettes, being male, and state Anatolian high school were the reference categories.

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

The Factors Leading To Juvenile Delinquency: School, Family, District, And Substance Use (Case Of Ankara)

While age and logged income are associated positively with delinquency, being female, being in state (classic) and state occupational high schools (compared to Anatolian high schools that were composed of high income families) are factors that are involved less in delinquent behavior. Alcohol use has the greatest impact on total delinquency (beta = .200), followed by frequent criminal acts in district (beta = .169), and evaluation of teachers (beta = -.159).

Assault: As mentioned before, assessment of teachers, getting punished at school, getting beaten by one of the parents, having criminal family members, frequency of criminal behavior in district, alcohol use, and non-smoking are related significantly with assault, irrespective of the control variables (see Table 2). Again, signs of these independent variables are the same as before: While evaluation of teachers (hypothesis 15) and being a non-smoker (hypothesis 5) are related inversely with assault, students who are punished at school (hypothesis 11), beaten by one of the parents (hypothesis 3), having criminal family members (hypothesis 1), drank alcohol (hypothesis 2) are more likely to engage in violence. Also, compared to districts where there are no criminal acts, students who live in those districts that have frequent criminal acts tend to have a high involvement in assault (hypothesis 18). Being females compared to males, logged income, and going to a state high school compared to a state Anatolian high school are factors that have an influence on assault. While gender and attending state high schools are associated negatively with assault, the log of income is positively associated with assault. Being female has the greatest influence on assault (beta = -.257), followed by frequent criminal acts in community (beta = .194), and drinking alcohol (beta = .166).

Table 2. Effects of School, Family, District, Substance Use on Assault

Independent Variables	Assault (n = 1016)	
	Beta	t- values
<i>School Variables</i>		
Constant	8,498	
Classroom size	,015	,440
Change of school (=yes)	-,001	-,044
School failure (=failed)	,016	,562
Evaluation of teachers	-,095	-3,401**
Being punished at school	,153	5,485***
Danger of school attended	,012	,444
<i>Family Variables</i>		
Household size	-,010	-,355

Broken family	,022	,801
Father drinks (=yes)	,036	1,253
Father drinks (=sometimes)	-,023	-,768
One of the parents prays (=namaz)	,028	,862
Both parents pray (=namaz)	,023	,641
Evaluation of parental religiosity	-,014	-,455
One of the parents beats	,098	3,668***
Both parents beat	,016	,608
Convicted family members	,064	2,351*
Community Variables		
1-5 years residence	-,004	-,140
6-10 years residence	-,022	-,700
11-15 years residence	-,030	-,899
Having relatives in district	,034	1,293
Meeting with relatives (=often)	,004	,149
Frequency of criminal acts in district (=often)	,194	6,256***
Frequency of criminal acts in district (=rarely)	,052	1,710
Substance Use		
Drinking alcohol (=yes)	,166	5,617***
Smoking (=no)	-,129	-4,445***
Control Variables		
Age	,020	,633
Gender (=female)	-,257	-9,162***
Logged income	,070	2,343*
State high school	-,089	-2,300*
Private high school	-,052	-1,572
State occupational high school	-,048	-1,145
R^2		,337***
<i>Adjusted R²</i>		,316***

Note: Significant predictors were highlighted. No change of school, being successful, not punished at school, intact family, no use of alcohol by father, none of the parents pray, no beating by parents, non-convicted family members, 16 and plus years of residence, not having relatives/townsmen, rare/no meetings with relatives/townsmen, no criminal acts in district, not drinking alcohol, smoking cigarettes, being male, and state Anatolian high school were the reference categories.

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

School Delinquency: Net of the control variables, size of classroom, evaluation of teachers, being punished at school, evaluation of parental religiosity, having criminal parents, frequent criminal acts in district, alcohol

The Factors Leading To Juvenile Delinquency: School, Family, District, And Substance Use (Case Of Ankara)

use, and non-smoking have significant impacts on school delinquency (see Table 3). Evaluation of teachers (hypothesis 15), degree of parental religiosity (hypothesis 4), and non-smoking (hypothesis 5) are associated inversely with school delinquency. Classroom size (hypothesis 10), being punished at school (hypothesis 11), having criminal family members (hypothesis 1), high frequency of criminal acts in district (hypothesis 18), and respondents' alcohol use (hypothesis 2) are related positively with the dependent variable. The control variables that are statistically significant are age, logged income, and state high school. While age and log of income are related positively with school delinquency, state high school is inversely related. Alcohol use has the highest impact on school delinquency (beta = .187), followed by evaluation of teachers (beta = -.171), and non-smoking (beta = -.169).

Table 3. Effects of School, Family, District, Substance Use on School Delinquency

Independent Variables	School Delinquency (n = 1029)	
	Beta	t- values
<i>School Variables</i>		
Constant	2,258	
Classroom size	,119	3,402**
Change of school (=yes)	,014	,529
School failure (=failed)	,004	,147
Evaluation of teachers	-,171	-6,083***
Being punished at school	,064	2,298*
Danger of school attended	-,005	-,180
<i>Family Variables</i>		
Household size	-,044	-1,593
Broken family	-,036	-1,311
Father drinks (=yes)	-,017	-,585
Father drinks (=sometimes)	-,024	-,813
One of the parents prays (=namaz)	-,012	-,360
Both parents pray (=namaz)	-,014	-,387
Evaluation of parental religiosity	-,065	-2,079*
One of the parents beats	,045	1,655
Both parents beat	,025	,908
Convicted family	,076	2,766**

members

Community Variables

1-5 years residence	-,013	-,398
6-10 years residence	-,014	-,436
11-15 years residence	,001	,037
Having relatives in district	-,014	-,526
Meeting with relatives (=often)	-,006	-,217
Frequency of criminal acts in district (=often)	,100	3,204**
Frequency of criminal acts in district (=rarely)	,050	1,630

Substance Use

Drinking alcohol (=yes)	,187	6,315***
Smoking (=no)	-,169	-5,782***

Control Variables

Age	,133	4,283***
Gender (=female)	-,035	-1,246
Logged income	,126	4,206***
State high school	-,145	-3,730***
Private high school	-,027	-,816
State occupational high school	-,066	-1,565

R^2 ,322***

Adjusted R² ,301***

Note: Significant predictors were highlighted. No change of school, being successful, not punished at school, intact family, no use of alcohol by father, none of the parents pray, no beating by parents, non-convicted family members, 16 and plus years of residence, not having relatives/townsmen, rare/no meetings with relatives/townsmen, no criminal acts in district, not drinking alcohol, smoking cigarettes, being male, and state Anatolian high school were the reference categories.

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Public Disturbance: Unlike the previous findings, few variables are found to be statistically significant in relation to public disturbance due probably to its low internal reliability ($\alpha = .65$): These variable are the assessment of teachers, having relatives and townsmen in district, districts with high level of crime, alcohol use, and non-smoking, independent of the control variables (see Table 4). Although evaluation of teachers (hypothesis 15) and non-smoking (hypothesis 5) are related negatively with public

The Factors Leading To Juvenile Delinquency: School, Family, District, And Substance Use (Case Of Ankara)

disturbance, having relatives and townsmen in district (hypothesis 16), high crime districts (hypothesis 18), and use of alcohol by respondents (hypothesis 2) are positively related. Among the control variables, state and state occupational high schools are statistically significant. State occupational high school compared to state Anatolian high school has the greatest impact on public disturbance (beta = -.171), followed by state high school (beta = -.140), evaluation of teachers (beta = -.132).

Table 4. Effects of School, Family, District, Substance Use on Public Disturbance

Independent Variables	Public Disturbance (n = 1028)	
	Beta	t- values
<i>School Variables</i>		
Constant	4,493	
Classroom size	-,036	-,921
Change of school (=yes)	,045	1,441
School failure (=failed)	-,016	-,501
Evaluation of teachers	-,132	-4,133***
Being punished at school	,037	1,162
Danger of school attended	-,001	-,042
<i>Family Variables</i>		
Household size	-,010	-,310
Broken family	-,008	-,267
Father drinks (=yes)	-,008	-,250
Father drinks (=sometimes)	-,040	-1,196
One of the parents prays (=namaz)	,023	,605
Both parents pray (=namaz)	-,029	-,704
Evaluation of parental religiosity	-,040	-1,107
One of the parents beats	,048	1,551
Both parents beat	,045	1,457
Convicted family members	,047	1,504
<i>Community Variables</i>		
1-5 years residence	-,040	-1,110
6-10 years residence	-,037	-1,045
11-15 years residence	-,012	-,310
Having relatives in district	,079	2,589**

Meeting with relatives (=often)	-,040	-1,332
Frequency of criminal acts in district (=often)	,093	2,607**
Frequency of criminal acts in district (=rarely)	,001	,041
Substance Use		
Drinking alcohol (=yes)	,123	3,630***
Smoking (=no)	-,081	-2,452*
Control Variables		
Age	-,012	-,340
Gender (=female)	,009	,277
Logged income	,065	1,888
State high school	-,140	-3,172**
Private high school	-,046	-1,234
State occupational high school	-,171	-3,584***
R^2		,124***
<i>Adjusted R²</i>		,097***

Note: Significant predictors were highlighted. No change of school, being successful, not punished at school, intact family, no use of alcohol by father, none of the parents pray, no beating by parents, non-convicted family members, 16 and plus years of residence, not having relatives/townsmen, rare/no meetings with relatives/townsmen, no criminal acts in district, not drinking alcohol, smoking cigarettes, being male, and state Anatolian high school were the reference categories.

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

So far, the independent variables in the equations were simultaneously and *individually* analyzed. A further analysis is also done to see which of school, family, community, and substance use as a *group or block* play more important role in the explanation of delinquent behaviours. One possible way of doing this is to run an analysis of each block of school, family, community, and substance abuse separately with *only* the control variables. The findings indicate that total delinquency is mostly accounted by substance use ($R^2 = .273$), followed by school-related variables ($R^2 = .247$), family-related variables ($R^2 = .186$), and community-related variables ($R^2 = .178$). Assault is mostly explained by substance use ($R^2 = .240$), school variables ($R^2 = .237$), community variables ($R^2 = .196$), and family variables ($R^2 = .183$). School delinquency is mostly accounted by substance abuse ($R^2 = .254$), school variables ($R^2 = .215$), family variables ($R^2 = .170$), and

The Factors Leading To Juvenile Delinquency: School, Family, District, And Substance Use (Case Of Ankara)

community variables ($R^2 = .143$). Finally, public disturbance is mostly explained by both substance abuse and school variables ($R^2 = .075$), and followed equally by family and community variables ($R^2 = .052$ and $.051$ respectively).

CONCLUSION AND DISCUSSION

The subject of delinquency has been one of the ignored areas in Turkish criminology. This becomes more obvious when the extant literature is examined in terms of "causes" of delinquent behaviors. In the present study, a number of variables relevant to school, family, community, and substance use were used to identify *which* of these variables are associated with and in what direction they have impacts on self-reported total delinquency, assault, school delinquency, and public disturbance by using a sample of high school students in the central parts of Ankara.

The findings here indicate that evaluation of teachers, being punished at school, having family members that have been convicted of criminal activity, high frequency of criminal behavior in districts, non-smoking and use of alcohol by adolescents are *consistently* related to the dependent variables. Almost all variables are in the hypothesized direction.

Some factors are found to be delinquency *producing*: Family deviance, respondents' alcohol use, physical maltreatment of adolescents by *one* of their parents, classroom size, punishment at school, and high crime rate district. That is, students who have been punished at schools, have convicted family members, live in a high crime district, use alcohol, have been maltreated by one parent, are in larger sized classrooms are inclined to commit more delinquent behaviors.

Some other factors are found to be delinquency *preventing*: Religiosity, non-smoking behavior, and having good relations with teachers. In other words, high school students who have good relationships with their teachers, are non-smokers, and have religious parents tend to engage less in delinquent behaviors.

More important, when school, family, community, and substance use variables are examined as a *group*, both substance use and school-related variables play more important for adolescents than family- and community-related variables. One possible explanation for the important role of substance use on delinquency can be interpreted from low self control theory (Gottfredson and Hirschi, 1990). According to Gottfredson and Hirschi, smoking and alcohol use are the behavioral manifestations of low self

control. The major thesis of the theory is that individuals with low self control are more likely to engage in delinquency/crime. More important, they claim that self control is *the* unique causes of delinquency. In this respect, this finding implies that self control theory plays an important role in the explanation of delinquency while its explanation in relation to delinquency is limited. School-related factors are more important because they are more proximate causes of delinquency for adolescents than family- and community-related factors. Also, importance of family and community may relatively be decreasing as adolescents get older.

Nevertheless, some variables are not associated with any of the dependent variables: Change of school, school failure, danger at school (e.g., high delinquency rate school), household size, broken family, fathers' use of alcohol, one and both parents who pray (e.g., "namaz"), beating carried out by both parents, years of residence (e.g., residential stability), and frequency of interactions with relatives.

It is surprising that when one parent beats the adolescent child, this increases delinquency. Nevertheless, when both parents are involved in the beating behavior, there is no association of this variable with delinquency. The low percentage of beating by both parents may be one of the possible reasons why there is no association between beating by both parents and delinquency. More important, number of parents who beats does not tell the severity and frequency of beating by parents. In other words, one parent may beat more harshly than the other or one parent may beat more frequently than the other. That is, one of them may play more active role than the other. Likewise, the hypothesis that having relatives/townsmen in district will be associated *negatively* with delinquency is not supported by the data. In fact, this variable is related positively with *only* public disturbance, and the size of the beta coefficient for this variable is small (beta = .08). One possible reason for this association is that adolescents meeting with their peers who have some type of connections to each other in their districts may be more likely to be influenced to engage in delinquency as a *group* than adolescents who do not have such associations or who are alone. Given that the nature of the items including public disturbance scale is group-relevant (e.g., purposely damaging lawns and trees, being loud, rowdy or unruly in public places), this may further clarify the existing link between having relatives/townsmen in district and public disturbance.

Although it is not the goal of the present article to test theories of delinquency, the study has implications, at least, for three theories on the basis of the most consistent findings mentioned above. First, positive evaluation of teachers and punishment at school give support for Agnew's

The Factors Leading To Juvenile Delinquency: School, Family, District, And Substance Use (Case Of Ankara)

general strain theory. Second, deviant family lends support to differential association and social learning theories of Sutherland and Akers, respectively. Finally, as mentioned above, "imprudent behavior" (e.g., smoking and alcohol) or "behaviors analogous to crime" support the most recent and popular theory of delinquency, Gottfredson and Hirschi's self control theory. This further implies that criminological theories developed outside Turkey can be applicable to the Turkish society.

Since this is the *first* comprehensive study that has tested "causes" of delinquency by using multivariate statistics in Turkey, the study has some shortcomings: First, the dependent variables are not as comprehensive as one would think: The list lacks some important aspects of juvenile delinquency, that is, crime against property, drug use, and so forth. Second, because the final selection of the students was done non-randomly, this may create some biases in our sample statistics. Third, this study contains all of the problems any cross-sectional study can have, for example, measuring all the variables at the same time without considering time-ordering of dependent (e.g., mediating) and independent variables. Similarly, the present study does not control the prior delinquent behavior which may have an impact on the findings here.

Future studies should include different types of delinquent acts in their design. Moreover, they should add other independent variables or factors that are not included in this study. Also, they should use longitudinal design so that sounder conclusions can be reached.

REFERENCES

- AGNEW, Robert (2001) "Building on the Foundation of General Strain Theory: Specifying the Types of Strain Most Likely to Lead to Crime and Delinquency", **Journal of Research in Crime and Delinquency**, 38, pp. 319-361.
- AGNEW, Robert (2004) **Juvenile Delinquency: Causes and Control**, Los Angeles, CA: Roxbury.
- AKERS, R. L. (1991) Self-Control as a General Theory of Crime. **Journal of Quantitative Criminology**, 7, pp. 201-211.
- AKERS, L. Ronald and Gang LEE (1996) "A Longitudinal Test of Social Learning Theory: Adolescent Smoking", **Journal of Drug Issues**, 26, pp. 317-343.
- ANDERSON, L. Amy (2002) "Individual and Contextual Influences on Delinquency: the Role of the Single-Parent Family", **Journal of Criminal Justice**, 30, pp. 575-587.
- BAIER, J. Colin and Bradley R. E. WRIGHT (2001) "If You Love Me, Keep My Commandments: A Meta-Analysis of the Effect of Religion on Crime", **Journal of Research in Crime and Delinquency**, 38, pp. 3-21.
- BARNES, M. Grace, John W. WELTE, Joseph H. HOFFMAN (2002) "Relationship of Alcohol Use to Delinquency and Illicit Drug Use in Adolescents: Gender, Age, and Racial/Ethnic Differences", **The Journal of Drug Issues**, 32, pp. 153-178.
- BEEGHLEY, Leonard, Wilbur E. BOCK, and John K. COCHRAN (1990) "Religious Change and Alcohol Use: An Application of Reference Group and Socialization Theory" **Sociological Forum**, 5, pp. 261-278.
- BELLAIR, E. Paul (1997) "Social Interaction and Community Crime: Examining the Importance of Neighbor Networks", **Criminology**, 35, pp. 677-703.
- BENDA, B. Brent and Nancy J. TOOMBS (2000) "Religiosity and Violence: Are They Related after Considering the Strongest Predictors?", **Journal of Criminal Justice**, 28, pp. 483-496.
- BREZINA, Timothy (1998) "Adolescent Maltreatment and Delinquency: The Question of Intervening Processes", **Journal of Research in Crime and Delinquency**, 35, pp. 71-99.

The Factors Leading To Juvenile Delinquency: School, Family, District, And Substance Use (Case Of Ankara)

- COCHRAN, K. John, Leonard BEEGHLEY, and Wilbur E. BOCK (1988) "Religiosity and Alcohol Behavior: An Exploration of Reference Group Theory", **Sociological Forum** 3, pp. 256-276.
- DATESMAN, K. Susan and Frank R. SCARPITTI (1975) "Female Delinquency and Broken Homes: A Re-Assessment", **Criminology**, 13, pp. 33-55.
- DEMUTH, Stephen and Susan L. BROWN (2004) "Family Structure, Family Processes, and Adolescent Delinquency: the Significance of Parental Absence versus Parental Gender", **Journal of Research in Crime and Delinquency**, 41, pp. 58-81.
- DEVLET İSTATİSTİKLERİ ENSTİTÜSÜ (D.İ.E.) (1999) **Güvenlik Birimine Gelen/Getirilen Çocuk İstatistikleri (Seçilmiş 27 İl):1998**, Ankara: D.İ.E.
- DEVLET İSTATİSTİKLERİ ENSTİTÜSÜ (1974) **Kadın ve Çocuk Hükümlüler: Sosyo-Ekonomik ve Psiko-Sosyal Nitelik ve Hükümlülük Nedenleri Araştırması: 1972**, Ankara: D.İ.E.
- DÖNMEZER, Sulhi (1943) "Garp Memleketlerinde ve Memleketimizde Çocuk Suçluluğunun Umumi İnkişafı", **İş Mecmuası Çocuk Sayısı**, 34, pp. 96-126.
- DÖNMEZER, Sulhi (1983) "Turkey", in, Elmer H. Johnson (ed.), **International Handbook of Contemporary Developments in Criminology: Europe, Africa, the Middle East, and Asia**, Westport, Connecticut: Greenwood, pp. 591-606.
- ENNETT, T. Susan, Robert L. FLEWELLING, Richard C. LINDROOTH, and Edward C. NORTON (1997) "School and Neighborhood Characteristics Associated with School Rates of Alcohol, Cigarette, and Marijuana Use", **Journal of Health and Social Behavior**, 38, pp. 55-71.
- ERGÜDER, Üstün, Y. ESMER ve E. KALAYCIOĞLU (1991) **Türk Toplumunun Değerleri**, İstanbul: Tüsiad.
- ESMER, Yılmaz (1999) **Devrim, Evrim, Statüko: Türkiye'de Sosyal, Siyasal, Ekonomik Değerler**, İstanbul: Tesev.
- FAGAN, Jeffrey (1990) "Intoxication and Aggression", in, Michael Tonry and James Q. Wilson (eds), **Drugs and Crime**, Chicago: The University of Chicago Press, pp. 241-320.

- OFFORD, R. D., Mary F. POUISHINSKY, and Kathryn SULLIVAN (1978) "School Performance, IQ and Delinquency", **British Journal of Criminology**, 18, pp. 110-127.
- ÖZBAY, Ö. (2003) "Merton's Strain Theory: Evidence from the High School in Ankara", *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27, pp. 59-76 (also available at www.cumhuriyet.edu.tr/edergi).
- ÖZTÜRK, Fatoş (1997) "Suç İsnadı İle Güvenlik Birimlerine Gelen Çocuk ve Gençlerle İlgili İstatistik Sonuçları", İç. **Emniyet Genel Müdürlüğü Küçükleri Koruma Hizmetleri Yönetici Semineri Notları**, Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Daire Başkanlığı, 152-237.
- PAETSCH, J. Joanne and Lorne D. BERTRAND (1997) "The Relationship between Peer, Social, and School Factors, and Delinquency among Youth", **Journal of School Health**, 67, pp. 27-32.
- PARKER, N. Robert and Kathleen AUERHAHN (1998) "Alcohol, Drugs, and Violence" **Annual Review of Sociology**, 24: 291-311.
- PHILLIPS, C. John and Delos H. KELLY (1979) "School Failure and Delinquency: Which causes which?", **Criminology**, 17, pp. 194-207.
- RANKIN, H. Joseph and Edward L. WELLS (1994) "Social Control, Family Structure, and Delinquency", in, Gregg Barak (ed), **Varieties of Criminology**. Westport, CT: Praeger, pp. 97-116.
- REBELLON, J. Cesar (2002) "Reconsidering the Broken Homes/Delinquency Relationship and Exploring its Mediating Mechanism(s)", **Criminology**, 40, pp. 103-133.
- RHODES, A. Lewis and Albert J. Jr. REISS (1969) "Apathy, Truancy and Delinquency as Adaptations to School Failure", **Social Forces**, 48, pp. 12-22.
- ROSEN, Lawrence (1985) "Family and Delinquency: Structure or Function?", **Criminology**, 23, pp. 553-573.
- ROWE, C. David and David P. FARRINGTON (1997) "The Familial Transmission of Criminal Convictions", **Criminology**, 35, pp. 177-201.
- SAMPSON, J. Robert and Byron W. GROVES (1989) "Community Structure and Crime: Testing Social-Disorganization Theory", **American Journal of Sociology** 4, pp. 774-802.

The Factors Leading To Juvenile Delinquency: School, Family, District, And Substance Use (Case Of Ankara)

- SAMPSON, J. Robert and John H. LAUB (1993) **Crime in the Making: Pathways and Turning Points Through Life**, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- SIMCHA-FAGAN, Ora and Joseph E. SCHWARTZ (1986) "Neighborhood and Delinquency: An Assessment of Contextual Effects", **Criminology**, 24, pp. 667-669.
- SIMONS, L. Ronald, Chyi-In WU, Kuei-Hsiu LIN, Leslie GORDON, and Rand D. CONGER (2000) "A Cross-Cultural Examination of the Link between Corporal Punishment and Adolescent Antisocial Behavior", **Criminology**, 38, pp. 47-79.
- SUTHERLAND, H. Edwin and Donald R. CRESSEY (1966) **Criminology**, New York, NY: J.B. Lippincott Company.
- SÜMER, H. Zeynep and Gül AYDIN (2000) "Incidence of Violence in Turkish Schools: A Review", **International Journal for the Advancement of Counselling**, 21, pp. 335-347.
- TAŞKIRAN, Tezer and Samet AĞAOĞLU (1943) **Suçlu Çocuklarımız: Ankara Çocuk İslah Evinde Bir Araştırma**, Ankara: Titaş Basımevi.
- TITTLE, R. Charles and Michael R. WELCH (1983) "Religiosity and Deviance: Toward a Contingency Theory of Constraining Effects", **Social Forces**, 61, pp. 653-682.
- TITTLE, R. Charles and Raymond PATERNOSTER (1988) "Geographic Mobility and Criminal Behavior", **Journal of Research in Crime and Delinquency**, 25, pp. 301-343.
- ULUĞTEKİN, Sevda (1991) **Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma**, Ankara: Bizim Büro.
- TYGART, C. E. (1991) "Juvenile Delinquency and Number of Children in a Family: Some Empirical and Theoretical Updates", **Youth & Society**, 22, pp. 525-536.
- WELCH, R. Michael, Charles R. TITTLE (1991) "Religion and Deviance among Adult Catholics: A Test of the 'Moral Communities' Hypothesis", **Journal for the Scientific Study of Religion**, 30, pp. 159-172.
- WELLS, L. Edward and Joseph H. RANKIN (1991) "Families and Delinquency: A Meta-Analysis of the Impact of Broken Homes", **Social Problems**, 38, pp. 71-93.

- WELSH, N. Wayne, Jack R. GREENE, Patricia H. JENKINS (1999) "School Disorder: The Influence of Individual, Institutional, and Community Factors", **Criminology**, 37, pp. 73-115.
- WELTE, W. John, Lening ZHANG, and William F. WIECZOREK (2001) "The Effects of Substance Use on Specific Types of Criminal Offending in Young Men", **Journal of Research in Crime and Delinquency**, 38, pp. 416-438.
- WHITE, R. Helene, Peter C. TICE, Rolf LOEBER, and Magda STOUTHAMER-LOEBER (2002) "Illegal Acts Committed by Adolescents under the Influence of Alcohol and Drugs", **Journal of Research in Crime and Delinquency**, 39, pp. 131-152.
- WHITE, R. Helene, Stephen HANSELL, and John BRICK (1993) "Alcohol Use and Aggression among Youth", **Alcohol Health & Research World**, 17, pp. 144-150.
- YAVUZER, Haluk (1981) **Psiko-Sosyal Açından Çocuk Suçluluğu**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- ZHANG, Lening and Steven F. MESSNER (1995) "Family Deviance and Delinquency in China", **Criminology**, 33, pp. 359-387.
- ZHANG, Lening, William F. WIECZOREK, and John W. WELTE (1997) "The Impact of Age of Onset of Substance Use on Delinquency", **Journal of Research in Crime and Delinquency**, 34, pp. 253-268.
- ZINGRAFF, T. Matthew, Jeffrey LEITER, Matthew C. JOHNSEN, Kristen A. MYERS (1994) "The Mediating Effect of Good School Performance on the Maltreatment-Delinquency Relationship", **Journal of Research in Crime and Delinquency**, 31, pp. 62-91.

YAZARLAR HAKKINDA

D. Ali ARSLAN: Yardımcı Doçent. Üniversite öğrenimini 1992 yılında, Selçuk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji bölümünde tamamlayan yazar, yine aynı yıl Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi'nden Öğretmenlik (Pedagojik) Formasyonu diploması aldı. İlk yüksek lisans çalışmasına Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde başladıktan sonra, İngiltere'de "University of Surrey" de, Sosyal Bilimler metodolojisi alanında yüksek lisans (MSc.) ve yine aynı üniversitede, siyaset sosyolojisi alanında doktora (PhD) yapan yazar halen Gazi-osmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde yardımcı doçent olarak görev yapmaktadır.

E-Posta: arslandal@gop.edu.tr

Mustafa KEMAL COŞKUN: Araştırma Görevlisi. 1970 İzmir doğumlu. Doktora çalışmasını Ankara Üniversitesinde "yeni toplumsal hareketler ve Türkiye'de demokratik açılımlar" konusunda yapan yazar halen Ankara Üniversitesi Sosyoloji bölümünde araştırma görevlisidir.

Rüstem ERKAN: Yardımcı Doçent. 1982 yılında Erzincan Lisesi'nden mezun olan yazar, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden 1987 yılında lisans derecesini almıştır. Yüksek Lisans derecesini 1990, Doktora derecesini ise 1995 yılında Mimar Sinan Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden alan yazar, halen Dicle Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde yardımcı doçent olarak görev yapmakta ve 2003 yılından bu yana Dicle Üniversitesi Psikoloji Bölüm Başkanlığı'nı yürütmektedir.

E-Posta: rerkan@dicle.edu.tr

Zahir KIZMAZ: Dr. 1994 yılında Fırat Üniversitesi Sosyoloji Bölümünden mezun oldu. 1995 yılında araştırma görevlisi olarak girdiği Fırat Üniversitesinden; 1997 yılında yüksek lisans, 2002 yılında da doktora derecelerini aldı. Suç konuları ile ilgilenen yazar hala aynı üniversitede çalışmalarını sürdürmektedir.

E-Posta: zkizmaz@firat.edu.tr

Bayram ÜNAL: Araştırma Görevlisi. 1992 yılında Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyoloji Bölümünü, 1997 Old Dominion Üniversitesi Sosyoloji Bölümü yüksek lisans programını bitirdi. Halen Binghamton Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde doktora çalışmasına devam etmektedir. Şu anda, Niğde Üniversitesi Sosyoloji Bölümü araştırma görevlisi kadrosundadır.

Özden ÖZBAY: Yardımcı Doçent. 1989 yılında Cumhuriyet Üniversitesi sosyoloji bölümünden lisans, 1997 yılında Colorado Üniversitesi sosyoloji bölümünden yüksek lisans, 2002 yılında ODTÜ sosyoloji bölümünden doktora derecelerini aldı. Sapma/suç ve araştırma metodları konularıyla ilgilenen yazar, halen Niğde Üniversitesi sosyoloji bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

E-Posta: ozden_ozbay@yahoo.com

YAZARLARA DUYURU

1. Dergiye gönderilecek yazılar, makale, çeviri makale ve kitap tanıtma-eleştirisi türlerinde olacaktır.
2. Makaleler, Türkçe veya İngilizce olabilir. Her makalede, ana başlığın hemen altında, biri Türkçe biri İngilizce olmak üzere 150 kelimeyi geçmeyecek iki öz/*abstract* yer almalıdır. “Öz”lerin altında, altı kelimeyi aşmayan anahtar kelimeler/*keywords* bulunmalıdır. Türkçe makalelerin en sonuna İngilizce, İngilizce makalelerin en sonuna Türkçe, ayrı bir sayfa halinde 500 kelimeyi geçmeyen bir genel özet, “Özet/*Summary*” başlığı ile eklenmelidir. Diğer bir deyişle makaleler, **Ana Başlık, Öz, Anahtar Kelimeler, Abstract, Keywords, Makale Metni, Notlar ve Özet/Summary, Kaynakça** sırası ile kaleme alınmalıdır.
3. Yazıların 8.000 kelimeyi geçmemesi, A4 kağıdının bir yüzüne çift aralıklı sola yaslanmış biçimde, sol, üst, alt ve sağ marjlar en az 2,5 cm olarak yazılmaları gerekmektedir. Yazıların alt başlıkları, ana başlığa göre bir küçük punto ile koyu ve sol marjdan başlamak üzere yazılmalıdır.
4. Yazılar, dört kopya olarak gönderilmeli, bir kopya hariç, hakemlere gönderilecek üç kopyaya yazar(lar)ın ad ve soyad(lar)ı yazılmamalıdır. Yazar(lar)ın ad – soyad ve yazışma adres(leri) kapalı bir zarf içinde kopyalara eklenmelidir. Ayrıca yazar(lar) 100 kelimeyi geçmeyen özgeçmişlerini zarfın içine koymalıdır ya da e-posta aracılığıyla sosder@gmail.com adresine göndermelidir.
5. Yayınlanması istenen yazılar, öncelikle içerik, sunum, yayım kuralları vd. yönlerden yayın kurulu tarafından incelenir ve daha sonra değerlendirilmek üzere isimsiz (şifre numaralı) olarak konu ile ilgili en az iki hakeme gönderilir. Hakemlerce, makalenin yayınlanmasına, değişiklikle yayımlanmasına veya reddine karar verilir ve sonuç yazar(lar)a bildirilir. Düzeltme istenen yazıların, en geç bir ay içinde yayın kuruluna ulaştırılmaları gerekir (Düzeltilmiş biçimde Word programı ve Times New Roman 12 ile bir adet 3.5” diskette yayın kuruluna gönderilmesi gerekmektedir). Belirtilen sürede geri gönderilmeyen yazılar, daha sonraki sayılarda yeniden değerlendirilmek üzere kabul edilir.
6. Dergiye gönderilen yazılar ile ilgili yazışmalar için posta masrafı olarak, Sosyoloji Derneği’nin İş Bankası ODTÜ 385 825 ve Kavaklıdere 331 307 nolu hesaplarına 25 YTL. yatırılması ve makbuzun fotokopisinin metin kopyaları ile birlikte gönderilmesi gerekmektedir.
7. Dergide ‘APA’ yazım sistemi kullanılmaktadır. Kaynaklara göndermeler, metnin içinde açılacak ayraçlarla yapılmalıdır. Ayraç içinde ya-

zar(lar)ın soyadı, kaynağın yılı, sayfa numaraları bulunmalıdır. Karşılaşılacak farklı durumlar için aşağıdaki örnekler verilmiştir.

... kanıtlanmıştır (Kıray, 1992:160-165).

... Yasa (1990:16)'nın belirttiği gibi...

... (Kösemihal ve Berkes, 1971:265).

... (Gökçe vd., 1994:33-35).

... (Fındıkoğlu, 1976:1365; Ülken, 1979:284-285)

Metinde gönderme yapılan bütün kaynaklar, kaynakçada belirtilmeli; gönderme yapılmayan kaynaklar, kaynakçaya konmamalıdır. Kaynaklar, ayrı bir sayfada alfabetik sırayla yazılmalıdır. Dergi ve derlemelerdeki makalelerin sayfa numaraları kesinlikle belirtilmelidir. Kaynakçada aşağıda örneklenen biçim kurallarına uyulmalıdır:

GÖKÇE, Birsen

2004 **Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar**, Ankara: Savaş Yayınları, 2. Baskı.

KONGAR, Emre (der.)

1982 **Türk Toplum Bilimcileri**, İstanbul Remzi Kitabevi.

ATAY, Tayfun

1996 "Sosyal Antropoloji'de Yöntem ve Etik Sorunu: 'Klasik Etnografi'den Diyalojik Etnografi'ye Doğru'", iç. **İnsan, Toplum, Bilim: 4. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi Bildiriler 1995** (der. Kuvvet Lordoğlu), İstanbul: Kavram Yayınları, s.221-240.

ÖZCAN, Y. Ziya ve Ali ÇAĞLAR

1994 "Who are the Future Police Elites? Socio-economic Background of the Students of Police Academy in Turkey", **Policing and Society**, Cilt: 3, No: 4, s. 287-301.

8. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi'nde yayınlanan yazıların her hakkı saklıdır. Dergide yayınlanan eserlerden alıntı yapılması halinde, kaynak belirtilmesi yeterlidir. Sosyoloji Derneği'nin yazılı izni olmadan eserin bir kısmının veya tamamının kullanılması, görsel veya işitsel malzemelerle çoğaltılması hiçbir surette yapılamaz.
9. Dergide yayınlanması uygun görülen makalelerin yazarlarına makalelerinin yayınlandığı dergiden üç adet ücretsiz olarak gönderilecektir.
10. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi'nde yayınlanan yazıların içeriğinden ve tartışılan düşüncelerden yazarların kendileri sorumludur. İleri sürülen görüşler Sosyoloji Derneği'ni bağlamaz.

STYLE GUIDE FOR AUTHORS

1. The journal publishes articles, translations of articles, and book reviews.
2. The submissions can be either in Turkish or in English. Each manuscript needs to have two 150-word abstracts (*öz*), one in Turkish and the other one in English. Six keywords are to follow the abstract. For articles in Turkish, a 500-word summary in English and for articles in English, a 500-word summary (*özet*) in Turkish needs to be added as a separate page at the end. The articles, therefore, have the following sections in order: **Title, Abstract, Keywords, Öz, Anahtar Kelimeler, Article Text, Notes, Summary/Özet.**
3. The articles are 8,000 words or less. The submissions are expected to be double-spaced, aligned left, with margins of 2.5 cm on all sides and printed on single side of A4 size paper. For the subheadings, use bold font that is one size smaller than the main text and aligned left.
4. Send four copies of the manuscript. Do not write the name(s) of the authors on three of these manuscripts that will be sent to the referees. Include the name(s) and contact information of the authors in a separate envelope in your submission. Also add a 100-word biography of the author(s) and e-mail it to sosder@gmail.com.
5. The submissions are first examined by the Editorial Board for content, format, grammar, and spelling. The manuscripts are then sent to at least two anonymous referees. The referees decide whether the manuscript can be published as it is or with revisions, or rejected, which is then announced to the authors. Authors who are asked for a revision need to re-submit their manuscripts within one month. The revised manuscripts, typed in Times New Roman Font (font size 12) are to be sent to the Editorial Board on a disk. Manuscripts which are not received within a month can be reaccepted for the editorial process of the following issue.
6. To cover administrative and mailing costs, send 25 YTL to the following bank account and mail the photocopy of the receipt with the submission: Sosyoloji Derneği, İş Bankası, ODTÜ 385825 or Kavaklıdere 331307.
7. The journal uses APA style guide and in-text citation. The surname of the author, publication date, and page numbers are to be written in parenthesis. Please refer to the following examples:
... kanıtlanmıştır (Kıray, 1992:160-165).
... Yasa (1990:16)'nın belirttiği gibi...
... (Kösemihal ve Berkes, 1971:265).

... (Gökçe vd., 1994:33-35).

... (Fındıkoğlu, 1976:1365; Ülken, 1979:284-285)

All and only those references in the text need to be included in the references section. The references are to be provided in alphabetical order on a separate page. Page numbers of works in journals and edited volumes are to be presented. Please refer to the following examples for the references section:

GÖKÇE, Birsen

2004 **Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar**, Ankara: Savaş Yayınları, 2. Baskı.

KONGAR, Emre (der.)

1983 **Türk Toplum Bilimcileri**, İstanbul Remzi Kitabevi.

ATAY, Tayfun

1997 "Sosyal Antropoloji'de Yöntem ve Etik Sorunu: 'Klasik Etnografi'den Diyalojik Etnografi'ye Doğru", iç. **İnsan, Toplum, Bilim: 4. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi Bildiriler 1995** (der. Kuvvet Lordoğlu), İstanbul: Kavram Yayınları, s.221-240.

ÖZCAN, Y. Ziya ve Ali ÇAĞLAR

1994 "Who are the Future Police Elites? Socio-economic Background of the Students of Police Academy in Turkey", **Policing and Society**, Cilt: 3, No: 4, s. 287-301.

8. All rights of the published articles are reserved. All quotations taken from the articles need to provide a reference. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior written consent of the Sociological Association.
9. The authors will receive three complimentary copies of the journal in which their articles are published.
10. The authors bare the sole responsibility for the content of and the ideas expressed in the articles. The Sociological Association is not responsible for the opinions expressed in the articles.